

**LAURENTII
QUARTERII ...
HERMENEUTICÆ
LEGALIS LIBRI 4**

Lorenzo Quartieri

B 5

2

497

REPRODUCTION PROHIBITED
BY THE U.S. GOVERNMENT

27

18
[redacted]

19

20

21

22

23
[redacted]

24

25

26

27
[redacted]

28

LAURENTII QUARTERII
ANTECESSORIS PISANI
HERMENEUTICAE
LEGALIS
LIBRI IV.

PISIS
APUD RAYNERIUM PROSPERUM
ALMAE UNIVERSITATIS THEOLOGICAE
M D C C X X.

B. 5. 2-437

LEOPOLDO AUSTRIACO

MAGNO ETRURIAE PRINCIPI

LAURENTIS QUARENTIS

Quae, Te mandante, Cajanis otius
contextui hermeneuticae legalis Ele-
menta, quae mei maneris ratione fe-
rente, Pisanis exercitationibus cu-
pidae legum Juventuti, viva voce ex-
poni, quaeque et Tibi, et illi non

mediocri compendio fuisse ad obscura plurima vel ambigua declaranda, repetita experientia comperii, ea denuo Tisi commendo, Princeps studiosissime, dum Te probante, Tuo nomine decorata publici juris facio.

Illa excipe ea benignitate, qua semper auctorem Tisi addictissimum prosequutus es, ac Etruriae spei, DEO adjuvante, qui iudicium suum Rea dat, et justitiam suam Filio Rea, Te incolestem serva.

CUPIDAE LEGUM JUVENTUTI

LACRANTUS QUARTERUS

Civilium Jurisprudenciam, qua sociati hominibus jura et obligationes certa lege notantur, juri atque jurisprudentiae dicit Ulpianus *L. jura* 10. §. ult. *ff. de juri et jur.*, etiamque recte licet et non elegantius Celsus definiat *L. 1. per ff. eod.*

Quae haec et Scientia et ars in Jurisconsulto perficienda ita conspirant, ut alterius opera possit altera res, et veluti ambo conjuncti, operis partem nec facturum existimari, si in elementis hermeneutice legalis academica methodo, concinnata, pro videris mala, et tempore angusta, utique censuerim.

Hinc, ad Juris Scientiam quod attinet, plura et plura exempla à sinceris Romanorum legum fontibus hausta, longè magis exactius atque, quam speculativa quoque, rectius licet interpretandi regenda, magis utilis esse possunt ad studium Jurisprudenciae animos actionibus plurimis

instruendos, quibus pro sacris diversisque rerum humanarum caulis, clara et aperta lege doctrina parata esset.

De *Astra* vero nihil dicam, quandoquidem precipuus *Opusculi* hujus scopus in ea versatur, ut *Juventutis* ipsius ingentem, angustam, adlocu-
candi via perpetua cum exerceatur, ad rectam
sive loquentis sive scribentis voluntatem investi-
gandam, obscuros sensus potestandos, ambiguos
concepas declaranda, uno verbo, diversorum sen-
sum tenebras, non cura et vigili liberatis, sed
certis regulis et probabili saltem ratione disper-
dendas.

Vale, egregie *spci Juvenci* respondenti even-
tus, ut studia vestra cum preceptoris cura fe-
liciter consociatis, nec vos olim parvitas, itaque
posteribus dies, nec uno aliquando pigrat, hanc
sententiam / ab altissimo *Romani Juri* hactenus depre-
pta, ingentis auleis, atterileque terra mandata.

INDEX

LIBRORUM ET CAPITULORUM.

PREFATIO	pag.	1.
LIB. I. De Interpretatione, ejusque divisione		3.
Cap. I. De Interpretationis divisione a persona Interpretis		4.
II. De Interpretationis divisione ab effectu		7.
LIB. II. Rerum Interpretationis generales regule		13.
Cap. I. De voluntate tacita sive excla- denda, sive supplenda		18.
II. De voluntate ambigua decla- randa		24.
III. De argumentis communibus, ad obscuritatem, vel ambiguitatem tollendam, comparatis		31.
IV. De obnoxiis, vel ambiguis ad minimam redigendis		50.
V. De ambiguitate perennis		73.
LIB. III. De speciali dicarum actuum interpretatione		75.
Cap. I. De Interpretatione Legum		76.
Art. I. De interpretatione legum quarumvisque		77.

HERMENEUTICÆ LEGALIS

LIBRI IV.

PROCEMIUM.

§ I.

Quod de legibus ait Celsus (a), scire eas videlicet, non eas ipsarum verba tenere, sed vim et potestatem, id pari omnino ratione de ceteris quoque humanæ voluntatis actibus, qui vel dicto constant, vel scripto consignantur, dici debere, apposite monent Marcianus (b), et Papinianus (c).

(a) *L. scire* 17. *ff. de legib.*

(b) *L. in ambiguis* 98. *ff. de reg. jur.*

(c) *L. in conventionibus* 219. *ff. de verb. significat.*

Item, et si verba desint, quod factum est, cum in obscuro sit, ex affectione cujuscunque capiti interpretationem. *L. capienda* 18. *ff. de reg. jur.*, ibique. *Jac. Gothofred. comment. ad eund. tit.*

§. II.

Hinc probo Jurisconsulto legalis quædam necessitas imposita, ut recte *hermeneutice* tam generales, quam speciales canones in promptu habent, ad eam vim et potestatem sagaci inquisitione assequendam, et opportuna interpretatione in propatulo collocandam!

§. III.

Ad hos itaque canones lege et ratione firmandos, totam hanc de legali interpretatione doctrinam ita partiri a re visum est, ut quatuor libellis distincto ordine disceratur

- I. De interpretatione, ejusque divisione:
- II. De generalibus recte interpretationis regulis:
- III. De speciali diversorum actuum interpretatione:
- IV. De peculiari causarum quarundam privilegio *jurisinterpretationis* negotio.

HERMENEUTICÆ LEGALIS

LIBRI IV.

LIB. I.

De Interpretatione, ejusque divisione.

§. IV.

Interpretatio definiri potest = Humani intellectus opera, qua actus controversi verborum significatione deprehensa (a), Auctoris mentem vel obscuram, vel ambignam (b), certâ aut probabili ratione declaramus. =

(a) Vel, si verba deficiant, = omnibus facti positionibus accurate perpensis ac

(b) Obscuram dictam, ex qua nullas apparet sensus: ambignam, quæ duplicem significationem ita exhibet, ut quem ducior voluisti ignoramus. *F. Guér. de Invent. lib. 2. cap. 40. l. cum in lege lib. ff. de contr. emptian.*

Hinc ambiguitas est quædam obscuritas; spe-

cies: hinc omni obscuritate vel ambiguitate ex-
lente, omnia quoque explet voluntatis quæritur.
*L. ille aut ille vbi. §. 1. ff. de legat. 2., l. conti-
neat 137. §. cum ita 2. in fin. ff. de verbor. obli-
gat., l. pediculis 2a. §. argento 2. ff. de acq. ar-
genti. etc. l. cum manu 8a. §. sylvæ 2. ff. de contr.
empt.;* V. *dec. Ros. Rom. in Romana fructuum
dotatium 1. Jun. 1802. num. 4. cor. Rota.*

§. VI

Cum autem, ad interpretationis ejus-
libet naturam et indolem adstruendam, vel
diversa Interpretis persona, vel diversi ef-
fectus spectari soleant, hinc per summa ca-
pita ejus divisio I. a persona Interpretis;
II. ab Effectu.

CAP. I.

De Interpretationis divisione a persona Interpretis.

§. VI.

Obsecuti vel ambigui actus cujuscum-
que interpretatio vel Principis oraculo sta-
tuitur, vel disturco, sive Magistratum si-

re Populi vau firmatur, vel privati Jurisconsulti ingenio, studio, ratiocinatione conficitur.

Hinc ipsius divisio in *Authenticam*, *Usualem*, *Doctrinalem*.

§ VII.

Authentica dicitur ea interpretatio, qua Principem auctorem habet, cujusque proinde tanta est efficacia, ut semel emissae, legis habeat vigorem (a).

(a) *L. 1. pr. et §. 1. ff. de constit. Princip.*

Hujus exempla ex Jure Romano exhibentur.
In *L. nemo 11. Cod. qui testam. fac. poss.*, qua Justinianus interpretatur quod minus accurate dixerat *L. cum non solum §. si ipsam autem §. vera, filii autem Cod. de bon. que liber.*, de qua infra §. XXX. not. c., nec non Titulus Codicis *de verbor. et rer. significat.*

Ex jure Brasco les lois de 18. August. ann. 1777., qua P. Leopoldus Augustus interpretatur §§. 5. et seq. legis latae a. Mart. 1763., et Rescriptum emissum die 8. Octobr. ann. 1778., quo idem Princeps confirmat interpretationem §. 18. memoratae legis ann. 1763. *F. Thesaur. Ordrea ann. 7. dec. 49. in fin.*

§. VIII.

Utriculæ Interpretationem vel Magistratuum ; vel Populi longa consuetudo determinat, quandoquidem minime sunt mutanda, quæ interpretationem certam semper habuerunt (a), et si de interpretatione legis queratur, in primis inspicendum est, quo jure civitas retro in hujusmodi casibus usa sit: optima enim est legum interpres consuetudo (b).

(a) *L. minime ad. ff. de legib.*

(b) *L. si de interpretatione 37. ff. eod.*

Hinc iussu Caligulae *L. nam ut Imperator 38. ff. eod.*, Severus Imperator rescripsit, in ambiguitatibus quæ ex legibus prodiscantur, consuetudinem aut verum similiter judicatum, vinctorem, vim legis obtinere debere.

Hinc quævis jure Romano *armatus* appellatio ac *fuscus* et *lapis* significat s. recuperando *6. Inst. ut. de Interdict.*, *l. quod est 3. §. armis 2. ff. de vi et vi armat.*, *l. armorum 41. ff. de verb. signif.*, tamem in *Exarâ* nostra, si quis fuscus vel lapis vulnus influxerit, quolibet et judicandi consuetudine receptum est, ut *armis* vulnere non dicatur, tenet *est Poletius Inst. criminal. lib. 6. tit. 4.*

§. IX.

In Doctrinâ deoique interpretatione constituenda maxima elucet Jurisconsulti solertia, qui undique conquisitis rationum momentis, obscure vel ambigue locutionis tenebras, sive declarando, sive suppleendo, sive comparando, sive conjungendo, legali luce dissipare satagit (a).

(a) Interpretationis hujus exemplis pleni sunt Digestorum Libri, necnonque plerumque leges man inferioribus exhibere meriti val. Videatâ interim specialis loco *l. quod autem 6. pr. ff. que in fraudem creditor., l. legatum civitati 16. ff. de ac. et usufruct., l. in lege 77. ff. de constit. emp.*

CAP. II.

De Interpretationis divisione ab effectu.

§. X.

Interpretationem quamlibet, sive ipsa Principali auctoritate authentice fiat, sive aut Populi aut Fori longo usu firmetur, sive Jurisconsultorum doctrinâ et in-

genio nitatur, eo semper tendere dicitur, ut obscura vel ambigua, sive loquentis sive scribentis voluntas, certa aut probabili ratione declaratur.

§. XI.

Cum itaque sive scribentia, sive loquentes, nunc adeo pressâ et angustâ oratione procedant, ut certas tantummodo eas contemplasse videantur, nunc generali nimis locutione utantur, qua eas plurimos extra eorum mentem positos, ipsas comprehendere voluisse existimemus, nunc phrases et vocabula usurpent, quorum aut latens aut dubius est sensus, hinc altera prodit interpretationis divisio *ab effectu*, in *Extensivam*, *Restrictivam*, *Declarativam*.

§. XII.

Extensivâ Interpretatione utimur, quod probabili ratione deprehendimus, latentem actus controversi sensum magis patere quam verba, quorum proinde potestatem latiori Auctoris menti parem fa-

cimus, cum et ad non expressa protenden-
tes (a).

(a) Sic ex. gr. I. Cum Praetor potestatem haberet in
eos, qui Edictum corrumperent quod propositum
esset, merito post Propositionem docuit Ulpia-
nus l. si quis 3. §. quod si 2. ff. de Jurisdic.,
Edicti sententiam et ad eam pertigendam esse,
qui Edictum ipsam corrumperit vel eam pro-
posuerit, vel ante propositionem, licet ver-
ba censeret.

II. Legem Juliam, quae de dotali pendio pro-
positi, ne id marito liceret obligare aut alle-
tare, plenius interpretandum esse, etiam de
pensis item juris sit, quod de marito, tradi-
dit Gaius l. de Julia 4. ff. de fund. dotal.

III. Quamvis Oratio Imperatorum, quae quon-
dam nuptiae in personam Senatorum habebat,
de sponsalibus nihil locuta esset, recte tamen
dicit, etiam sponsalia in his causis nullum es-
se momentū, ut suppletur quod orationi de-
est, monuit Ulpianus l. oratio 16. ff. de spon-
salib.

IV. Licet Jurisprudenti Senatusecussali littera, ma-
gis fidei promissis infusa, de eo tractum lo-
quatur, qui ab initio mente proditoria res here-
ditarias adpeditavit, minime vero de eo loqui
videatur, qui ab initio quidem justam causam

habuit adificandæ permissiois, potius vero constituit, ad se nihil hereditatem pervenire, prædono more verius expectari, recte tamen Ulpianus patet, et ad eam mentem Senatusconsulti pertinere: cum parvi referat, ab ipso quis doloret in hereditate an veritas, an potius hoc licere expectari. *L. vel et si s. de eo l. ff. de heredit. petit.*

V. Legem Juliam et Papianam, sobolis procreandæ causæ legem, sua interpretatione adjuvandam esse, ut non solum eas conditiones improbari dicamus, quibus plures tollitur nubendi potestas, sed et eas quæ cupidis inveniendis difficultatis obicem quoque modo opponunt, docuit Tertullianus Clamens. *l. hoc modo l. s. 1. ff. de condit. et demonstr. F. infr. §. LFI. not. b.*

§. XIII.

Restricter interpretationis ope, quæ amplioribus verbis concepta, veram auctoritatis mentem præsegregari videntur, ita intra ipsius terminos prudenti ratione conclusimus, ut ultra eos minime vagari possimus (a).

(a) Sic ex. gr. l. Marcius Oratio tantum est — ut post acceptam judicium ad auctori præstetur quod habendum esset, si eo tempore quo petit, restitua-

ta erat *Aproditus* m. Generalis orationis verba possunt omnes quoscunque, sive boni sive mali fidei, comprehendunt, attamen si eis periculum esse perierit, durum fore haec possunt boni fidei orationis censuram detorque, ac proinde eo casu restrictivae interpretationi locum esse, animadvertit *Paulus* I. *illud* quoque *d. pr. §. de hered. petis.*

II. In eam, qui adversus Edictum fecisset, quo aliquem in jus vocare prohibebatur, quinquaginta aureorum judicium erat. *L. in eam n. §. de in jus vocand.* Licet autem non adiecerit *Pontius*, causa cognita se judicium daturum, *Labellus* tamen placuit, restrictivae interpretationi jurisdictionem moderandam esse I. *quanti sit n. §. eod.*

III. Ad exhibendum posuit agere contra quorum interest. Quoniam est, ut quis proinde jure agere possit, ut rationes adversarii sibi exhibeantur, quemadmodum queri possit, an studiosa exhibitionem librorum ab aliquo jure petat, ac quid cum ea legisset, doctor et melior futurus esset. Respondit *Paulus*, non oportere jura civile calumniari, neque verba capere, sed quae mente quid diceretur, animadvertere convenire. *L. ad exhibendum 19. §. ad exhibend.*

IV. Sumptus in praesentia, quod alienum esse apparet, a boni fidei possessoribus factos, cum

fructibus ante litem constitutam perceptis, juxta rationem compensari, generaliter docuit Papinianus *L. emptor 48. ff. de rei vindicat.* Sed generalem Renssi Jurisconsulti doctrinam ita posterior Faci una restrictiva interpretatione temperavit, ut ipse ad originarios tantum rei possessoris fructus referatur, nihilque vero ad eos, quos meliorationes a possessore factae protulerunt. *F. enim apud, cui tit. Disquisit. de Melioration. cap. 6. num. 7*

§. XIV.

Declarativa interpretatio saepe cum *extensiva* aut *restrictiva* confunditur. Attamen ipsa sola tertiam constituit interpretationis speciem, si aut legitimam verborum significationem unice declarando, aut linguae alicujus vocabula in aliam transferendo, verum Auctoris sensum planius et apertius ostendat (a).

(a) Declarativa Interpretationis plenissima exempla passim occurrunt in Jure nostro. Videatis Titulum Digestorum de verbor. signif. et Titulum Codicis de verbor. et rerum significat.

HERMENEUTICÆ LEGALIS

LIBRI IV.

LIB. II.

Recte Interpretationis generalis regulæ.

§. XV.

Interpretationis opera, obscurum vel ambiguum sive loquentis, sive scribentis mentem, probabili saltim ratione declarari, supra animadverti; hinc certe regulæ in promptu habendæ, ad eam prudenti consilio conficiendam accommodatæ.

§. XVI.

Verum antequam ad eas proferendas progrediar, illud monendum existimo, regulas omnes, ad quas exhibendas accedo, omni quidem interpretationi congruere, quæ vel a Magistratuum officio,

vel a privati Jurisconsulti doctrina proficiantur, quorum tantus est, opinionum sanarum rationes edere: minime vero vel Principem alligare, cui nemo aures diem dicere auderet, vel Populi actibus legem ponere, cui eorum multitudo nullo umquam pacto se subiceret.

§ XVII.

Hoc monito premisso, a generalibus recte interpretationis regulis ordior, quarum prima, eque potissima est, ut actus controversi non ea tantum verba perpendantur, in quibus vel obscuritates vel ambiguitates adeas deprehendimus, sed ut integræ dispositionis contextum, ideoque et quæ præcedant, et quæ sequuntur, sedula cura, maturo consilio, pacato animo, iterum iterumque apertemus.

§ XVIII.

Et merito. Cum enim quæ præfationibus continentur, plerumque et inferius repetita occurrant (a): cum eidem verbo

sive formulæ, pluries in eodem actu prolate, diversa aptari nequeat interpretatio (b): cumque proinde actus cujuscumque pars una, alteram aspe declarat (c), jure monuit Celso, incivile esse, nisi tota lege perspecta, una aliqua particula ejus proposita, judicare vel respondere (d).

(a) *Arg. l. Titia 134. §. 1. ff. de verb. oblig. F. Res. Roman. in Romana Causigat. deponit. super resolut. 20. Januar. 1792. num. 4. cor. Paracelano, et in Romana peculiaris super resingr. 22. Jan. 1801. cor. Ratto.*

(b) *Arg. l. cum qui 23. ff. de usurpat. et usurpat. F. Res. Roman. in Romana liberat. a rebus super caus. Angel. quoad execution. 4. Jul. 1792. num. 6. cor. Scarsello, Res. Florentin. dec. select. ann. 1792. tom. 8. dec. n. §. 2.*

(c) Sic et gr. I. Qui filius legatus, si mentissem aliquo parte testamenti potiusve fecit, videtur in filiam legato et de potius sensum, arguit Ulpianus l. qui filius 17. pr. ff. de legat. 1. II. Si numerus numerum legatus sit, neque apparet quales sunt legati, prout patrisfamilias consuetudinem, regule merem, legatarii dignitatem curiam necessitudinem, et eorum queque que procedunt, vel que sequuntur, num-

marum scriptis respectanda esse, docuit idem *l. si servus* 5a. §. ult. ff. eod.

III. Omnibus, quæ in domo erant, legato relicta, actiones debitorum aut emptiores servorum legato non condonari certum est. Verum, si ex alia parte appuerit, et de scribis cogitatione iuriorum, etiam quodque servorum legato viderentur emptiores, quæ et ipsæ voluit ad legatarium pertinere. *L. quædam* 12. §. *Popinianus* 45. ff. de *instrum. vel instrum. legat.*

IV. Si Triumviri, Imperialibus Institutionibus componenda a Iustiniano profecti, totum privilegium Cæli sententiam in *l. ad id quidem* 7. §. cum quis 7. ff. de *adquir. rer. domini.*, diversam profecto de spolia, ac de viis, et olivæ iudicium intulerunt §. cum ex aliena 25. *Inst. tit. de rer. divise et adquir. rer. domini.*

V. Item, testis integro peragente in *l. plenius* 12. §. 1. ff. de *ur. et habit.*, singularem Normam optulimus, usurio aliunde intulimus, cum per receptam minime veridicemus §. 1. *Inst. tit. eod.*, aperte repugnantibus Sabinæ, Cassio, Lebonæ, Proculo, Ulpiano.

(d) *L. hereditas* 24. ff. de *legib.*

§. XIX.

Actus controversi verbis omnibus attente perperatis, altera exurgit generalis re-

gula, qua docetur, Auctoris mentem totum aperire in interpretationis negotio, idcirco cavendum maxime, ne servili quodam nexu verbis, ipsa haerentes, sententiam despiciamus, cujus investigatio, in interpretatione qualibet, omne punctum foret oportet (a).

(a) *L. ult. 17. §. de legib., l. de ambiguis gl., l. capienda 168. §. 1. §. de reg. jur., l. in conventionibus 219. §. de verb. significat.*

Hac juris regula testatur Ulpianus, docendum potius Julii et Papinii sententiam, qui subtiliter aliud verba captantes docuerunt, hereditatis vel legati conditionem adiri non posse, quia conditio non datur sed adscribitur, nec proinde adiri possit quod non datur. Sed nullus est, ait ille, sensum magis quam verba amplecti, et conditiones sunt adscriptae, ita et adiri possunt *L. et quis 163. §. conditio 9. §. de adim. vel transf. legat.*

§. XX.

Ad hanc itaque investigationem, quantum fieri possit, certis quibusdam subsidiis adjuvandum, distinctis capitibus describam.

I. De voluntate tacita, sive excludenda, sive supplenda:

II. De voluntate ambigua declaranda:

III. De argumentis communibus; ad obsecritatem vel ambiguitatem tollendam; comparatis:

IV. De obscuris vel ambiguis ad minimum redigendis:

V. De obscuritate perennis.

CAP. I.

De voluntate tacita, sive excludenda,

sive supplenda: per singulas

partes huius libri.

§. XXI. *De voluntate tacita,*

Quicquid tacite et expressè, ad vim et potentiam quod attinet, non eadem semper sit virtus (a), tamen in interpretationis negotio, tacite voluntatis investigationem omne punctum ferre debere, manifestum est.

Hinc juris regule, ad eam vel excludendam, vel supplendam, comparantur.

(a) P. Arden. Interpret. Jur. lib. 3. cap. 36.

§. XXII.

Tacitam voluntatem hinc hæc regulæ excludunt.

- I. Voluntas non fertur ad interrogata (a):
- II. Voluisse non creditur, qui velle non poterat, sive ut vulgo perhibent, voluntas intendenda est à potestate (b):

(a) Sic, ex. gr. I. in leg. ludi, vendendi ludiſicilium in eo ludo, ubique regunt, exceptis sunt.

Præ non nullum tempore alio reperitur.

Quæſitum est, an et ipse exceptus dicendus sit?

Ceterum Tabernalis sententiam respondit Labeo, exceptum non videri, quod venditionis tempore non appareret l. in leg. 33 ff. de contr. empt.

II. Mater dederat emancipatum ex dedita hereditate instituit, illam quæ ex quædante hereditate petierat, hinc de instituto agit, et obiicit, Quæſitum, an illa ex quædante instituta, à legitima successione vocari debeat, quæ non est, et emancipato alienando, repudiavit? Respondit Paulus: quæ ex testamento adit, quod potest videri, repudiare legitimam hereditatem non videtur, quia vocari illi debet. L. mater 17 ff. de inst. testam.

(b) Hæc regulam postulat, aliter textus in l. Lucius Titius, xi. l. Imperatoris 6 ff. ad munici-

pos., cujus ex specie. Pater pro filio infante decessentem obtinuit; et ad ejus onera subeunda fidem suam obtinuit. Quæritur, an interim ea sustinere cogendus sit? Negant Imperatores, cum nemo videatur valens, quam deditus ad ea, que mandari non possint.

Hæc ipsa regula citatur vulgata auctoritate, contra Jolum et finalem voluntatem regis jure præsumptionem, eaque proinde indubie, paucis, indubitatis, et hæc clarioribus probari oportere: *L. patronum §. ff. de probat. et præsumpt.*, *L. Jolum §. Cod. de dato nudo*, *L. ult. Cod. de probat.*

Hæc deinde regula sæpe in his Rebus Notis, consistenti respondenda, potestatem certitudinis de voluntate cum voluntate indubie, et quædam potestatis, iustam voluntatem ostendit: *F. ex. gr. deus in Tabernis Augustin.* 1. Mart. 1793. num. 19. cor. Prius, in Romanensis. prolation. 22. April. 1793. num. 14. cor. eod., in Ferrariæ. Conclusionem 3. Jun. 1793. num. 13. cor. de Boyens, in Fabriani. reintegrat. 12. April. 1801. num. 6. cor. eod., et in Romana Jurisprudentia. 22. Jun. 1801. num. 5. cor. de Alteris.

§. XXIII.

Eam quinque hæc regulæ supplent:
I. Qui voluit plus, etiam minus voluisse dicendus est (a):

II. Qui voluit finem, et eo voluisse creditur, quæ ad illum honeste consequendum sunt necessaria (b) :

III. Qui vult antecedens, non potest nolle quod sequitur (c) :

IV. Qui præsens et intelligens tacet, licet non lateatur, tamen consentire videtur (d) :

V. Voluntas colligitur etiam ab actu nullo, dummodo ejus infirmitas a consensu defectu non proveniat (e) :

(a) In eo solum quod plus est, semper licet et minus *l. in eo 1. 10. ff. de reg. jur.* : In toto et parte continetur *l. in toto 1. 3. ff. eod.* : semper specialia generalibus inest *l. semper 1. 42. ff. eod.*

Hinc apponit Justinianus §. *de qui. h. lict.* *de de mandatis* in, qui mandat ut alii, centum, variorum fundus emere, in unusquisque mandatum intelligitur, ut minoris (si possit) emeretur in quandoquidem. Ulpianus dicens, non debet, qui plus licet, quod minus est non licere *l. non debet 1. ff. de reg. jur.*

Hinc autem regulae istius repugnat quod ait Ulpianus ipse *l. de pupillarum 7. §. si Prior* *3. ff. de reb. nec. qui sub test. sunt*, nihil videlicet agere Titium, qui pupillum fundum obligat

variet, quem Prætor perducere vendi. Non enim perpetuum est, pupillorum utilitate inspectâ, plus esse vendere, quam obligare.

(3) Hinc I. Usufructu loci legito, etiam aquarum dandus est, quia et hauriri cunctis, iter quoque ad hauriendum præstentur. *L. Quamvis 10. §. de servit. pred. urbanor.*

II. Si prope tuam fundem ius est tibi aquam rivo ducere, totius huius iura sequuntur; ut colligere tibi rivum liceat, et aditus quo præcipue possis ad reficiendum eum, ego fabrique tui; itam ut spemque relinquas tibi decimas fundi, quo ducere et ducere ad rivum aditus, et quo terram, limam, lapideam, arenam, colorem haurire possis. *L. refecturus 11. §. 1. §. commun. predior.*

III. Si quis tibi itinere, vel actus, vel viam controversiam non faciat, sed cessare, stare non permittit, Ulpianus teste Pomponius scribit, controversiam actus tibi mandandam; nam et si arborem suspendentem habeat vicinus, que viam vel iter latius vel inhabile faciat, Marcellus notat, iter perendum vel viam vindicandam; sed de reficiendo viam et latiusculo uti possumus, quod de itinere actusque reficiendo non possumus. Non tamen; si aliter quia stare non vult, vel non vult uti et contrahit. *L. dat 4. §. si quis 5.*

§. de servit. viciis.

IV. Si de mandatis fructus prætergenda contrahit

votis facti, non solum mandati litteris spectanda est, sed etiam mandantis voluntas investiganda, ut mandatum ad ea omnia testetur, sine quibus ea commissa ad exequum perducere non possit. *P. deum apud nos, cui titulus De quibus de Mandatoribus cap. 14 §. 6.*

- (c) Hinc I. Cui jurisdictionis data est, ex quoque contractis esse videntur, etiam quibus jurisdictionis explicari non potest *I. cui jurisdictionis 2. ff. de Jurisdicte.*, idcirco mandata jurisdictionis, etiam imperium quod non eis numeris videtur mandari, quia jurisdictionis sine modica constitutione nulla est. *I. ult. ff. de offi. ejus cui mandat. est Jurisd.*

II. Si pater vel dominus, filium vel servum aut quid licere jussit, aut pecunie incursum, aut negotiationi preposuerit, aut quod per eum in utilitatem ipsius verum est, etiam spectentur, obligationes quas ipsi acciperent, agereque intelligitur. *P. Invenit, quod cum eo qui ipse aliena est.*

III. Abusus, cujus argoria utiliter potius sint, pupillus, cujus Tutor sollicitus se debet, coheres vel socius, cujus pars ab aliqua bona ratione administrata, heres qui hereditatem adit, si detentus qui per errorem non debita acciperent, hujus regule potestate obligari censentur, ut attendendum utilitatem a debili consequenda incommodo separare possunt. *P. Tit.*

Instit. de obligat. quæ quasi ex contr. nasc.

Rebecca. elem. jur. civ. un. ord. Instit. §. 967.

(d) *Cap. qui tacet 43, cap. is qui tacet 44 de regul. jur. in 6, l. qui tacet 142. ff. de regul. jur.*

Hinc *L. Fili qui parentem non contradixerat, data parentis pro eis sponsalia contrahant, tacite consentiunt dicuntur. Cap. univ. §. fin. de dispensat. Suppl. in 6.*

II. Si pater alius, aliquem pro se obligaverit, vel alius interveniat, mandat tunc. *L. si ratiocaverandi 6. §. si pater alius 2, l. qui fide 53. ff. mandat., l. semper 60. ff. de reg. jur.*

Creditor tamen, qui rem alii jure pignoris obnoxiam passus est vel venire, vel aliter obligavit, jure pignoris nullatenus censetur, nisi et ipse novi contractus tabulis non exceptis subscripserit, *L. aliter 6. §. non videtur 16., l. Totius 9. §. 1. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. sub.*

(e) Hæc ex. gr. I. Quamvis neque per epistolam, neque ex imperfecto testamento tutorem recte dari, indubitanter jure sit, tamen voluntatem patris in hujusmodi casibus a Jussu accipi solent, ut notat Alexander *L. neque per epistolam un. Cod. de cognosc. tutor.*

II. Ead. mater filia, tutorem dare, non possit, solet tamen ex voluntate defunctæ, datæ tutor a Parentibus confirmari. *L. matris 4. Cod. de 1. testam. tutel., ibique Rhyndorck. abargu. Jur. Rom. lib. 2. cap. 2.*

III. Licet, si quid post factum testamentum mutari glicuit, omnia ex integro faciendū sunt, tamen si non mutetur, sed quod obcurius dictum vel scriptum est explantur testator voluerit, declarationem hujusmodi, quæ testamenti jure non valeret, tamquam legitimam voluntatis iudicem habendam esse, docuit Ulpianus l. heredes 21. §. 1. ff. qui testam. fac. pot.

IV. Hisce exemplis add. decr. Rot. Roman. in Beneficentia donationis quædam regum. 1. Mart. 1792. cor. Cæsarol.

CAP. II.

De voluntate ambigua declaranda.

§. XXIV.

Sicuti qui aliquid tacite sentit, nihil exprimit, quo voluntatem suam apertis verbis patefaciat, ita qui ambigue loquitur, plus exprimit quam oportuerit, itaut ex duabus pluribusve sententiis uno sermone comprehensis, utrum ipse voluerit, incerti sumus.

§. XXV.

Ad hanc itaque dubitationem tollendam, hæ regulæ receptæ:

- I. Quotiens idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum excipienda est, quæ rei gerendæ sit aptior (a) :
- II. Quod plerumque fieri solet, ambiguum orationem sæpe declarat (b) :
- III. In ambigua oratione declaranda commodissimum est, id accipi, quo res de qua agitur magis valeat quam pereat (c) :
- IV. Semper in dubiis benigniora preferenda sunt (d) .

(a) *L. quotiens* 67. ff. de reg. Jur.

Sic I. Quævis donationis vocabulum naturæ suæ omnem repetitionem excludat, tamen si uno anno remissionem quis colonis dederit ab ætillitate, deinde sequentibus annis contigit abertat, nihil obest dominus remissionem, sed integram pensionem etiam ejus anni quæ remissionis exigenda, licet ipse donatoris verba non fecit, - Ulpiano teste *L. ex consueto* §. si quæ anno 4. ff. de ac. de ac. Papinianus. Remissionis enim, de quo agitur, ea est gratia in do-

let, ut quæ eventibus incertitas, ubique illarum sanctorum rependeretur. *L. licet 3. Cod. de fidei et cautela.*

II. Si socr dotem solvere promiserit cum commodum erat, vel cum potuisset, quantum sit, utrum ore alieno deducto vel extenso, ad solutionem urgeri possit? Respondit Proculus, cum sensus extensusdam cum deducto ore alieno potuerit. *L. Nepes 125. ff. verb. signif.* Et recte, hanc esse interpretationem in easdem rei gestæ naturâ, ut si aliud sensus promissionem dicemus, inutilis plane efficeretur conditio solutioni adjuncta, ob idem in *l. si de do te 84. ff. de jur. dot.,* junct. *l. inter dos 19. §. 1. ff. de re judicat.*

(8) Sic ex. gr. *L. Si nuncium modus conventione delictus non fuerit,* arbitrio Judicis ex more regionis, ubi contractum est, constituitur. *L. 1. pr. ff. de usur. et fructib.*

II. Totius judicii essentiali subiacendas, per longum iter evocari non oportere, indubitati juris est. Verum, quod longum quod modicum sit? Respondit Divi Petrus, diligenter judicantis esse explorare, quæ consuetudo in ea Provincia fuerit, cum si probabitur, esse in illam diversam plerumque speciem, non delictuam, quæ evocandi sit, quæ necessaria in ipsa cogitatione deprehendarit. *L. totius fidei 3. in fin. ff. de iustit.*

III. Si suspensus numerorum legatus sit, neque appareat qualis sit legatus, ante omnia legatus pariteratibus consuetudinibus, deinde regionis, in qua versatus est, expugnandum erit, ut ait Ulpianus *l. si servus* 50. in fin. ff. de legat. 1., *l. heredes* 21. §. 1. in fin. ff. qui testam. fac. poss.

IV. Puncti instrumenti legato, nepe delicti contigisse, an res aliquam instrumenti nomine contingeret. In hac igitur causa operam erit Pollus ait, non propriam verborum significationem scrutari, sed in primis quid testator demonstrare voluerit, deinde in qua præsumptione sit quæ in quaque regione committatur. *L. cum de iurisdicte* 18. §. item casibus 3. ff. de instrum. vel instrum. legat.

V. Hac denique regula iuxta respondit Rota Romana, modali sine non excois qui se deputationem per mandante protecto regius, cum non excois, sed principaliter obligaverit, ita exigant regione more. *F. deo. 150. cor. Paralys.*

(c) *L. quoniam* 12., *l. in testamento* 26. ff. de reb. ind., *l. quoniam* 50. ff. de verb. oblig.

Nemo enim, qui sensu mentis fuerit, credendus est id agendi genus elige voluisse, quo occurrat, quod actum sit. *L. si nullus* 3. ff. de testam. nullis. *F. Rot. Rom. deo. 150. cor. Paralys.*

(d) *L. tempus* 56., *l. in quibus* 99., *l. sapiente* 168. *pr.*, *l. in qua* 179. §. 1., *l. quoties* 200. *ff. de reg. jur.*, *l. cancellaverat* 2., *l. proxi-*
que 2. *ff. de his que in test. debent.*, *l. placuit*
3. Cod. de Iudic.

Equitatem hanc Romanis juris regulam,
contra Socraticam placita qui omnia ad rem-
mā juris normam exigenda esse dicebant, a
Jurisconsultis hinc inde quodammodo evictis.
Illi eas beneficia *l. Favorabiliores* vel potius,
quam actiones habentur *l. favorabiliores* 115.
ff. de reg. jur., ad omnes arctissimi *P. l. inter*
paros 58. *ff. de re judicat.*, *l. non* 63. *ff. de*
reg. jur., *l. apud Calpurn* 4. §. *Marcellus* 13. *ff.*
de dol. mal. et met. excep., *l. petende* 6. *Cod.*
de tempor. in lit. rurs.; jura, tamē *l. in con-*
trahenda 179. §. 1. *ff. de reg. jur.*, *l. solutus* 61.
pr., *l. si quis intentione* 65. *ff. de Iudic.*, *l. in*
ter stipulantes 84. §. 1. *ff. de verb. oblig.*, *l.*
jura tamen 6. §. *si tamen* 7. *ff. judicat. rebus.*

II. Accursum ubi, ubi de obligando quaeritur,
proposituras esse debere nos, si habemus oc-
casionem, ad cependam ubi de liberando ex
diverso, ut faciles dicimus ad liberationem.
L. Accursum 47. *ff. de oblig. et act.*

III. Si debitor proinde per certis vias aliquas
unum solvere, creditoris debitoris, majores
ex stipulata poterit, totū parū exceptionem
repellit. *L. admodum* 5. *Cod. de univ.*; contra re-

re, si majorem solvis, quod amplius solvendum est, totum manere respondit Sotusq. l. creditor 109. § ult. ff. de solut. et liberat.

IV. Quæritur in casibus obligatoribus, in quibus dies non ponitur, presentis die debetur l. in casibus 14. ff. de reg. jur., et hinc creditor statim potest possi, hoc tamen cum aliquo temperamento tempore ha. intelligendum esse, ut ipse debitorum cum aere aliter non debeat, monuit Paulus l. quod dicitur 105. ff. de solut. et liberat.

V. Si de incerta cum debitorum concordia non conveniatur creditores, et omnia undique in eam proportionem distribuenda, sive inspicitur debiti generalia; sive personarum numerus; sive singularium dignitas, Amaximorum verborum a Paulo eligendum, quæ, ut D. Marcus rescriptis colligi possent. l. majorem 8. ff. de pact.

VI. Si quis debitor ex pluribus causis, partem aliquam creditori solvit, intemperate demonstratione operante, in debitorem eadem videtur facta solutio. l. ceterum 3. l. non pro pluribus 27. ff. de solut. et liberat. juxta tamen l. 1. Cod. eod.

VII. Aliæque quædam præscriptiões, quæ heredes recipiunt, ut, aliam solvendi solutio, quæ, aliquam rem operant, docuit Paulus l. cum quidam 10. ff. de liber. et postulat. vel. ut juxta præscript. ff. l. si ipse præscriptum 13. l. si Titius

18. §. 1. ff. eod., l. si facit 10. §. 1. ff. de reb. adab.

VIII. In pœnulis denique causis benignior interpretandam esse, ut pœna potius nullamur, quam exaratur, notandum jure est. L. factam 156. §. ult. ff. de rap. jur. l. interpretatiune 42. ff. de poen., junct. l. credendum 4. §. 1. ff. qui pet. inter. vel cur., l. Datus d'atque aut 7. ff. de in jor. reitit.

CAP. III.

De argumentis communibus, ad obscuritatem, vel ambiguitatem tollendam, comparatis.

§. XXVI.

Si regulæ, de quibus hactenus, sive ad voluntatem tacitam eruendam, sive ad ambiguum declarandam, parum prodesse videantur, communis argumenta quedam accurate interpreti suppletis Romanorum Jurisconsultorum solertia, quorum ope, facillimo sæpe, negotio, pleraque obscuritatis tenebre et fumig. cedant et veritati

§. XXVII.

Talia sunt, quæ alphabetico ordine disposita dicuntur

I. Ab Absurdo :

II. a Connexione :

III. a Contrario sensu :

IV. a Contrariorum disciplina :

V. a Correlativis :

VI. a Determinatione usque :

VII. a Diversitate rerum, vel personarum :

VIII. a Diversitate locutionis :

IX. ab Etymologia :

X. ab Indefinita locutione :

XI. ab Observantia :

XII. a Paritate rationis :

XIII. a Relatione :

XIV. a Specie generis derogante :

XV. a Veritabili :

De omnibus singillatim :

§. XXVIII.

Argumenta ab Absurdo vel dicuntur, quoties patet Celsi intellectum (n), in singula vel obscura scilicet contextumque vo-

et interpretanda, cum potius significatio-
nem accipimus, quæ vitio caret (6).

(a) *L. de ambiguis* 19. §. *de legib.*

(b) Argumenti robur, nempe, quod amote mentis
non fuerit, impugnet eadem; sed omnia di-
sputationis punctum in eo versabitur, ut in-
terpretationem quam ut absurdam saltem vili-
mus, hujusmodi nota inveniendi sit. Hinc exem-
pla plurima in promptu habenda, quæ per
variâ loci positionibus normæ ejuſdem vici
fungatur.

Talla exhibentur tertio in

I. *L. si in diem* 46. §. *de condit. et dem.*, quæ
si in diem certum impensum est legatum, et
aliquid heredi saluit, neque initium temporis
adscriptum est, adita hereditate diu custo-
nem impere, donec Pœlus: quæ absurdum
visum est, ante diem preterire, quam in ex-
istenti quem oportet accipere.

II. *L. quid tamen* 2. §. *sed si in aliquo* 1. §.
§. *de recept. qui arbit.*, cujus in speciebus. Cœn-
pocinus tunc, potius aliquoties sunt diligenter,
si quæ accura, arbitra adeo habente, non ad-
fuerit. In id aliquem locum innotescere adeo-
re jussu; sine dubio impense et non parabitur.
Sed si in id locum, in quæ aliter ex litigatoribus
honesto veritate non possit, aliter possit: et in non

venit qui sine sua turpitudine se venire possit, in venient qui inhoneste venerit, quantum est, an committatur pena compendii, quasi opera non probata? Et recte, Ulpiano probante docuit Gellius, non committi; absurdum enim foret, iustum in alterius personam ratum esse, in alterius non.

III. *L. sine hereditaria* *u. ff. de negot. gest.*, quæ absurdum dicit Gellius, negotiarum gestorem quidquam consequi eorum rerum nomine, quæ vitæ ejus interierint, quæ propter vicium illud damnosius sit.

IV. *L. nam absurdum* *7. ff. de bon. liberis*, quæ eodem Jurisconsulto referente, absurdum videtur, scripto heredi vel legatario licito partem comprobare iudicium delinctori, partem exortere.

V. *L. observare* *4. §. ult. ff. de offi. Procons.*, quæ promissi juris publici Romanorum doctrinæ, nullam jurisdictionem quæ valens non sit, Proconsuli competere priusquam in provinciam venerit, ipsam oportere moneri Ulpiano, ne antequam ingrediatur jurisdictionem mandet legatis suo; erat enim perquam absurdum, illi cum mandatis, quæ ipse non habet.

VI. *L. Salvia* *Arriani* *ff. de legat. promittend.*, contra talis, cujus species hic non habet. Filius emancipatus, qui iudicio patris recondit

per contra tabulas honorum possessionem, assignatur praetoria Edicto, legis et fideicommissioni quibundam personis ponitur l. 1. pr. ff. eod. Hinc animadvertit Julianus, hanc effecti partem nonnullas habere reprehensiones, quandoquidem non potest contingere potius, ut legatarius plus habiteret, quam emancipatus; ideo aburdo haec in modicam esse dedit, ut legatarum modico temperato, nihil plus ex legis ad aliquem perveniret, quam apud emancipatum, honorem possessionis maxime, circumscriptum est. Adh. l. virilis portio ff. pr. ff. eod.

VII. Et adire oportet id §. aliud etiam a. ff. de emancipatione, qua Scriba, Paolo, et Ulpiano permissum, D. Marci promulgationem in exemplum esse tenetur Modestinus, ut non legis verba, sed Legislatoris mente spectata, tollatur absurdum, quod taceri contra analogiam militaribus ab Urbe distantibus minus dignum quidem tribui videtur ad emancipationem propendam, quam si qui in ipsa civitate, vel extra eam millicis habitet.

§. XXIX.

Argumento a Connectione sumpto docent Interpretes — Commentarius idem esse debere iudicium — (a).

(a) Hæc univèrsæ joci exemplum, quæ supra con-
 gunt §. XXIII. not. b. et c., ad potestatem ad-
 struendam conclusionem actionis: — qui vo-
 luit fieri et ea voluisse creditur, quæ ad illam
 remota consequendum sibi necessaria: — qui
 vult antecedens, non potest velle quod requi-
 rat: — hæc adduntur, quæ ad argumentum de
 quo agimus, proxime accedunt.

I. Hæcui populi rini, Deo jubente à Moyse
 prescripti, in eum Levitico sacerdotis con-
 muni erant, ut apparet, dante D. Paulo ad
Hebr. VII. 11., transito illo, ob novi Testa-
 menti sacerdotium secundum ordinem Melchisedech,
 novum Testam. ut legitur quæque transi-
 tio fieri. Cap. archiepiscopi & X. de Consti-
 tution. §. Supra. Glor. nomen P. et. Faggi
 dunt, Canon. XII. Feb. 3.

II. Interrogatus Alexander III. Pont. Max.,
 ut litteris Judæi complures delegatis causas
 constitueret in rebus, ut daretur si non
 1. videret, respondit parum, etiam si fuerit con-
 siderandi id esse contrarium: quæ ut eo quod
 eum sibi committitur, super omnibus quæ
 ad causam ipsam spectare videntur, plenam
 potestatem recipit potestatem. Cap. præterea §. X.
 de offi. et potest. Jud. deleg.

III. Quæritur ut, an iudice contrario tri-
 bui præsumi debeat quod a iudice impensum,
 in eum populi verum sit, et si tale iudice

sive post tutelam? Respondit Ulpianus, per-
tinet ad eam, si negotia tutela tempore ges-
tis actum probatur. *L. quid ergo l. §. pro. ff. de contr. tutel. et uel. action.*

IV. Delo vel culpa servam unam ex con-
ditis, aut symphoniacis, aut gemellis, vel ex
quadriga aut pari mulicam, unam quis occi-
dit. Cuius corporis obitricem ius estiman-
das esse docuit Paulus, ut non solum preem-
pti corporis estimatio facienda sit, sed et ejus
ratio haberi debeat, quo cetera corpore depre-
tata sunt. *L. proinde 10. ff. ad leg. Aquil.*

V. Eam actum, quam quis in servitate egit, ma-
nuptiam reddere non cogi, vulgari iuris est.
Verum, si quid contractus fuit ut separari non
posset ratio ejus quod in servitate gestum est,
ab eo quod in libertate gerit, constat venire
in judicium, vel mandati vel negotiorum ge-
storum, et quod in servitate gestum est, *L. cum
actum 17. ff. de negot. gest., l. si cognati 23.
Cod. eod.*

VI. Hæc denique argumento nititur doctrina gra-
vissima de foro competente, quod nonnun-
quam statuit continentia cause, cujus divi-
sionem aperte improbat text. in *L. nulli promiss.
10. Cod. de Judic. F. Tit. ff. de quib. reb. ad
eund. Judic. eat., jacet. l. omnes Titores 5.
Cod. arbitr. tutel., item l. 1. §. cum dicitur 6.
ff. si plus quam per leg. Falcid., l. cognitio 8.*

§. de liberal. causa; deinde L. Eurus, cui sit. Regulam de proced. civil. art. 34. et seq., non non L. aliter, cui sit. Regulam. per il Trib. di commercio di Firenze art. 14.

§. XXX.

Argumento a contrario sensu, cum quo alia conspirant, quae dicimus a *superfluo*, necnon ab *exceptione firmante regulam* in casibus non exceptis, quodque fortissimum appellat Papiusianus (a), tunc utimur, quoties quae uno in casu sunt conceduntur aut denegantur, eadem ipsae in casu contrario, versa vice aut negata, aut concedenda dicimus (b).

Utrumque tamen magna sit argumenti hujus efficacia, ea cessat

I. Si quae a contrario sensu deducere velimus, lex aperte inhibeat (c):

II. Si a contrario sensu prava sequeretur actus intellectio (d):

III. Si particula adsit, quam Doctores dicunt *implicationem*, veluti etiam, quoque, maxime, proindeque (e).

IV. Si dubitationis tollenda causa, aliquid contractibus insertum fuerit (f).

(a) *L. 1. pr. ff. de off. ejus cui mand. est juriel.*

(b) Sic ex. gr. I. Cum lege Julia de vi nuntiatus creatus, ut si cui obigerit creatus, perit cum si proficiatur manere, merito Papinianus infert, utrum Magistrate, qui cum presentibus sint, extrajudicalem hujusmodi jurisdictionem mitteri possit, ubi lites procedant. *id. l. 1. pr. ff. de off. ejus cui mand. est juriel.*
 II. Cognita persona, que alieno juri subiecta erat, simul intelligi que sui juris erat, nec ex *Gajus in matriarchia l. 1. pr. ff. de his qui su vel ad jar. sunt.*

III. Quam sive liberis dicere non possunt, hanc necesse est dicimus, liberos habere. *L. nam quem 149. ff. de verb. signif.*

IV. Cum lex in protectum quid indulget, in futurum valet. *L. cum lex in. ff. de legib.*

V. Cum Praetor unus ex pluribus iudicibus sit, ceteris id contrarium videtur. *L. cum Praetor 12. ff. de Judio.*

VI. Ex eo quod pestilens lex Julia de adult. rix, testimonium dicere condemnatum mulierem, colligitur, etiam mulieres testimonium in iudicio dicendi jus habere. *L. ac ne id. ff. de testib.*, *L. qui testimonio va. §. mulier ff. qui testari fac. poss.*

VII. Cum inter patrem et gratum concessit, ut in matrimonio sive liberis defuncta filia, dos peti cessatur, id actum inter contra-

hentes intelligi debet, ut *liberis superioribus defuncto filio, dos restitatur*. *L. inter socorum ad §. cum inter 2. ff. de pact. datatib.*

VIII. Si cum dotem daret poter vel exheredens, in unum eorum pepigit, vel in directum scilicet vel in mortem, dicendum est, in eum eorum in quem non pepigit, esse nullam actionem. *L. si cum dotem 22. pr. ff. solut. matrim.*

IX. Dum instructa legata, si testator argentum et rationes excepit, non potest non videri, de ceteris rebus quas in se sunt, similem. *L. quoniam 22. §. idem respondit 42. ff. de instruct. vel instrum. legat.*

X. Si cui penus legata sit, prater viam, omnis penus legata videtur, excepto vino. *L. nam quod 4. §. ult. ff. de pen. legat.*

XI. Si quis ante militiam testamentum fecerit, et penus cum militare expleat, aliquid interpretari, periculi, vel emendaverit, contra omnia militari jure firmius consetur. *L. Tributus 20. in fin. ff. de testam. milit.*

- (c) Instilanda, primis distinctione rerum ad filiosfamilias pertinentium, in quibus poter usufructum habent vel non, haec statuit cum non solum 8. §. quam autem 5. *Cod. de bon. que liber.* = Filii autem familias in his dumtaxat casibus, in quibus usufructus apud parentes constitutus est, donec parentes vivos sint, nec de alijs rebus testari permittit-

„ mori, nec contra voluntatem eorum, quo-
 „ rum in potestate sunt, ulla licentia eis con-
 „ cedenda, dominium rei ad eos pertinentis
 „ alienare in. Deque (inferebant quidam, ar-
 „ gumenta ducto a contrario sensu), si mani-
 „ festus apud parentes constitutus non est, li-
 „ centia illa illius usus de rebus pene sola,
 „ quandoquidem qui aliquid excepit, eorum per-
 „ missionis videatur arg. cū l. cum Primar 12. pr.
 „ ff. de Judio. Recte quidem illatio, sed quoniam
 „ Justinianus ipse aperte improberit l. namo 11.
 „ Cod. qui test. fac. pot.

(d) Excepciones hujus ex his exemplo

L. Qui omnia omnia testamenti, ab intestato
 possidet hereditatem, Praetoris edicto, quo de-
 fauctorum voluntates tractur, legata et fidei-
 commissa prout cogitur. L. 1. pr., l. licet
 u. pr. ff. si quis omnia omnia testam. Praetor
 ediculis fecit ab intestato, petūque a fester,
 ut si legitima hereditas ad eum pertineret,
 fideicommissum proutaret quibundam; mox te-
 stamento facto, fratrem ipsam heredem scri-
 psit, ab eoque legata reliquit. Quodnam est,
 et si unus omnia testamenti, ab intestato pos-
 sident hereditatem, legataria cogitur respon-
 dere? Pro ea regere videtur argumentum a
 contrario sensu, quandoquidem si in eam omis-
 sionis fideicommissum proutat voluit defunctus,
 legata quodammodo alienitas commendis est.

Sed pravam hanc Codicillorum interfectionem ita post Julianum imperatorem Ulpianus, ut eam cogendum esse docuerit, censuendo legem putare, quandoquidem in non utique constituit *et hereditatem permittit*, qui *fideicommissum ab eo reliquit ab intestato* = *L. quis autem, si, pr. ff. eod.*

II. Peter fideicommissum in dicta certum a filia reliquit, utique eo nomine cavere precepit = *si a marito non divorciatur*. =. Filia cavere detrectans, ita rationes suas composuit. Cum pater me cavere jussit, *si a marito non divorciatur*, a contrario sensu cautionem remisit *si divorciatur*; sed divorcii conditio et ipsa revocatur; ergo et cautio et conditio ita in eadem causa capiendum, ut ambus sententia dicendum sit. Speciosa quidem illatio, sed prave interfectionis vitia ab Imperatoribus reprobata *L. cum patrifamilias a. Cod. de Condit. instet.*

(e) Illud, si conventione illius etiam extra Ecclesiam in privatis actibus prohibetur, multo magis in Ecclesia ipsa prohibita esse inferendum, nil refragante argumento a contrario sensu. *L. conventumcula a. Cod. de Episcop. et Cleric. c. illig. Braccmann.*

(f) Ad excipienda hujus vim et potestatem interpretandam, hoc cautio observanda. Causas, quarum oppositio fundamentum prebet argo

modo de quo agitur, si ad iura testium exigatur, vel 1. utriusque clari esse possunt, vel 2. utriusque dubii, vel 3. diversarum conditionum. Hinc premittitur distinctio, hae regulae tenendae I. Primo themate, casus unus expressus in legem fuit argumentum a contrario sensu, ut in aliis decidendo, opposita regula plane inferenda sit. Hinc cum indubitati juris esset, profectum dotem patri restitendam, siq. filia cum liberis, sive duae liberis in matrimonio decederent *l. jure b. ff. de jure dot., l. dos a patre §. Cod. relat. matrim. P. Gervin. de ori. et progress. jure civ. cap. 136., ibique. not. Marcov.*, merito Papinianus intulit, liberis superstitibus uxore defuncta, dotem apud virum retinendam, si cum sacro pepigeret, ut in matrimonio una liberis defuncta filia, dos patri restitueretur. *P. super. not. b. num. 3.*

Manifesti quoque juris erit, dotis restitutio si locum fieri, sive per partem sive per divortium matrimonium solutum esset sit. *ff. et Cod. relat. matrim.* Hinc si in unum casum, in divortium scilicet, vel in mortem, dotis restitutio convesta fuerit, in altero casum, argumentum ducto a contrario sensu, docuit Ulpianus. *P. super. not. b. num. 8.*

II. Altero themate idem plane dicendum potest, quatenusquidem si ex duobus casibus utriusque dubii, unus tantum expressus docet

ratione deusque fuerit, alterum contractus declarationi tacite subjectum existimatum.

III. Testis vero distinguendus. Si enim ex diversis conditionibus casibus, clarus expreſsus fuerit, dubius potestatem, argumentare de quo agimus posse procedere, nemo inficiari iverit. E contrario autem, si dubius declaratus, alias silentio preteritus, argumentum hoc omnino excludere docuit Papinianus l. qui mutuum §. 8. pr. ff. mandat., cujus ex specie. Jure veteri et novo creditor pignus distringere non cogebatur, si fidejussorem simpliciter accepimus, cuiusmodi pignori vellet convenire l. inter eos §. 5. creditur §. ff. de fidejuss. et mandat., l. jure nostro §. Cod. eod. Sed indecorum hunc ordinem, quem jure nostrum Justinianus correxit Nov. 4. cap. 1. juxta inprobatum honestiorum humanitas, sicut Cicero ad Attic. lib. 12. epist. 17., lib. 16. epist. 13., et Quintiliano docetur. 253. verbis, utique tuo sponsorem appelles, quendam Asperitatem, non sine pudoris detrimento, habere videretur. Hinc inter hec dubitatio aliqua, cujus tollendæ gratia, si is qui mutuum pecuniam dedit mandavit, literis expressis licere creditori, cuiusmodi res preestitendi et pignori non distractis, ipsam eligere, nil aliud potuisse argumentum a contracto sensu respondit acutissimi legum Jurisconsultus: vicinis, que dubitationis tollendæ causa contractibus in-

constat, jura concessa non habent à quæ dila-
tationis 81. *ff. de reg. jur.*

§. XXXI.

Si argumento a contrario sensu, quæ
uno in casu conceduntur aut denegantur,
in casu contrario negata aut concessa dici-
mus, argumento alio, post text. in *l. sacien-
dum naturam* 10, *l. ex qua persona* 149.
ff. de reg. jur., docent juris nostri Ma-
gistri = *contrariorum eundem esse disci-
plinam* = (a).

(a) Hinc I. Quoniam omnis rei fructus ad fru-
ctuariam pertinet, relicto quoque vasa velles
per alium cogi, Cetera scribit à auctoritate 7.
§. *quoniam* 2. et seq. *ff. de usufr. et quæstionad.*,
junct. *l. si domus* 18. *ff. de us. et habitat.*, quæ
regule hujus præmissis usarii quoque (ad re-
fectionem quæ erant) jam et obligationes de-
terminat.

II. Quocirca demeritas arbores ad ipsam fructua-
riam pertinent, in eadem locum alios ab illo
substituendas esse, merito docuit Paulus à agris
18. *ff. de usufr. et quæstionad.*

III. Quocirca greges, vel armenti fœtus ipsius
fructus, debent esse et ad ipsos greges supplere

et, idem in locum captum defensorum vel iustitiam illis suminere, Pomponius et Ulpianus docuerunt *l. veter 68. et seqq. ff. eod.*

IV. Quoniam rei venditæ periculum emptoris est, commodum quoque ejus esse debet. *§. cum autem 3. Inst. tit. de empt. et vend., l. id quod 3. pr. ff. de peric. et commod. rei vend., l. 1. Cod. eod.*

V. Si inter socios conventionis talis, in una causa pars fuerit expressa, veluti in solo lucro vel in solo damno, in aliis omnia, expeditum esse docet Imperitor, in ea quoque quod pretermittitur est, eandem partem servari *§. illud expeditum 3. Inst. Tit. de societat.* Hoc inquisitum societas prout dicit Ulpianus, si ex qua parte quis damnum sustinet, non etiam lucrum capiat *l. si non fuerint 29. §. ult. ff. pro socio.*

VI. Qui rem commodatam furto subtrahit, licet punitus condemnationem patiens sit. Dubitavit veteres utrumne furti poena rei domini lucro cedaret, an commodataris? et Papinianus ipse variavit; sed commodatario illam adjudicant Justiniani, ut ubi periculum est, ibi et lucrum collocetur *l. ubi. §. sed cum 3. Cod. de furt.*

VII. Inferiorque locum ipsa natura ipsi superiori cedere, ut aquam colupiat que ex eo naturaliter fluit, vulgo notatum est *l. 1. §. unde et si*

vicinas res, l. 2. pr. ff. de aqu. et aqu. plu. arc. Sed optime velinadvertit Labaeus, veritas hujus incommodam cum alio commodi compensari, eo quod annis pinguitudo terre ad infertilem fructum devertat. l. 1. §. ult. ff. de aqu. etc.

VIII. Cum Primar ad honorem pensionem emancipatus adultus, participesque faciat cum his, qui sunt in potestate, honorem paternorum, nullamque ingratiam esse docuit Ulpianus, ut nec quicquam bona in uxorem conferant, qui appetant paterna l. 1. pr. ff. de collat. bonar.

IV. Admissa vero bonorum potestate cum commoda hereditatis tribant, secundum naturam est, ut tribuant incommoda l. 1. ff. de bonar. possion.

X. Heredes vel legatarios quibus avulsa comprehensio deliquitum partes jure adveniensse heredi, valuit, quidem Justinianus: imo tamquam ut gravationem quoque accipiant, quod ab his sita fuerat legatione, nec heredes non sit qui locum quidem acciperetur, cum totum ei accipere contingeret. l. unico §. pro avulso §. Cod. de capto collat.

XI. Deis fructus ad remittam pertinere debere equitas suggestit; cum enim ipse aere mutuatorem videtur, equum est, cum etiam fructus percipere l. datus p. pr. ff. de jur. dot.

XII. Nemo denique igitur, ubi successio sit testamentaria, ibi et legitimus tutor, esse esse debet: *pr. Instit. tit. de leg. patronat. tutel., l. qui tutor est. pr. ff. de reg. jur.*

§. XXXII.

Correlativa nuncupatio, quorum unum ita ab altero vires capit, ut alterutro sublato, utroque corrumpit.

Hinc argumentum a *Correlativa*, quo docetur = *Correlativorum idem esse iudicium, et de uno dispositura, ad alteram trahi = (a).*

(a) Sic ex. gr. I. In contrahentibus qui mutuum obligationem utrinque pariunt ita obligatio una ad alterum refertur, ut quod tantum ex contrahentibus per acceptilationem liberato, unus liberatur: *l. ult. ff. de acceptilat.*

II. Legatum et relictum quoniam defunctus tutorem dedit, ita a tutore administratione quoddammodo succedunt, ut nisi aliud ostenderetur expressum sit, qui vel se excuset nolit, vel ut suspectus remotas sit, hystoria quoque amissionis censetur: *l. Servatius de. et regg. ff. de excusat., l. etiam 111. ff. de legat. 1., l. qui tutelari ab. pr. ff. de testam. tutel., l. post*

legatum 5. §. *amittere* 2. §. *de his que ut indignis etc.*

III. Alteri ex heredibus preceptionem predii trinitas dedit: mox alteri primitivi universas debitorum actiones ad eam finem mandavit, quo predium fuerat comparatum. Cum postea predicto directio, alteri alteram offensam ejus qui preceptionem receperat, pretium in corpus patrimonii rediit, non esse prestandas actiones coheredi respondit Papinianus l. *alteri* 25. §. *de adim. vel transf. legat.* Et merito: Cum enim precepto una alteram compensaret, prima soluta per alienationem predii l. *eum servat* 15. l. *rem legatum* 18. l. *legatum* 24. §. 1. §. *aut.*, alteram quoque corrumpere necesse erat.

IV. Ab heredibus quis peterat, ut si in provincia decedisset, senaginta Lauro Titio darentur, ut in corpus ejus careret in patriam reportari: et adjocevit hoc verbum *in cui concedi vole si quid ex ea pecunia supererit* etc. Eadem die codicillis ad heredes suos ita scripserat *in peto a vobis, ut si in provincia siue in vltu aliquid humanitas mihi acciderit, corpus meum caratis et in Campaniam et in monumentum filiarum mearum reportari* etc. Quantum est, in id quod supererit ex senaginta, a Lauro Titio tacite element? Ademptum videri, respondit Scaevola l. *alumnas* 30. §. *ab heredibus* 2. §. *de adim. vel transf. legat.*, quodopi-

dem ademptis sepultum esse, et legatum omne ejus esse datum, ademptum videatur.

V. Procurator vendidit, et curit emptori. Quam sitam est, an dominus vel adversus dominum actio daci debeat? Papinianus putat, cum dominus ex empto agi possit ut illi actorem; ergo, regula de qua agitur potestatem, colligit Ulpianus, utilem actionem domino quoque competere. *L. Falcianus* 13. §. *si procurator* 13. §. *de act. empt. et vend.*

VI. Quinque libris veli dispendio mulctabatur qui Dispendia loci in Syria, vel Persia in Aegypto arbores compererat; hic, non ut non dispendio et illam ferendum esse, qui vendere arbores suas solent, quas non licebat emptoribus comperare; istulerant impensationem *L. 2. Cod. de capreis, etc.*

§. XXXIII.

Sæpe evenit, ut sive loquendo sive scribendo, unico verbo plura diversa, brevitas causa, comprehendamus.

Hinc aliud exurgit argumentum ab *universæ determinatione*, quo omnia communi quodam verbo eadem oratione comprehensa, equali norma metimur; sive ut barbare quidam in *universæ determinatione* re-

specimens plura determinabilia, omnia aequaliter determinat = (a).

(a) Ubererumque sunt, et more suo numeris omnibus absolutam argumenti hujus explanationem dedit et Antonius noster Interpretat. jur. lib. 3. cap. 16. et seq., qui citare consulendus, addita deo. Rot. Rom. in Melivetois pecuniaria super non recitat. 18. Febr. 1793. num. 6. cor. Paraciano.

§. XXXIV.

Cum momento Juliano (a), nulli actus ita scribi possint, ut omnes casus, qui quandoque inciderint, comprehendantur, quandoquidem non omnes rerum articuli singillatim humana provisione comprehendi possunt (b), hinc perpetua fore congruentia illationis necessitas, qua a certis et manifestis, prudenti ratione ad similia procedatur (c).

Ad similia dixi: alio enim argumento, quod rerum aut personarum diversitas suggerit, oportune docemur = *Illationem a diversis non fieri = (d).*

(a) L. neque leges 10. ff. de legib.

(b) *L. non possunt* 12. §. *cod.*

(c) Hinc Paulus, permissis juris regulis, interem res pupilli suare non posse, nam ad stipulis quoque porrigendam esse moris daret, idem ad curatores, procuratores, et qui negotia aliena gerant. *L. si ex aspicione* 24. §. *fin. ff. de contr. empt.*

(d) *L. si quis* 27. §. *pacta in fin. ff. de pact.*

Sic ex. gr. *L. Nerva*, quam quis spondit dissoluta est, et rursus eodem titulo consumpta: vicium promissum ex eo fundo consumptum est, sed nova adventum vindicando iterum nascitur; et novum etiam vicium dandam esse, et vicium praestandum, nemo dubitat. Contra vero qui rem profectam, aut Stichum dare promissit, in perpetuum liberatur, si sine facto ejus res sua esse coeperit, aut Stichus ad libertatem pervenerit; nec redintegratur obligatio, si eorum lege aliquis et res sua profectae esse coeperit, et Stichus ex libero servae affectus sit. Quare? Quis haec dissimilia sunt. Nil etenim venit aut dissolutae navis redintegratio, aut novi vii violentiam expensae: vel veteris sacrae expurgatio, aut casum adversumque fortunam spectat hominis liberi, neque alieni neque naturale est. *L. inter stipulantes* 82. §. *incram* 5. §. *de verb. oblig.*

II. Qui cum totiuslibus suis de sola portione addidit, uti quilibet agere et transigere, adver-

sus eodem iure, ex personis fructus sui cui bona existunt, apud, prescriptiones facit transactionale non conservari, hac ratione regula iuribus dedit Ulpianus l. qui cum tutoribus p. pr. ff. de transact.

III. Cum nulli custodiam honorum alius, tutorum alius heres existit, et debitor alius heres edam obligatus vult compensare quod ab alio debetur, hanc rationem non esse movit Papianus l. cum nulli ff. pr. ff. de compensat. Creditor cum personarum diversitate fructus, compensare non cogitur quod debitor non debet. l. in rem suam §. 1. ff. eod.; l. apud q. Cod. eod.

§. XXXV.

Hinc argumentum aliud a diversitate locationis (a), quo diversa verba discretionem effectum importare dicimus (b), nisi manifestata ratio aliud suadet (c).

(a) Discretionem appellant. F. Rot. Rom. in Fenn. legitimar. 11. Maii 1776. num. 5. cor. Soderico, in Romana pignoratia quoad sequens, 16. April. 1773. num. 12. cor. Priolo, in affirmativa beneficii 12. Febr. 1769. num. 7. cor. Rot. Rot. Florentina. in Placuar. Quibus Tom. 3. dec. 71. num. 8.

(b) Hinc l. Optime animadversit Constantinus l. si idem 7. Cod. de Codicill. si idem Codicilli quod testamenta possent, eae diversam his instrumentis vocabulum manderetur, quae via ut potestas una vocaretur?

II. Si testatrix familiares omnes, quibus alimenta legavit, adstringere voluisset ut ea in domo heredis ipsi reciperent, eae de uno dicitur = vita sua durante ita in eade eade tavola in, de ceteris vero = tanto a loro la tavola facchè vivessero? Imo, ut eade vellocinatur Rot. Rom. in Spolemana Alimentor. no. Jan. 1799. cor. Soderino.

(c) Fideicommissus in hoc verba relicta sunt = *Libertis libertatibusque meis fundum illum dari volo, ut qui ab his decemur, portio ejus reliquis adveniat, sicut ad opulentiorem pertineat: post ejus novimus decemum, ad Rempublicam Arsatensem pertineat. Sicut amplius libertis libertatibusque meis habitationes in domo quandis vivas: quas datus per mortem meam ad Rempublicam pertinere volo =*. Quandoque enim defunctus quilibet ex Libertis, quibus habuisse villam voluit, ea portiones datus in quibus hi habitaverant, jam ad Rempublicam pertineant? Locutione alienius Respublicae fides videtur, quandoque jam adveniens in heredi legato et potestas, ad substitutionem quod attinet fideicommissum praestat. Sed

manifesta ratio hic aliud videret. Sive enim attendatur via et potestas particulari concessenda. *hoc acquiritur*, quae natura sui aspectus expressa repetit *l. cum servus* 18. §. 1. *ff. de cond. instit. l. arto* 22. *pr. ff. de cond. et dem.*, duae species spectatae habiles iuris adcrevendi, quod in legato habitationis utique locum habet post quamvis emolumentum sui non expressum, sicut et in legato proprietatis arg. *l. 1. §. interdum* 3. *ff. de usufruct. adcrevendi*, unde patet earum fidetocommissionis diverse loquutus sit, quoniam idem in utroque legato valuerit. Hinc locutionis divinitus sponte respondit Scrvola, quod aliquis eorum viveret quibus habitatio relicta fuit, fidetocommissionem Reipublicae non deberi. *L. co-dicillis* 34. *pr. ff. de us. et usufruct. Add. de eis. Ros. Roman. in Romanae Canonis 12. Mart. clem. cor. de Bayano*.

§. XXXVI.

Ab Etymologia argumentum sumimus, quatenus a vocabulorum derivatione, sive vera sive Prudentum auctoritate adunbenta, ipsorum vim et potestatem deprehendimus (a).

(a) Sicut *pr. l. Testamentum* ex eo appellari dicitur, quod sit testatis mentis *pr. Inst. tit. de*

testam. ordin. Hinc testamentum facere non possunt impuberes, quia nullam eorum animi judicium est; item furiosi, quia mentis caput §. 1. Inst. ut quib. non sit provisio, fac. testam. II. Mutui datio ab eo appellata est, quia de reo tunc fit l. mutuum n. §. appellata n. ff. de reb. cred. Hinc si non sit tunc, non recte obligatio dicitur, ideoque si pupillus mutuum petierit deinde sine tutoris auctoritate, non contrahit obligationem, quia provisum non fuit accipientis §. tunc admonendi n. Inst. ut quib. alienare. licet vel non.

III. Furum a furto, idem nigre dictum Latro ab, quod clare et obscure sit, ut plerumque nocet: vel a fraude ut Sabius sit, vel a ferendo et auferendo; vel a genere nocione, qui quique appellant fures: hinc, arguit Paulus, sola cogitatio furti sciendi non facit furem l. n. pr. et §. 1. ff. de furi.

IV. Potestudo appellata est, ut Latro sit, a pedibus, quasi posito, quia naturaliter rector ab eo qui ei insinit. l. n. pr. ff. de acquir. vel amitt. potest. Hinc Novatius et Potestus tradiderunt, solo animo non posse nec adhibere potestatem, si npe antecedit naturalis potestudo l. possideri §. §. Novatius. §. ff. quod.

V. Novus a novo novum accepit, ut a nova obligatione l. n. pr. ff. de novi. Hinc pupillus sine tutoris auctoritate novum non potest. l. novare n. §. 1. ff. eod.

§. XXXVII.

Omnes loquendi modi, rerum comprehensione inspecti, ad tria capita reduci possunt. Aut enim res quasdam, vel adjecto numero, vel alia ratione definimus (a), et particulari sive singulari oratione uti dicimur; aut verba usurpamus, quæ omnia ejusdem generis aperte comprehendant (b), et universalis questio est; aut denique, nullo adjecto numero, nulloque adposita universalitatis notâ, genus aliquod pure et simpliciter indicamus (c), etque locutionem *Indefinitam* dicere solemus.

Jamvero, prioris et alterius locutionis significatio interpretatione non indiget; ad tertiam autem, quod attingit, juris regula, est = *Indefinitam locutionem equipollere universali* = (d).

(a) Voluit un. meus; heres meus m. L. si ita relictum 43. §. 1. ff. de legat. 2. = Locutus qui nunc sum = L. si servus 52. ff. de servitut. præd. urban.

(b) Voluit = cense = L. si cui servi 34. pr. ff. de legat. 1. , L. scribit 34. pr. ff. de ac. argenti.

maior. = quodcumque = cit. l. 31. §. 1. ff. de
cur. etc. = quicquid = L. hoc articulo sq. pr.
ff. de hered. insti.

(c) Velut = heres meus = Filias = Lorum =
ff. inst. sup.

(d) Hinc l. Si ita relicta fuerit = quantum heres
meus habebit, tantum Titius dari volo = pro
eo est, quasi ita scriptum sit = quantum om-
nes heredes habebant = L. si ita relicta ff.
pr. ff. de legat. 2.

II. Si plures gradus sint heredum, et scriptum
sit = heres meus dato =, ad omnes gradus his
verba perveniunt, sicuti haec verba = quicquid
quid heres erit = L. si plures ff. de legat. 2.

III. Si quis filio pecuniam dederit, et plures fi-
lios habeat, an omnibus dedisse videatur, quae-
ri potest. De hoc quidem Pomponius dubitavit
vel magis est, ut omnibus dedisse videatur.
L. si quis ita ff. §. 1. ff. de testam. tutel.

IV. Si servitus in imperio facta = an famili-
as obligatur an, ambigua est scriptura, utrum
ne his familiis obligatur qui tunc sunt, an
etiam his qui postea quocumque fuerint? Et ha-
menda est, verbo generali omnes heredes signi-
ficari, sine quod in praesenti, sine quod post
tempus conventionis contingere = L. si servitus ff.
ff. de servitut. praed. urban.

§. XXXVIII.

Cum docente Hermogeniano (a), quæ longa consuetudine comprobata sunt, ac per annos plurimos observata, velut tacita conventio, non minus servari debeant quam ea quæ scripta sunt: cum Callistrato teste (b), optima sit legum interpretis consuetudo: cumque Ulpiano et Paulo monentibus (c), minuendarum litium causa, vetustas pro lege habetur, maximi semper ponderis habitum fuit argumentum, quod dicimus ab *Observantia*, cuius ope obscura quæque vel ambigua, ex eo quod voluntariis actibus, nemine contradicente jampridem factus est, interpretamur (d).

(a) L. *and et ea* 35. ff. de legib.

(b) L. *si de interpretatione* 53. et seq. ff. *sed.*

(c) L. 1. in fin., L. 1. pr. ff. de aqua et aqua plu. *secund.*

(d) Hinc L. Si probetur, creditorem per certum annos militem annis excepisse, cum delatorem militem ex stipulato petentem, tunc pacti exceptione repelli, responderunt Severus et Au-

vicinas *L. adversus* 5. *Cod. de acur. P. iuxta*
caput §. *XXV. nec. d. iust. 3.*

II. Debitor totius cujuscunque pensionis, qui
 triam coactionem sibi annorum epochas oc-
 curriturque protulerit, superiorum quoque tem-
 porum pensiones solvere presumitur. *L. qui-*
cunque 3. *Cod. de epoch. publ. ibiq. Brun-*
nensem.

III. Observantia denique sollicita interpretis,
 ambigua patte declarari, obscura verborum vo-
 luntate idlogia petebant, jureque adom et lo-
 gum emigrata solvi, patet decessi Rota Ro-
 mana dec. 32. *cur. Faralla, in Ferrariorum Trans-*
actio. apert. ar. 18 Jan. 1772. cor. de Bar-
zani, in Braccianensi municipal. nov. 1767. 25.
Jan. 1772. cor. Soderini, in Nervien. munici-
pal. 4. Jul. 1772. cor. Priola, in Romana
sen Portian. jar. paucod. 4. Mart. 1773. cor.
Couarci, in Ferrariorum. Laudi quod tertium
caput 12. April. 1773. cor. Antiquelli, in Li-
bertensi laudis apert. cont. Angel. 4. Jan.
1801. cor. Bardari, in Romana Contract. 26.
Jan. 1801. cor. eod., et Rota Florentina in
Theat. Ordre. Tom. 7. dec. 29. in Select.
Tom. 1. par. 1. dec. 26. Tom. 5. par. 2. dec.
2., dec. 41.

§. XXXIX.

À diversis quidem illationem non fieri, supra observavi; sed simul opportune monui, sepe ac saepius oportere, ut a certis et manifestis, prudenti consilio ad similia procedatur (a).

Hinc magni roboris argumentum a paritate rationis, quo = ubi eadem est ratio, eandem esse dispositionem dicimus = (b).

(a) *Pr. sup. §. XXXIV.*

(b) Sic ex. gr. L. *Patre deportato*, ubi proinde quasi si mortuo, desinit liberi in potestate esse esse. Hinc pari ratione arguit Imperator, si in qui in potestate parentis est, in insulam deportatus fuerit, desinit esse in potestate parentis §. 1. *Inst. tit. quib. mod. jus patr. pot. ade. II.* Si facillia furtum fecerit, voluimus edicto praetoris Praetor, non in singulos peram persequutionem dari, sed sufficere id praestari quod praestandum foret, si unus liber furtum fecisset l. 1. *pr. ff. si facill. furtum etc.* Quamvis sit, ut idem et in actione damni injuria observari deberet? Respondit Gajus, idem esse observandum: cum etiam si quis furti actio-

non hanc ratio sit, ut ex uno delicto tota famillia dominica careat, neque ratio similis et in actionem domini injuria interveniat, sequitur ut idem debeat restitui *L. illud 3a. ff. ad Leg. Aquil.*

III. Eadem ratio, quatenusque contra neutras, compores, stipularias de facto constituta Praetor, de decimo quoque intelligi debere, non esse dubitandum, idem Gofus docuit *L. nauta 5. §. 1. ff. nautae compores etc.*

IV. Siquis hanc modo concepta *ut si quis in Capitulum acciderit, decem dare spendas? si quis a me decem petierit, tot dare spendas?* ut nemo dubitet quia ex honeste persona facit vim obligandi habere possit. Pari itaque ratione idem respondendum deinde Jureconsultis cum quis ha stipulatus fuerit *ut si quis nihil supererit, decem datis ejus nomine dare spendas?* *ut L. a Titio 108. pr. ff. de verb. oblig. Videtur Acc. Florentia. in Titu. Andreas. Tem. 12. dec. 51. num. 27.*

§. XL.

Ad supervacuae repetitionis molestiam, verborum parsimonia vitandam, saepe solemus, ad ea quae antea vel fecimus, vel diximus, id de quo nunc agitur, verborum contractione referre.

Hinc argumentum frequentissimum, a
Relatione mancipatum, cui congruenter
hæc regulæ receptæ

I. Simplex referens nil probat sine relato (a) :

II. Referens, non robur tantum, sed et
interpretationem recipit a relato (b) :

III. Relatio, ad proxima, non ad remotio-
ra, plerumque fieri debet (c).

(a) *L. ult. ff. de probatiss., Nov. 119. cap. 3.*, unde
de omnes math. si quis in aliquo *Cod. de edend.*
Vid. ad armen. *L. si quis test. ff. fam. ex test.*
L. procurator 7. Cod. de edend.

(b) Hinc I. Licet Codicillis hereditas dari non pos-
sit, tamen si quis ita in testamento scripserit ut
quam heredem codicillis fecero, hæc esto —,
valet institutio, quia hereditas ex testamento de-
ta videtur, *L. institutio 10 pr. ff. de cond. in-
stit.*, *L. aut test. 77. ff. de hered. inst.*

II. Si testamento scriptum fuerit — quam codi-
cillis Titio legarero, si de lego —, licet co-
dicillis, formæ vitio fastuose laborantibus, lega-
tum explicetur, tamen ex testamento valet. *L.*
si ita scripsero 3. ff. de cond. et dem.

III. Si potest aliquem sic condonare, ut quod
habet ex testamento vel codicillis Meriti resti-

tueret Titio, de accipiendum est, quod quantitatem nominaverit, quod testamento vel codicillis relicta est. *L. ait propter* §. 1. *ff. de re judic.*

Add. decret. Rot. Roman. de qua supra §. XXXV. not. 2. in fin.

(c) Plerumque dicti. Hinc enim regulae quae nullas legum sententias confirmant, adstricti potius videntur Paulus *L. non quod* §. 1. *ait. ff. de pecun. legat.* Hinc sprete opinione Glossae in *L. si adem* 11. in *fin. ff. de Jurisd.* quam improbat Gothofredus ad *cand. leg.*, et insuper habito sequentibus *l. ult. §. deinde* §. *ff. de postuland.*, merito receptum est, toties hanc regulam perdere officium suum, quoties conventionalis ratio aliud exigit videntur. *F. dec. Rot. Florentin. inter Recensitor. ann. 1756. Tom. 2. dec. 23.*

§. XII

In toto et partem contineri (a), ac proinde semper specialia generalibus inesse (b), notissima sunt Juris nostri axiomata.

Sed quis itaque et de genere, et de specie, diversam aliquid constituerit, perbellè quaeritur, cujus causa potior haberi debeat? Respondet Papinianus (c) — in

toto jure generi per speciem derogatur, et illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est m.

Hinc argumentum validissimum a specie generi derogante (d).

(a) L. in toto 113. ff. de reg. jur.

(b) L. semper 147. ff. cod.

(c) L. in toto 80. ff. cod.

(d) Argumenti hujus vis et potestas, quæ vix in toto jure dominatur, patet agnoscitur in decretis de Legibus, de Receptis, de supremis voluntatis Elogiis, de Contractibus. Hinc

I. Seneca legem, quæ novissime certam partem irrogat, his quæ principis legis non obtemperaverint, ad eas species non pertinet, quibus ipse lege potius specialiter addidit. L. cavetio 1. ff. de pœn.

II. Jurisdictione per generales litteras attributa, per speciales (quæcum ad ea quæ specialiter exprimantur) potius exercetur, licet ipse de prioribus non faciat mentionem. Cap. Pastorale 14. X. de Receptis, cap. studialis 2. X. de officio legat.

III. Is, cui generaliter indulgentia est, ut libere sibi locum appellare, in vocem appellationis præsumptum acquirit, si causa aliquis delegatus Judicibus specialiter commissa fuerit, sublatum

remedio appellationis. Cap. 1. *N. de Rescript.*
 IV. Qui patrem et filium per parte heredes instituerit, et iuriam substitutionis, reliquis coheredibus datis, post consumptum autem his scripti = hoc omnes iuriam substitutionis ut. Quidam enim, in conventionibus avulsam, patrem et filium substitutionem coheredem miscuissent? Respondit Papinianus, contractum institutionis magis esse verisimilem, propter specialem iuriam patrem et filium substitutionem l. coherede 42. §. qui patrem l. ff. de vulg. et pupill. subtit.

V. Legatum generali nomine relictum species cui non comprehendit, quae aut prius aut postea illi legata sint. L. uxorem 42. §. Felicissimus 2., l. servis urbanis 29. §. ult., l. heredes meos 100. §. 1. ff. de legat. 2., l. si peculium 10. pr. ff. de manumiss. testam., l. 1. pr. ff. de acq. arg. mund., l. quocumque 12. §. ult. ff. de instruct. vel instrum. legat., l. servo 15. ff. de pecul. legat. *Idem de iis. Rot. Roman. in Perarion. laudi quatuor tertiam caput 12. April. 1598. §. 3. cor. Arisjuncti.*

VI. Legatum affinitateum, Martia cunctis ut. gr. generaliter relictum, ad eos non pertinet, quibus contra aliquid specialiter datum est l. adimonia 16. §. Paulina 2., l. Siichas 20. pr. ff. de alim. vel cib. legat.

VII. Doli clausula, quae iuripoliticibus utilis.

citur, non pertinet ad eas partes stipulationis, de quibus nominatim cavetur. *L. doli exp. junct. l. stipulationem 53. ff. de verb. oblig.*

Uicunque tamen hanc rem sinit, cavendum quidem, ne argumenti hujus pretestu creditorum jactis offendantur, qui cum aliquo finem et incommutabilem, generali fieri cessione, rebus suis ante prospectant. Hinc qui generaliter bona debitoris pignori accepit, eo potiorum esse, cui postea prodition ex his bonis datur. Papinianus docuit *l. qui generaliter 2. ff. qui pot. in pign. act.* Et merito, ex generali statim obligatione, debitoris arbitrio minime contrahenda, potius habenda est creditur, qui ante contraxit, et quem non oportet ab eo qui postea credidit inquietari. *L. si generaliter 6. Cod. acq.*

§. XLII.

Postremo denique ex communibus argumentis, quod dicimus a *Verisimili*, illud monemus, ut in omni interpretatione, quod verisimilius videtur opportune sequatur (a).

(a) *L. in obscuris 114. ff. de reg. jur.*

Hinc *l. Cum non sit evidente*, quoniam compulsum in Urbe usque indubitum solvitur, cum potestis jus publicum infringere, hujusmodi pri-

exceptioni debet aptissime probationes vic-
tibus opposere. *L. ult. pr. ff. quod met. cau.*

II. Si testes eorum ejusdem honestatis et eni-
micosi sit, et ex his quidem aliud dixerint,
licet impari numero, confirmabit Iudex notam
animi sui argumentis et testimoniis, quæ rei ap-
tiora, et vero proximiora sint comparati. Non
enim ad multitudinem respici oportet, sed ad
dignitatem testimoniorum fidem, et testimonis,
quibus potius lex veritatis adhibet. *L. ad car-
men 11. §. si testes 2. ff. de testib.*

III. Vir nudi, quondamque liberis acqui-
ret, fundum legavit. Mulier, divorcio facto,
liberos ex alio procreavit: hinc soluto secundo
matrimonio, id patrem nuptum rediit. Non
intelligi expletam conditionem docuit Iulianus,
quæ variabilis non est, de his liberis testato-
rem testatur, qui se vivo ex alio concepti fu-
erunt. *L. cum vir 15. ff. de cond. et dem.*

IV. Cum una filiam et nepotem ex altero fi-
lio heredes instituit, a nepote petiit, ut si
infra annum trigintaesimæ noveretur, hereditatem
patris suo restitueret. Nepos, relicto liberis,
infra totidem præscriptam viam decussit. Fidei-
commissum conjectura pietatis defecit; quasi
nihil scriptum inveniretur, quæ dictum fue-
rit, respondit Papinianus *L. cum una 102. ff.
de cond. et dem.*, intelligas, non esse variabi-
lem, testatorem si de nepotibus cogitaveris, ta-

item fecimus substitutionem. *L. generaliter §. Cod. de inqub. et al. rebat.*, *L. cum acatistim §. 30. Cod. de fideicom.*

V. Eam, qui ita stipulatur = *nisi et Titio dare quodet? un.*, verosimilis est semper una decem committere sibi et Titio stipulati: sicut qui legat Titio et Sempsonia, non aliud intelligitur, quam una decem committere duobus legatis. *L. cum qui §. 50. pr. ff. de verb. oblig.*

VI. Obligatio generalis rerum, quas quis habet habitare ut, ea non continentur, quæ verisimile est, quæcumque specialiter obligatarum non sunt, velut appellat, vena, et si quas alie sunt, quæ in usum quotidianum habentur. *L. obligatio §. et seq. ff. de pign. et hypoth.*

VII. Inchoat venditi et doli, prioris anni pensionem nisi, sequentium emptori accensuram: pignorumque ab inquilino datarum seu utrumque accensuram. Si ad utrumque pensionem pignores non sufficiant, quis preferendus? Respondit Paulus, verisimile esse id actum, ut priorem quæque pensionem pignorum annis requiratur. *L. inchoat §. 2. ff. qui pot. in pign. hab.*

VIII. Si ita scriptum sit = *filio filioque meis hocce tutores do un.*, masculis duntaxat tutores datos Servius ait: quoniam testator a singulari cum = *filio* = ad pluralem videtur transla-

re, continetur eandem sententiam. Sed magis rationabile Pomponio visum est, ut singulari causa de filio venisset, deinde plerumque omnibus liberis prospectum, in tutorem dando voluerit. *L. Servius 122. ff. de verb. signif.*

C A P. IV.

De obscuris vel ambiguis ad minimum redigendis.

§ XLIII.

Plura hucusque adduxi legalis hermeneuticæ subsidia : quæ in obscura vel ambigua voluntate declaranda, Interpretis curam juvare possint.

§ XLIV.

Sed si et ipsa, ad tenebras omnes felici conatu disperdendas, manca quodammodo et infirmiora videantur, periclitare superest Ulpiani monitum (a), quo froti — *semper in obscuris quod minimum est sequimur* — (b).

(a) *L. semper in obscuris §. 1. l. semper in stipulationibus 34. ff. de reg. jur.*

(b) Hinc I. Legatus fundi Cornelianus, cum duas ejusdem nominis haberet testator, alterum majorem, alterum minorem peniti, minor fundus legatus videbatur, si majorem reliquum docere non possetur legitimus. *L. cum servus* 39. §. ulto 6. *ff. de legat. 1.*

II. Si ita scriptum sit quantum avus heres habebat, tantum Titius heredes meos dare volo =, minor pars est accipienda, quae venit in legatum. *L. si ita relicta* 43. §. 1. *ff. de legat. 2.*

III. Si diversis nominis condemnerent Iulium, nihilominus spectandum esse, post Julianum decait Paulus *L. inter pares* 18. §. 1. *ff. de rejudicat.*

IV. Si cum utriusque legis viciosa obiecta fuerint, Pomponius ita interlocutus sit = *vix facit* =, nec diffinitur, utrum Julia publicorum, an Julia privatorum dixeretur, minorem legem (id est privatorum) sequendum esse, monet Ulpianus *L. si Praetor* 32. *ff. de pom.*

§. XLV.

Superest inquam; cavendum etenim, ne eo utamur nisi postremi subsidii loco, quotiens re quaqueveramus excessit, nulla alia ad veritatem assequendam interpreti aperitur via (a).

(a) Hinc I. Nominis indiculante legato, hoc qui-

dem receptum est, ut exigentes legati videantur: sed tunc daturum, si neque ex consuetudine patrifamilias, neque ex regionis more fiat, neque ex contextu testamenti possit aliud apparere. *L. numeris 75. ff. de legat. 3.*

II. Si is qui lucrem maximam, minorem, ultimam reliquerit, ita scripserit = *lucrum meum omni lego* =, satis apparet, de quo testator sensit, et proinde modis magnitudinis lucrum videri legatum, merito respondit Labeo *l. qui lucrum 31. ff. de aur. arg. mund.*

III. Dotis stipulationem arbitrata recurri, non demonstrata licet re vel quantitate, non solum arbitrio quoque defuncto valere placuit, sed neque ad minimam redigendam esse, manifestum iuris est: quandoquidem dotis quantitas pro modo facultatum patris, et dignitate mariti censui potest. *L. cum post decretum 69. §. 1. §. 2. §. 3. §. 4. ff. de iur. dot.*

IV. Alimentis legata, non adjecta quantitate, ante omnia inspicendum est, quae defunctus voluit faceret legato pascere: deinde quid eum ejusdem ordinis reliquerit; quod si nentrum apparuerit, nequaquam minima quantitas sequenda est, sed ex facultatibus defuncti et caritate legatarii modus statui debet. *L. cum alimenta 21. pr. ff. de alim. vel cib. legat.*

CAP. V.

De Obscuritate personæ.

§. XLVI.

Quæ legitimæ interpretationis auxilia superioribus curis in medium adduxi, opportuna quidem et maxime salutaria comperimus, ubi de obscuritate vel ambiguitate res sit, quæ saltem terminos aliquos exhibeat, nulla ceteroquin primo intuitu apparente justæ prælationis ratione.

§. XLVII.

Verum enimvero, si tanta fuerit personæ obscuritatis caligo, ut ulla modo quæ dicta vel scripta sunt intelligi possint, in re plane desperata hæc regulæ tenendæ

- I. Si de lege, vel rescripto agatur, Principis oraculum omnino consulendum (a);
- II. Si de cæterorum actibus, ea quæ ita scripta sunt, ut nullo modo intelligan-

tar, perinde haberi debent, ac si scripta non essent (b):

III. Cavendum tamen, ne hoc velamine incitiam suam potius excusare velit Interpretes, quam modeste fateri (c).

(a) *L. ult. §. 1. Cod. de legib., arg. l. Neratius 191. ff. de reg. jur.*

(b) *L. que in testamento 2. ff. de his que pro non script. hab., l. que testat. 73. §. que de testamento 3. ff. de reg. jur., quo pertinent que de Porcii Satyris distine locuti D. Hieronymum = qui non vult intelligi, debet negligi =.*

(c) *Opportune Jo. August. Ernest. Instit. solidior. doctrin. par. 2. cap. 2. §. ult. = Cavendum, „ ne si ipsi verborum potentiam ignoramus, in-
„ ter varias voces referamus statim: quoniam
„ et si nos vim verbi allecepis ignoramus, illi
„ tamen in cogitis nos potest =.*

HERMENEUTICAE LEGALIS

LIBRI IV.

LIB. III.

De speciali diversorum Actuum interpretatione .

§ XLVIII.

Legalis hermeneutica regula, quae curia nostra hactenus exercuerunt, obscuris vel ambiguis actibus quibuscumque declarandis lucem aliquam afferre possunt .

A generalibus itaque ad specialia gradum facientibus , peculiare quidam Canones se nobis offerunt ad

I. Leges ,

II. Sententias ,

III. Ultimus voluntatis elogis ,

IV. Contractus interpretandos comparati,
de quibus distinctis capitulis disserendum .

CAP. I.

De Interpretatione Legum.

§ XLIX.

Civilem Jurisprudentiam, qua cultiores Europae Gentes utuntur, ita conflata esse, ut propriis silentibus legibus, Romana jura, quemadmodum fere praedixerat Cicerone (a), in subsidium veluti advocentur, ignorat nemo (b).

(a) = Non enim Populo Romano, inquit ille, sed „omnibus bonis fensisque populis leges datus est: *de legib. lib. 2. cap. 14.*

(b) *F. Heinecc. Elem. jur. civ. sec. ord. Instit. §. 17.*

§. I.

Cum itaque et indigenae et externae leges (si exterum dici potest quod in Civitatem jure receptum) quotidie ab Interpretis cura lumen exposcant, hinc praesens caput duo articuli consistient, quorum primus de interpretatione legum quaecumque, alter de interpretatione legum Romanarum doctrinam, concisa tractatione exhibebit.

ART. I.

De interpretatione legum quarumcumque.

§. II.

Si semper leges interpretari solius Principis esset, prout ipsius est condere, ut Justinianus inuenire videtur (a), tota capituli hujus doctrina ad supervacua referri mereretur, ob ea quæ supra observari §. XVI.

Sed cum alia profecto fuerit Imperatoris mens (b), cumque proinde et legum interpretatio privati Jurisconsulti curas, ingenium, sagacitatem frequenter expostulet, distincte videndum

I. Quando legum interpretatio vel soli Principi reservetur, vel privato quoque Jurisconsulto pateat :

II. Quæ peculiare regule tunc ab ipso observando .

(a) *L. ultia. Cod. de legib.*

(b) *F. Plin. quest. jar. celest. lib. 1. cap. 1.*

§. LII.

Ad primam questionem quod attinet ,
hæ distinctio est tenenda .

I. Quotiens de interpretatione agitur ,
que statim ac emissæ fuerit , omni di-
sputationi finem imponat , ea soli Prin-
cipi reservatur (a) :

II. Interpretatio *analitica* , que vel longa
Populi consuetudine , vel rerum similiter
judicatarum auctoritate firmata sit , pari
jure censetur , ac si a Principe profecta
esset (b) :

III. Interpretationi , quam *doctrinalem*
dicimus , nullus est locus , si lex neque
obscura , neque ambigua , sed tantum
dura nimis videatur (c) :

IV. Idem plane dicendum , si lex adeo
obscurè scripta sit , ut nulli cedat legalis
hermeneuticæ præsidio (d) :

V. Quoties autem vel ex similibus juri-
bus , vel argumentis aliis , obscura aut
ambigua Principis voluntas probabili ra-
tione deprehendi potest , tunc privati li-
cet Interpretis opera minime despicienda
(e) .

(a) *P. sup.* § VII.

(b) *P. sup.* § VIII.

(c) Apponit Constantinus l. 1. *Coel. de legib. an in-*
ter impulsam jusque interpositam interposita-
tionem Nobis solis ea oportet et licet inspi-
care = .

Hinc Ulpianus l. *propterit* 12. §. 1. *ff. qui et a*
quib. manumitt. etc. de leg. legum, que mu-
 licæ que diversis annis easdemque servos suos
 manumittere vel alienare prohibetur, ne man-
 cipia questionum subducantur, legi ipsius ver-
 bis allatis = ut et cum quidem servos, qui an-
 = tra manumissionem ejus mulieris fuit, vel in agro
 = vel in prætorio, possit manumittere vel alie-
 = nare =, hoc memorabile addit = quod qui-
 = dam perquam durum est: sed ita hoc scriptum
 = est = .

(d) *P. sup.* §. XLVII. casus 1.

(e) Cum talis Theophrasti secunda jam consensu
 optent in his que *ετι εἰς τὰς αἰτίας* accedant,
 non que *ἐκ τὰς αἰτίας* l. *juris* 1. *ff. de legib.* l.
antiqui 3. in *fin. ff. si pars heredi. petat.*, quon-
 doquidem non possunt omnes articuli singulis
 titulis legibus comprehendi: hinc si in aliqua casu
 sententia servus manumissus est, in quâ juris
 discussio præest, ad similes præcedere etque ita
 jus dicere debet. L. neque leges 12. l. non
 possunt 12. *ff. de legib.* Nam ut ait Pedius,
 quotiens lege aliquid, unum vel alterum interpretor

cum ea, bona occasio est, cetera que tendunt ad eandem utilitatem, vel interpretatione, vel certe jurisdictione supplere *l. nam ut ait 13. ff. eod.*

§. LIII.

Hinc itaque operis juvande multa et ratione, et jure, præter generales regulas, constituta sunt, que distincto numerorum ordine sequuntur.

§. LIV.

Quod Principi placuit legis habet vigorem (a), quin vel ipse placiti sui rationem reddere teneatur (b), vel civibus liceat, non secundum legem, sed de lege judicare (c).

(a) *l. 1. pr. ff. de constit. Princip.*

(b) Hinc, non tantum que a majoribus constituta sunt, rationem reddi posse voluerunt Julianus *l. non tantum m. ff. de legib.*, et ideo rationes ceteris que constituantur, inquit non oportere, ne multa ex his que certa sunt subvertantur, manet Neratius *l. et ideo 11. ff. eod.*

(c) Apponit D. Augustinus, quem refert Gratianus eam, in *l. 3. dist. 4. m.* In istis temporali-

„his legibus, quamquam de his bonorum judi-
 „corum cum eis instituerent, tamen cum scelerat
 „instituta, non licet iudici de ipsis iudicare,
 „sed secundum ipsas esse.

§. LV.

Verbo legis, utpote ab Eo prolato, qui
 caput est civitatis, eo semper sensu acci-
 pienda, quem fert communis loquendi
 usus, cuius protinus ἀποκλείω, sive ut
 ajunt, sermonis improprietas, rejecta (a).

(a) Huc pertinet quod de M. Pomponio Marcello
 refert Suetonius de illustrib. Grammaticis. cap.
 21. Cum exire Pomponius, latius sermonis exa-
 ctior molestissimus, ex oratione Tiberianam re-
 prehendisset, alligante Capito, et ante illud
 lectum, et si non esset, futurum — Certe jam
 „inde cessatur, inquit, Capito. Tu enim Censor
 „civitem dare potes consulibus, „verbis non
 „potes etc. *P. Hecet. de art. poetie. vers. 70.
 et seqq.*

§. LVI.

Cum scire leges nō sit, earum ver-
 ba tenere, sed vim et potestatem (a),
 curabit Interpres, ne solvis legis verba,

ejus sententia circumveniantur, quæ probabili ratione deprehendi possit (b); in re autem dubia monet Ulpianus, melius esse legis verba servire (c).

(a) *L. mire* 17. ff. de legib.

(b) *L. contra legem* 19. et seq. ff. eod.

Hinc ex semper colligenda est interpretatio, quæ legis effectum plene destruat. Lex Julia et Papia, ex gr. conditionem si non superet ita reprobata, ut ea perinde haberi debeat, ac si scripta non esset. *L. cum, tale* 70. §. *Marcius* 5. l. *mulieri* 74. ff. de cond. et dem. P. Rinzera. ad *L. Jul. et Pap. lib. 2. cap. 18*. Idemvero, si ita scriptum fuerit ut si Titio superet, vel si Africanus non superet, legi verba hæc conditionis non respondent, quare quæ mulieris nuptiæ absolute non impediunt. Sed si vel Titius indigens sit mulieris illius nuptiis, vel mulier ea sit quæ alieni nuptiis non facile potest invenire, non verba capienda, sed Legislatoris mentem attendenda esse docuerunt Gajus et Tertullus Clemens, ut lex Republicæ utilis, ab illis nullius procerande causa lata, interpretatione juretur. *L. cum ita* 63. §. 1. l. *hoc modo* 64. §. 1. ff. eod.

Hinc opportune monuit Paulus l. ad exhibendum 19. ff. ad exhibend., non oportere jura ci-

vile estimari, neque verba capere, sed quæ
mente quid disceretur, aliquodvixius convenire.
(c) L. 1. §. *Inter* 20. ff. de *extorrior. action.*

§. LVII.

Vulgatum sciens *in carente legis ra-*
tione, cessat lex ipsa =, tunc solum pro-
cedit, quum et vera legis ratio (cum præ-
textu non confundenda) (a) manifesto ap-
pareat, et ipsa in omni rerum positione
plane defecisse comperiat; alias locus
hic valde lubricus cum cl. Averanio no-
stro dicendus (b) .

(a) Lex prætextus tantum a ratione differt, quan-
tum a veritate figmentum; adest enim nomen
quam supra Legislator positum quodam ratione
dual, quam tanta silentio præterit, aliam pla-
ne diam, que veri speciem habeat, substitu-
tando. Callidum et aversum prætextus hujus
exemplum Dionis tanta in arceps. *Falsitas*, lib.
77. dedit Caracalla perrebat *Conspiratione*, de
qua Ulpianus L. in orbe 17. ff. de *stat. homin.*
F. Spandrop. Orb. Roman. exercitat. 2. cap. 4.

(b) *Interpretat. jur. lib. 5. cap. 12.*

§. LVIII.

In penalibus causis benignius interpretandum est (a), ac proinde interpretatione legum poenae molliendae sunt, potiusquam asperandae (b).

(a) *L. factum* 155. §. ult. ff. de reg. jur.

(b) *L. penult. ff. de poen. F. supr. §. XXX. num. 7.*

§. LIX.

Si nova lex casus aliquos praetermittat, distinguendum.

I. Aut casus omnis ad novam legem nihil omnino pertinet, et prioribus legibus plane decidendus (a):

II. Idem dicatur, si aliquo modo pertineat quidem, sed nova lex vel jus singulare constituit (b), vel propter necessitatem lata aut recepta sit (c):

III. Aut denique, nullo juris singularis apparente vestigio, nullaue urgente necessitate, novam legem latam fuisse deprehendimus? et tunc prohi Interpres

cuius Podii momentum sequi, de quo supra §. *LII. not. c.*

IV. Cavendum⁸ tamen, ne lex loquens de casu simplici traducatur ad casum mixtum (d).

(a) *P. supr. §. XXXIV. juxta. arg. l. precipimus de. §. ult. Cod. de appellatione.*

(b) *Per singulare, delictum Paulo l. per 16. ff. de legib., est quod contra tenorem communis rituali, propter aliquam utilitatem, auctoritate Constituentium in introductum est, ut non sit productum ad consequentia. L. quod vero 14. ff. eod., l. quod contra 141. pr. ff. de reg. jur.*

Juris hujus exempla exhibent

I. *L. cum heredes 13. §. 1. ff. de adquir. vel amitt. posses.,* qua testatur *heredes*, singulari jure receptum esse, eos qui in heredium possessionem pervenerunt, jure etiam eorum retinere.

II. *L. peregre 44. §. 1. ff. eod.,* qua docente *Papinianus*, possessionem, ignorantem licet, per servos necesse adquirimus.

III. *L. juxta errorem 4. §. nondum 3. ff. de usurpat. et usucap.,* qua *Marcianus* teste, nondum edita hereditatis tempore usucapioni datum est, esse servus hereditarius aliquid capere, sine defunctus usucapere cogent.

tiam alienum in eam proprio coheret, ut vigente communiōe separari non possit.

II. *Littera Novella 4. cap. 3.*, & quæ sumpta notatione autē *Ant. tit. Cod. de rebus*, interpretatur Imperator, non licere pecuniam creditam rem immobilem quam debitor offerat removere, si ipse aliterolvere non possit, necesse tamen receptum est, legis hujus beneficium impie procedere, si quis debitoris substantiam simpliciter non crediderit, sed et solvuntorem acceperit, ad pecuniam restitutionem idcirco *F. Rot. Rom. dec. 484. cor. Rinaldi*.

III. Quamvis lex *Edictalis Romæ* lata anno 1799 credita omnia post initium anni 1798. chartaculis cedulis confecta ad certos limites reduci joveret, ab hac tamen censura creditum quoddam eximendum esse, regulæ hujus potestate, sine patenti Romani Rota, eo quod citi anno 1798. chartaculis cedulis confectum fuerat, tamen tota legem ipsam reductionem aliam, boni subiectum plene passum est. *F. decisi. C. de Terrarum Reduction. 5. Jan. 1801. cor. Rota.*

§. LX.

Rescripta quoque Principis leges sunt (a); sed quia privatorum utilitatem plerumque respiciunt, de generali lege aliquid derogando, hinc in iis interpretandis, hanc animadversionibus utendum

I. Cum incivile sit, nisi omnibus nature perpensis judicare vel respondere (b), cuiusque et proces et earum instructio (c) rescriptis antecedere soleant, hinc omnia hec, si fieri possit, in primis consulenda.
 II. Publice utilitati, vel fœcula ceterorum juribus, Principem beneficio suo officere voluisse, nunquam presumendum (d).
 III. Licet beneficium Principis quam plenissime interpretari debeamus (e), attamen quod Princeps, sicuti ob merita indulget, neque ad exemplum trahendum est, nec plerumque personam egreditur (f).

(a) L. 1. pr. et §. 1. ff. de Constit. Princip.

(b) Arg. L. Lucille 24 ff. de legib.

(c) Vulgo = Informations =.

(d) L. Praetor ait 2. §. merito 20. §. si quis a Principe etc. ff. ne quid in loco publ., l. in fraudem 7. Cod. de auron. et tribat., l. diligenter 3. Cod. de aqueduct., l. rescripta 7. Cod. de precib. Imp. offer.

(e) L. Beneficium 3. ff. de constit. Princip.

(f) L. 1. §. ult. ff. ord., l. Beneficium 121. l. privilegia 196. ff. de reg. jur.

ART. II.

De Interpretatione legum Romanarum.

§ LXI.

Hæc de interpretatione legum quorumcumque; verum, si de Romanis legibus explananda res sit, subsidiis aliis,isque maximi ponderis, indigebit Interpres, ac
 I. Vel rerum antiquarum ignorantia,
 II. Vel græcæ et latine linguae inscientia,
 III. Vel inordinatæ collocationis vitio,
 IV. Vel prave lectionis errore decipiatur.

§ LXII.

Hos omnes recte interpretationis scopulos felici exitu superare consti sunt viri creditissimi, qui post Alciatum nostrum, magno præsente Cujacio, ut Scaligeri verbis utar, à lateribus sursum fecerunt jurisprudentiam; at quia longum esset, non dicam eorum opera, sed nomina tantum numerando percurrere (a), compendiaril specimenis loco sufficiat in-

terum principalium subsidiorum fontes digito veluti indicasse, è quibus Romanorum legum Interpreter adjumenta validissima haurire possit.

(a) Videlicet Eckard. *Herennius, Jur. civ. Interpres, quousq. ad calicorum Jurispr. per ducet, Pp. 1769. Tom. 4.*

§ LXIII.

Rerum antiquarum ignorantiam primum exco dixi, eumque gravissimum scopulum, qui impolito Romanorum legum Interpreti paratur (a).

(a) Ad hunc scopulum plerique Interpretes effunderunt, qui ante Alcium et Cajacium Jur. civile Romanorum vel incompta *Glossæ*, vel infectis *Commentariis*, curare potius quam illustrare aggerati sunt.

§ LXIV.

Huc vitabit, qui prioribus curis diurnâ nocturnâque manu versaverit cæ *Herennii* Historiam Juris Civilis, et Antiquitatem Romanorum Syntagma, Grævii libros de ortu et progressu Juris

Civilis, *Moscorii* dissertationem de Sectis Sabinianorum, et Proculianorum: mox firmiter pede aërioribus fontibus editurus, quos doctis pene et laboriosis operibus cultioris Jurisprudentis Studiosis spernerunt *Cujacius*, *Donellus*, *Duarenus*, *Heraldus*, *Merillus*, *Grocius*, *Schultingius*, *Byakerodekius*, *Everardus Otto*, *Meermanus*, *Averanius* noster, alique de Romano Jure optime meriti, quos indicat *Jacobus Gothofredus* in compendiaris Bibliotheca Juris Civilis Romani.

§ LXV.

Scopulum alterum saepe parat græcæ et latine lingue valens exacta cognitio (a).

(a) Sic ex. gr. l. Si in l. quærelatur no. ff. qui potior. in pign. hab. legimus hypothecam, ut ferunt vulgus Codices, vix intelligere datum est, quid sibi velit Tryphonianus; legimus hypochondriam, ut habent Piusi seu Florentini Pandectarum libri, et cunctis plura erant. *P. Cujac. observ. lib. 4. cap. 47.* Guadagn. dissent. ad Græcæ Pandent. dissentat. 6. par. 1.

H. L. Græcæ 3. §. illud commune à ff. de fidej.

defum. et mandat. doctori Ulpiano, fidejussores in darioem causam adhibitos omnino non obligari. Doctores plerique, cum nostrum et ingenium vocabuli omnino significationem assequuti non essent, Jurisconsulti sententiam hoc interpretati sunt, quod dicitur, fidejussores illos in solidum quidem non obligari, sed tantum pro ea parte, quam debet res principalis. Verum, hanc interpretationem a latini sermone proprietate facinus abhorere, luculenter demonstravit cl. *Aurelius Interpret. jur. lib. 2. cap. 3.*

§. LXVI.

Huic praevidendo, praeter Auctores de re grammatica utriusque linguae tractantes, adiumento maximo erunt Interpreti cl. *Gundogui* nostri dissertatio ad Graeca Pandectarum, et Vocabularium utriusque juris, quod magno studio, ex aliorum laboribus confect *Philippus Vacat.*

§. LXVII.

Ab inordinata fragmentorum compositione, quibus Romani Juris libri congmentati, tertius exurgit scopulus, qui vulgari Interpreti saepe resistit.

§ LXVIII.

Ad hunc superandum magnopere juvabunt singularum legum tum inscriptiones, tum subscriptiones, de quarum utilitate adendum *Jacobus Gothofredus* in prefatione Commentarii ad Digestorum Titulum de Regulis juris §. 1^a. (a).

(a) Sic ex. gr. *l. non valit l. ff. de reg. jur. separatis sumpta*, non juxta regulam, sed tantum enunciatum exhibet, nullo usui futurum; ut si conjungatur cum *l. fuit questionis ad ff. de acquir. vel amitt. heredit.*, *l. licet pro herede s. ff. si quis eorum caus. testam.*, *l. qui prolo l. ff. de mort. caus. donat.*, quæ eandem præstent inscriptionem, Ulpiani colligat lib. 7. ad Sabin., ipsius utilitas manifesta est.

§ LXIX.

Quartus denique scopulus in prava legum lectione consistit, quam talem eas deprehendimus, si verba

I. Vel nullum habeant sensum:

II. Vel non idoneum:

III. Vel sententiam exprimant, quæ pas-

sua receptio juris regule manifesto repugnet (a) .

(a) *F. Eckard. loc. sup. cit. §. 5c.*

§ LXX

Huic quoque elidendo suppetias afferunt

I. Antiquiores, sique melioris notæ, manuscripti Codices (a) :

II. Litterarum geminatio (b) :

III. Nova paragraphorum distinctio (c) :

IV. Interpunctionum immutatio (d) :

V. Unius alteriusve litterulæ, siue adiciendo, siue demendo, siue immutando, correctio (e) :

VI. Unici vocabulij separatio, vel duorum conjunctio (f) :

VII. Verborum, quæ Consultori potius quam Jurisconsulto tribuenda, accurata distinctio (g) :

VIII. Emblematum, aut Glossematum repositio (h) :

IX. Græcæ versiones (i) .

(a) Inter hos præ ceteris eminet Pisanus seu Florentinus Pandectarum libri, de quorum penitus

ita *P. Braunmann. Hist. Pandect.*, et *cl. Guadagnoli Duvet. de Flac. etive Pandectarum Codicis etc.*, Jacobi In, qui docti quidem, sed minus fortasse perite et sapere, superiore consilio disceptantur, duo Academicis acutius doctores, *Guido Grandaeus*, et *Bernardus Tamaricus*.

(f) *L. si quis servum &c. §. 1. ff. de legat. 2.* Ita scriptum est *ut si ita legatur: Sempronio decem, aut si natus sit, Sempronio Stichum lego, hoc vult duas res legari, aut vult contentus esse debet, an Vult contentus? Priscianus respondet. Legi per arduumque cum ampl. *Byndershoek obs. Jur. Rom. lib. 4. cap. 25. =* Unus contentus =, et reliqua Priscianus possit, Paulus vincit.*

(g) *L. remane &c. §. 2. ff. ad Sotum Trebell.* Ita legitur *ut Sed et ad filiam, qui in potestate est, hoc servatusconsuetum suum habet. = Ad filiam locum habet? Ea non Priscianus querit, Sed accuratissime paragraphorum distinctiones, omnia omnia sollicitissime. Hinc ita legendum est §. 1. *Ex parte utitur, ut hoc servatusconsuetum ad institutiones quoque pertineat, sine legibus sine honorariis aut necessariis vel et ad filiam, qui in potestate est. §. 2. Hoc servatusconsuetum suum habet et in ceteris necessariis.**

(h) Antiquos manuscriptos Codicem nullus interpretationis praeterire, vulgo notum est. *P. Clerici art. critic. par. 2. sect. 1. cap. 10.* Hinc apparet Aristotelis Augustinus *Enchirid. lib. 1. Cap.*

tiis iudex, ut si quid est iniquum, est minus apte scriptum interpretetur quod facile potest obli-
viti aut additis restituatur, id scire non du-
bitat.

Sic ex. gr. l. Si in l. testamentum c. 1. §. ex parte
3. ff. de orig. jur. pro in c. ratiis Regibus, lego
„ Tribunicia omnes hae leges excoluerunt = vin-
gulis testum immutatis, legimus in c. ratiis Re-
„ gibus leges Tribunicias, omnes hae leges excolue-
„ runt = cum Pomponio conveniet, non histo-
ria testum, sed et nativa verbi excolere signifi-
ficatio.

II. L. 1. §. illud sciendum 10. ff. de reparatione.
docet Ulpianus, eos creditores posse impetrare
separationem, qui non servandi animo ab here-
de stipulati sunt; hinc querit §. 11., si quis
acceptum ab eo, ea impetret separationem?
Respondet: non potest: si enim sequi agat cum
forte, quomodo movet? = Responsi huius postre-
ma verba vix habent sensum. Immo, si mu-
tata interpretatione legamus = non potest: si
enim sequi agat cum. Forte quomodo movet?
quid enim, si non satis idoneam acceptum? et
illi impetret etc. = omnia rite constant.

III. In iudicio finium regundorum etiam ejus
rationem fieri quod interest, docet Paulus l. aut
et loci 4. §. 1. ff. fin. reg. Quid enim si quis ali-
quam utilitatem ex eo loco percipit, quomodo vi-
cini cum apparet? non subponit = iniquum

damnatio eo nomine fiat m. Sed est inique, si etiam ejus ratio fieri debet, quod latuerit? *Nouge l. si coheredem 13. pr. ff. rat. rem habet.* Ipse Paulus tradidit, in compositionem ejus quod latuerit omnino recte quantum nihil ob-est, quantumque lucrari potui? *Relius Juriscon-*
sulti recte m inique damnatio eo nomine fiat m
claudet interrogationis nota, et Paulus cum Pau-
lo conueniet.

IV. Tibi legatus est fundus, qui scribendi tes-
 tamenti tempore tuus erat. Si cum viro testa-
 tare illenaveris, legatum tibi deberi, doctrina
 videtur Celsus l. 1. §. *fin. de reg. Ceterian.* §
 Sed plane contrarium docet Imperator §. *sed si*
rem 10. Inst. tit. de legat. Cui credendum?
 Utrique; si veritate interpretationis ita legamus m
 Si tibi legatus est fundus, qui scribendi testa-
 menti tempore tuus erat, si cum viro testatore
 alienaveris: legatum tibi debetur m. Tunc enim
 legatum illud conditionale esse deprehendimus,
 neque perinde Ceterianae regulae subesse, quia
 ipsa ad conditionalia non pertinet. *L. cetera 41.*
§. tractari 2. ff. de legat. 1.

V. *L. cum ubi pr. ff. qui et a quib. manumit.* ubi
 legatur m. Cum it qui sub conditione debet,
 manumittit fideicommissum cura, *lex Julia Sen-*
tia locum habet m. Sed quomodo lex illa, quae
 libertatem impedit si manumissio in fraudem fa-
 cta sit, *pr. Inst. tit. quib. et cum manum. non*

lit., locuta habere poterit, si heres fideicommissarius sit, et prius alio fraude invenierit? Nodum hunc, auctoritate vñ Barcinon., secus conati sunt viri clarissimi Cajetanus observ. lib. 4. cap. 31., et Novius analact. lib. 1. cap. 8. effugando sigla F. C., atque pro fideicommissi causa legendi fraudulenter creditorem causæ, vel fraudulenter causæ. Verum si cum antiquissimo Guilhelmo Best cas. evendand. leg. cap. 7. §. 9., solam interpretationem intendendo, legimus in Cum si qui talis conditio debet, intelligitur: fideicommissi causa lex Acha Sentia locum habet, ut cum rejecto siglorum sigmento, claudis, Africano dignas, et necesse juri ceteris patchis veritatisque lectionis sensus.

(g) Hinc ex. gr. I. Si in l. in testamento 17. ff. de cond. et dem. per non tam erat, duabus adjectionibus literalis, legatus non notum erat, omnis plura eruat.

II. Si 7 l. adversus uxorem 4. Cod. de Crim. expil. hered., decepta repetitione litteræ s., per domum recipitur, legatus domus recipitur, autem exaltat superiorem de divina domo contemnerit.

III. Si in l. ad instruendam 34. ff. de administr. et peric. tutor. per administrandam, una lectione in litterula, legamus administrandam, omnis certabit incongruus legendi ratio.

Singulare exemplum aliud dediscente clariss.

Novitius probat lib. 1. cap. 4., qui in l. si cum

venderet 12. §. 1. ff. de pignorat. action. , pro ut
ut in commodato in reponendum censuit in ut
in commodato ; ut sed hanc commendationem mar-
rito refert Wellinghus test. Jur. civ. lib. 1. cap.
7. , qui salve antiqua lectione Ulpiani mentem
nostris feliciter exponit.

(f) Sic legando §. Hoc test. pro heres in pr. l. 15.
ff. de legat. 2.^a

II. Ejusdem pro quodam in l. 1. §. eleganter 33.
ff. de posuit. ,

III. Patuit cum non esset pro patre Socrum non
esset , in cit. l. 1. §. si rem 32. ff. ead. ,

IV. Pantanofas pro Pactum ejus , in l. ult. ff. de
hered. instit. , facile emendatur corruptam lectio-
nem videtur .

(g) Si ex. gr. Alieno vilisimam rem cum inco-
ndiam sine culpa fieri non possit ut , qui extant
l. si venditor 10. ff. de per. et comm. rei vend. ,
cum se pignus sit Ulpianus , qui l. contractus
ult. ff. de reg. jur. incendia refert ad eos ve-
res , qui a nullo puniuntur. Sed si rem mo-
tore perpetratam , manifestam erit , verba illa
Commisoria esse , Alieni patrem qui sequitur ut
non patrisfamilias culpa fieri potest ut .

(h) Emblemata populo dicuntur Jurisconsulti , qui
multibus quibundam censu ad amos adhibebantur
l. si gerens 17. , l. cum suam 18. §. simili mo-
do §. ff. de cur. arg. mand. , sed in re litigay-
ria emblemata dicuntur accensores illi , qui de

alias in eam consilio profectus, in decem libris desiderantur.

Imvero, ad Romanæ leges quod attinet, Triboniani emblemata notavit Witsembachius de-
cto ante opusculo, cui tit. *Emblemat. Tribonian.* inter *Fortier. quæq. ad cultior. Jurispr.* pertinent. *Tom. 9. Parisiæ. an. 1771.* Unum retulisse sufficiat. Paragrapho ultimus *Instit. tit. de codicill.* docet Imperator, codicillos nullam auctoritatem constitutionis desiderare. Imvero, doctrina hæc aperte pugnat cum Theodosii constitutione in *l. ult. §. ult. Cod. de Codicill.*, que verale ante eam videtur, quique tunc non eandemque tempore adhibendos esse in eam ultimam voluntatem, exceptis testamentis. hæc profecto res erat, si finalis illa paragraphus, qui fractus in Theodosiano Codice quæritur, Triboniani manus non relateret, qui post vulgatas Institutiones, cum ad Theodosii constitutionem adscripsit et *l. unic. §. 1. et 2. Cod. de latit. libert. collend. F. Witsembach. loc. cit. cap. 9. §. 16.* Cyrilli comment. ad *tit. §. ult. Instit. tit. de Codicill.*

Glossæ autem Latini dicunt præclaras et valde utilitates videri, quarum abstractior significantio Oedipo conjecturare indigent; sed Interpretis nostri glossæ dicunt, quæ scripturæ marginali olim fortasse adnotata, amantissimum incurrit in textum ipsam fortasse inopertuerunt.

Hinc verba *ut postquam negaverit* =, quæ cunctis circumscriptis pariter ferant vulgari Institutionum Codices in fine §. ult. tit. de fidei. Acreditat., quæque in manuscriptis codicibus frustra quædam place respuit text. in l. ult. Cod. de fiduciam., concordæ castiglo, post Casp. rium, ad glossam referunt Vindus, Eusebius Otto, Cyillus comment. ad ult. §. ult.

Item verba *Uti in actibus autem capitulum* honorum recipiendum est =, quæ nunc existit in l. nam qui ult. ff. de re judic., quid glossam. tis aliter, acute suspicatur Antonius Faber, et Ulpianum cum Sabino, et cum Ulpiano ipso consilium, F. Rothem. ad l. verum l. 3. ff. pro socio; quævis conditionem aliam proposit posse, patet animaliteria Fort ad ff. ult. pro socio nam. 24.

(c) Harum clausulam doctis observationibus illustravit F. ap. Gundaga. Instit. jur. civ. proem., text. ad tit. Jur. Roman. collect. post Institution.

De his apposite Lallentius nov. method. dir. decond. Jertipr. §. 65. ut versio legum notorum, nam græce ad interpretationem meliorem faci; .. græci enim Porphysius et Scholasticæ versionem nostris exemplaribus habere, historiam, .. que legem accuratius penetrare =.

Hæc tamen simpliciter et inconsiderate illis fidem habendam esse, post Doualliana notavit Ezechiel. leg. sup. ult. §. 306.

CAP. II.

De Interpretatione Sententiarum.

§. LXXI.

De Judicium sententiis interpretandis
Doctrina, præter generales canones, tri-
bus hæc regulis comprehendere potest

I. Sententiarum verba eo sensu accipien-
da sunt, quem fert proprius et commu-
nis usus loquendi, omni propterea rejecta
metaphorica, ut ajunt, *significatione* (a).

II. Cum in omni interpretatione como-
dissimum sit, id accipi, quo res de qua
agitur, magis valeat quam pereat (b),
obscura vel ambigua Judicis verba ita
interpretari oportet, ut ea omnia serva-
ta dicantur, quæ sententiam a compe-
tente Judice latam comitari debent, ut
ipsa valeant.

III. Quævis Juxta, postquam semel
sententiam dicit, Juxta in ea causa esse
dominus (c), tamen actorum verba decla-
rare, tenere sententiam perseverante, non
est ei prohibitum (d).

(a) *Antoni. Interpret. jur. lib. 1. cap. 1. in pr.*

Huc licet *ius gladii* legi deletum, necum imperium significet, et generalem potestatem ad animadvertendum in facinorosos homines *i. imperium 3. ff. de juridict. l. nolent 8. pr. ff. de offe. Praetori. l. nemo 70. ff. de reg. jur. et testis sententia demonstrat aliquis, ut gladio in eum animadvertatur, gladio animadverti oportet, non securi, vel telo, vel hasta, vel lapide, vel quo alio modo *l. aut damnari 8. §. 1. ff. de poen.* Huc pertinet quod Papinianus per-
consecrati dicitur Caracallam veluti Sparticum, in
Antonin. Caracall. = gladio te exequi oportet
necum praeteritum.*

(b) *P. supr. §. XXV. num. 3.*

(c) *La Jolier 55. ff. de re judic.*

(d) *L. Antonini 46. ff. eod.*

§. LXXII.

Cum itaque, ex regula secundo loco posita, obscurae vel ambiguae locutionis a Iudice usurpatae, cum iis quae sententiam necessario comitari debent, opportuna comparatio, magno adjumento esse possit in hoc de sententiarum interpretatione negotio, operae pretium existimo, quod ipsa veluti per iudicem hic loci subnectere.

§ XXXIII.

Ad sententiæ cujuslibet firmitatem adstruendam, præter Judicis competentiam ut ajunt, hæc omnino necessaria sunt

I. Ut ipsa receptis juris regulis non repugnet (a):

II. Neque rebus antes judicatis (b):

III. Ut ea non præcipiat, quibus pareri rerum naturæ non possit (c):

IV. Ut id, quod in judicium deductum est, Judicis jura non excedant (d):

V. Ut quantum fieri possit, certis pecuniis vel rei sententiis feratur, licet de incerta quantitate actum sit (e).

(a) *Primo Inst. tit. de off. Judic. l. 1. §. item contra 2. ff. que sent. sine appell. revocad. l. si expressim 13. ff. de appellat.*

(b) *L. 1. Cod. quand. præ-ec. non est necess.*

(c) *L. ult. ff. que sent. sine app. revoc.*

(d) *L. ut funder 18. ff. de ac. divid.*

(e) *§. curare 36. Inst. tit. de action.*

Ille L. Proponitur et, iudicet arbitratu incertam sententiam dicere, ut puta *mi quantum ei debet reddere = dividendi veritas stare placet = pro ea parte, quam creditoribus sol-*

11. *viti* . *scripe* in *L. quid tamen* 11. §. *Pomponius* 3. ff. *de recept. qui arb. recep.*

II. Praetorem iuribus reprehendit Ulpianus, qui iurari permiserit res pupillares vendere vel obligare; ipse enim statueret et eligere debet, utrum magis obligare, an vendere permittat. *L. si pupillorum* 7. §. *quid ergo* 4. ff. *de reb. acc. qui sub tut.*

CAP. III.

De Interpretatione ultimarum voluntatum.

§. LXXIV.

Cum defuncti voluntas, sive quoque modo expressa, sive probabili conjectura perspecta, omne punctum ferre debeat in supremis ipsius tabulis interpretandis (a); nisi ea latis legibus manifesto repugnet (b); hinc ad generales regulas superiore libello propositas, et hic speciales adiungenda,

(a) *L. fideicommissa* 11. §. *item* 19. *vera*, *Imperator* ff. *de legat. 2.*, *l. ult.* ff. *de hered. instit.*, *l. in conditionibus* 19. *pr.*, *l. poter* 101. *pr.* ff. *de condi. et dem.*, cuius occasione legida sunt et hinc Baldum et Casarium disceptatio, quam post

Cautionem colit Gratian de ord. et program.
jur. civ. lib. 1. cap. 166.

(b) *L. nemo 55. ff. de legat. 1., l. verbi legis 120.
ff. de verb. signif.*

§. LXXV.

Quoties a communi verborum significatione non aliter recedi oportet, quam cum manifestum est, aliqd sensitse testatores (a): tamen cum ipsi plerumque abusive loquantur, nec propriis nominibus ac vocabulis semper utantur, ideo in causa testamentorum ad grammaticam verborum definitionem, curiose, nimis descendendum non est (b), quandoquidem moerente Pedio (c), optimum potius erit, non propriam eorum significationem scrutari, sed in primis quid testator demonstrare voluerit (d).

(a) *L. non aliter 89. pr. ff. de legat. 3.*

(b) *Clt. l. 69. §. 1. ff. de legat. 3.*

Hinc a Iuliano et Papiriano sententia, de qua supr. §. XXX. not. a., merito dissentit Ulpianus, testatoris sententia, magis quam verba complectens *l. si quis 3. §. conditio q. ff. de adim. vel transf. legat.*

(c) *L. cum de testamentis* 18. §. *item cunctas* 2. §. *de inst. vel instrum. legat.*

(d) Hinc L'Si quis ita caverit in Publio Marcio cum non Jurem, quos in ministerio habeo, dari volo, et quicunque a qua nunc Jurem, et in quam intelligi debeant, Marcellus etc., quos verba quae properebantur demonstrare valuerit testator, ad notionem ejus qui de ea recognoscitur aut, pertinere cit. l. 69 §. 1. §. *de legat.* 2. Et recte: voluntatis eius defuncti quoad ea motivationes Iudicis est. *L. voluntatis* 7. *Cod. de sollicitudine.*

II. Si fundi instrumentum quis legaverit, ad designandum quae mobilia instrumenti nomine veniant, non in solutum procedere debent prius quibusque proximè copulata, sed iuxta testamenti in prius attendenda cit. l. 18. §. 3. §. *de inst. vel instrum. legat.*

§. LXXVI.

In testamentis plenius voluntates testatorum interpretari debemus (a).

(a) *L. in testamentis* 12. §. *de reg. jur.*

Plenius hujus interpretationis exempla passim occurrunt in toto jure civili. Nonnulla retulisse sufficit.

I. *Conditio vel actus, vel lege, vel moribus*

impossibilibus, quæ contractibus adpositæ non plane videt §. *si impossibilibus* 11. *Inst. tit. de inst. nuptial.*, l. non solum 31. *ff. de obl. et act.* l. *impossibilibus* 7., l. *generaliter* ult., l. *veluti* 17. *pr. ff. de verb. oblig.*, potestas voluntatis dogmæ adscriptæ, inconsulto excidisse præsumitur, ideoque habetur pro non scripta §. *impossibilibus* 10. *Inst. tit. de hered. insti.*, l. 1., l. *conditiones* 14., l. *quidam* 17. *pr. ff. de cond. insti.*, l. *si Marcia* 45. *ff. de hered. insti.*, l. *reprehendenda* 5. *Coel. de insti. et subiti.* *F. Post ad ff. tit. de cond. insti. nam.* 16.

II. Si de potestativa conditione agatur, quæ ab herede instituto, vel a legatario impleri nequeat sine facto Tertii ejusdem, qui una cum ipso contractus, ut conditioni paretur, conditio ipsæ pro impleta habetur, quotiens reluctantæ tertio, per heredem vel legatarium non metuit, quotiens implentur. *L. si ita* 3., l. *si quis* 11., l. *uter ex fratribus* 13. *ff. de condi. insti.*, l. *si post diem* 3. §. *item si quis* 3. *verr. sed et si ita ff. quod. dies legit. coel. F. Post ibid. nam.* 19.

III. Conditiones, quæ in non faciendo consistunt, præcelsæ Mariæ cautionis remedia neque hereditatibus neque legatis necum fuerint, vulgo notum est. *L. Marcianæ* 7. *pr. ff. de cond. et dem.*

IV. Quævis latens (secus si patens) pluralitas

aliquis duorum numerum contraria sit, ideoque ubi quatuor testium non adicitur, aliam duo sufficiens *l. ubi testis* 12. *ff. de testib.* tamen ad plerumque postrema valens interpretationem Divus Pius Cassio Procule rescripsit, cum cui servorum legata sit electio, tres possit eligere *l. 1. ff. de opt. vel elect. legat.*

V. In conditione ut si filia mea cum Titio nupta, erit in placuit, non semper mortis tempus observari, sed voluntate patrociansis, tardius produci. *l. in conditionibus* 19. *pr. ff. de cond. et dem.*

VI. Pactanejus Andrethones filius amore ductus, heredem prioribus tabulis institutum decessit, mutavit testamentum. Licet filius viduus obesse non solet, tamen ex voluntate testantis putavit Imperator, priorem heredem esse substituendum *l. ult. ff. de hered. insti.*

VII. Si quis domus suam reliquerit, quantum legatum hoc ulique potius debeat quam usufructus, attamen usufructi commodo, illud quatenus plenissime interpretandum esse docuerunt Ulpianus et Paulus *l. vel aut v. l. 3. l. 4. l. 5. l. 6. l. plenam* 12. *ff. de ut. et habita.*

VIII. Idem dicendum, si vir uxori legatum quod ejus causa parata esset. *l. hoc legatum* 45. *l. etiam* 46. *l. item legato* 49. *ff. de legat. 3. l. uxori* 13. *ff. de ac. sig. mund.*

IX. Idem, legatis alimentis vel ulla adjuncta

tempore, vel usque ad pubertatem. *L. Moles 14. pr. et §. 1. ff. de alien. vel cibar. legat. ibique Averan. Interpret. jur. lib. 5. cap. 10.*

X. Idem, si testator rem quam alienam esse ignorabat, proximam personam vel uxori legaverit *L. cum alienam 10. Cod. de legat., vel eiam extraneas quoscunque, cum illis heredis esset. L. uxorem ex familia 63. §. si res 8. ff. de legat. 2.*
 XI. Idem, si illam aut illum heredem recipere, illi aut illi legaverit. *L. cum quidam 4. Cod. de verb. et res significat.*

XII. Item denique, si reliquerit aliquid aut Dominii nostro Inter Censum, aut Sacra ejus. *L. ult. Cod. de sacros. Ecdet.*

§. I. XXVII.

Cavendum tamen, ne regulæ hujus pretextu, remotis quodammodo frenis, vaga prosiliat Interpretis licentia, itant voluntates testantium, potius effingere, quam congrua ratione explicare videatur (a).

(a) Ad has itaque regulas juxta libris concordam, ex exemplo quidam à Romano jure deprecepta:

L. Si testator rem, quam alienam esse ignorabat, quæque heredi non sit, extraneis personam

legaverit, non usque adeo potest voluntatis ejus interpretatio ad legatum valere dicere. §. non videtur §. Inst. tit. de legat.

II. Si pater filium dumtaxat legaverit, etique per dampta hereditarias res transiendi preteriti preceperit, viro quidem ejus, non autem hereditibus res transiendi prestatetur. *L. pen. ff. de servitut. legat.*

III. Periti legati ab eo, qui solitus erat fructus suos vendere, quique sic promittas utebatur, non fructus canon debent placuit, sed quantum ad usum suum testatori, etique fundis vellicent. *L. nam quod 2. §. idem 2. ff. de pen. legat.*

IV. Si quis legaverit ut quidquid in fundo, vel domo, vel herede suo esset, cum mureretur in, legato quidque contineretur et que cum advenirent, et pecunia numerata prodesti loca regalia, minime vero condicione debitorum, ceterarumque rerum emptiones, nec animi sui corporis, ac manus darentur, nec que cum advenirent, vel que ignorantia testatoris a legatario illata fuerint, supplenda legati gratia, vel de relique res dicere sive commodato, sive deposito receptis. *L. adjuvandi 34. §. legatum 10. ff. de legat. 1., l. certis 32. §. nam ita 3. ff. de legat. 2., l. namque 34. §. 1., l. que sunt 78. §. ult., l. si alius 79. §. 2., l. si mihi 80. ff. de legat. 3., l. quodcumque 12. §. Papinianus 46., l. cum*

de iurionis 13. §. Sabinus 12. ff. de instr. vel instrum. legat., l. si uxori 39 §. 1. et ult. ff. de mar. arg. marital.

V. Si non adjectis portione, communis fundus legatus sit, quem testator suum nominaverit, non totum sed partem deberi constat l. nec-ut §. §. 1. et 2. ff. de legat. 2., nisi vel cum herede communis fuerit, vel virus testator nulli partem redamari. P. Font ad ff. tit. de legat. et fideic. num. 28.

VI. Vestigii, vel emphyteutici fundus legatus, non videtur plene proprietas legataris tributa, sed jus illud tantummodo, quod in eo testator habuit. l. si domus 21. §. ult. ff. de legat. 2.

VII. Si fundus, qui locatus erat, cum instrum. mento legatur, instrumentum quod colatum sit, non alius legatus codic., quam si gallum domini fuit. l. fundus 24. ff. de instr. vel instrum. legat.

VIII. Si denique incertum sit, de quo fundo, vel de qua rebus testator conseruit, minor accipienda est. P. supr. §. XLIP. not. h. num. 1. 2. §. XLIP. not. a. num. 1.

CAP. IV.

De Interpretatione Conventionum.

§ LXXVIII.

Conventiones etiam, siue ipsæ contractus dictorum sortiantur, siue in meri pacti finibus consistant, duorum vel plurium in idem placitum consensu firmari, vulgo notum est (a).

Hinc ipsarum verba eo sensu accipienda, quem vel utrique contrahentes aperte voluerint (b), vel communis loquendi usus determinat (c), vel rei gestæ veritas exposcit (d).

(a) *L. 1. §. conventionis. 3. ff. de pact.*

(b) In conventionalibus ac in stipulationibus contractui firmum contrahentes sunt *L. in conventionalibus 51. pr. ff. de verb. oblig.* ipsaque legem statuunt. *L. contractus 23. ff. de reg. jur.*

(c) Cuius enim concurrat spectent affectus ex utraque parte contrahentium *L. in omnibus 55. ff. de oblig. et act.* requiritur, invito alio.

ab ea verborum significatione deflexione, quam fert communis usus, potius quoniam est *ius* et *norma* loquendi.

(d) *P. Tit. Cod. plus valere quod agit, quam quod simulat. concip.*

§. LXXIX.

Cum itaque in stipulationibus, et in ceteris contractibus interpretandis, id semper sequamur oporteat, quod actum est (a), eoque in primis tendere debeat accurati Interpretis investigatio, hinc ad eam fovendam, præter generales Canones interpretationi cuique congruentes, hæc specialia regulæ tenendæ.

I. Contractuum strictior esse debet, quam ceterorum actuum interpretatio, atque ideo quod verbis expressum non fuerit, id *ordinario* *foro* *omissum* intelligendum est (b):

II. Hinc in dubio, secundum præmissorem interpretari debemus, quis stipulatori liberum fuit verba late concipere (c).

(a) *L. semper 34. ff. de reg. jur.*

(b) *L. quidquid 93. pr. ff. de verb. oblig.*

(a) *L. stipulatio* 38. §. in stipulationibus 8. cit. l. 22. pr. §. de verb. oblig. *F. den. Res. Rom. in Romana fruct. distat.* 1. Jun., 1801. nov. 4. pr. de Bayana.

Hiac. I. Veteribus placuit, pactionem claustram vel ambiguum, traditum et qui locavit nocere / la quatenus potius salt legem spectat ostendit. *L. veteribus* 39. §. de pact. ; l. habeo 21. ; l. cum in lege 33. §. de contr. empt. ; l. in contrahenda 172. pr. §. de reg. jur.

II. Qui hoc accepit, hoc nomen dari stipulatus est, nequid omnibus paribus promissa una vel nomina recte potest. *L. qui hoc nomen* 42. §. de verb. oblig.

III. Constituta Machinatio, que ultimam voluntatem executionem intulerit *F. super §. LXXVI. not. a. not. 2.*, a contrahibus amittit exaliquo post §. sub conditione 4. Inst. cit. de Verb. oblig. parte subconditio Cajacius Observ. lib. 1. cap. 32.

IV. Que denique de facto implementato conditionis potestatem supra scriptam §. LXXVI. not. a. not. 2., a relicto tertio, per heredem vel legatarium non steterit, quodammodo impletur, ad contractus minime potest perire receptum est, de pact. in l. 1. et si nihil refert 4. §. de pupill. inst. cum

§. LXXX.

Et hæc quidem ordinario jure procedere dixi. Verum non ita strictioribus contractuum verbis semper hærendum, ut et *extensiva* interpretatio, in conventionibus explicandis perpetua valere debeat, et semper secundum promissorem respondendum sit.

Hinc hæc animadversiones non neglegende.

I. Ea omnia, quæ sibi contractus natura (a), quamvis non expressa, vim obligandi habent (b).

II. Si ex contrahentibus, vel quasi contrahentibus unus certet de damno vitando, alter de lucro captando, in re obscura melius est favere repetitioni, quam adventitio lucro (c).

III. Si quis aliquid per se non fieri, vel datum, tantum abesse, pollicitus sit, non simplex, absolutum spondissio, dicendus est (d).

IV. Si contractus prolocutus, in quo nulla extet *heredis* mentio, quod verbis

omissum, interpretatione supplendum est (c).

V. Si quis denique *Kalendis Januariis* ex. gr. se solutorum sponderit, non remotiores, sed proximè venturas intellexisse, censum dicendus erit (f).

(a) *Naturalia contractuum* ex juris regule constitunt, quæ speciali pacto deficiente, ipsarum officina derivantur. *Pl. Moen. tractat. de contract.* *Binnoch. Recitat. in elem. Jur. civ.* §. 835.

(b) Hinc ex. gr. I. *Diversarum contractuum* ex natura est, ut quidam dolum malum dantur, ut recipiant, etque aditæ culpam larvæ, quidam et dolum et culpam larvæ, quidam et dilutionem, sive culpam levissimam. Itaque si contractantes nominatim dixerint, ut plus vel minus in singulis contractibus petendi debeat, hoc servabitur quod initio convenit; si nihil de ea re aperte stiterint, ipsarum officinam applicabit contractus natura. *L. contractus ad ff. de reg. jur.*

II. *Emplicis natura* est, ut venditor evictionem petat. Itaque non dubitatur, nisi specialiter ipsum non petierit, se evicti, emptori competere actionem. *L. non dubitatur C. Cod. de evictio.*

(c) *L. non debet* §1. §. 1. *ff. de reg. jur.*

Hinc *L. Sufficit* ad causam indebiti, incertum esse, imperceptibile sit, an perpetua exceptio *L. sufficit* §6. *ff. de except. Indeb.*, et proinde omnibus, qui sine causam transactionis, morte titubante et incerto vires indebitum doleretur percussione, vel aliam quandam speciem persolverint, repetitionem non denegari, decidenda maxime Imperator *L. ult. Cod. eod.*

11. Si confecto Inventario, et enumeris patrimonio, defuncti creditores superveniunt, qui necdum completi fuerint, licetis eis non denegatur adversus legatarios venire, et qui ipsi accepterint recuperare; cum utrius absurdum sit, creditoribus quidem jus suum persequentibus legitimam auxilium denegari, legatariis vero, qui per litem cunctant, non potius legem accommodare. *L. ult. §. si vero creditores* *L. Cod. de jur. delib.*

(d) *L. in illo* §a. *pr.*, *L. inter stipulantes* 83. *pr. ff. de verb. oblig.*

(e) *L. si pactum* §. *ff. de probation. F.* tamen *infra*, §. *XG.* not. h. cum 3. et seq.

(f) *L. cum qui* §1. *pr. ff. de verb. oblig.*

HERMENEUTICÆ LEGALIS

LIBRI IV.

LIB. IV.

De peculiari causarum quarundam privilegio in interpretationis negotio.

§. LXXXI.

Generalibus et specialibus regulis expletis, ad rectam quorumcumque actuum interpretationem comparatis, pauca quaedam coronidis loco subjungenda supersunt, quæ privilegii instar quodammodo se habent in interpretationis negotio.

§. LXXXII.

Hoc itaque privilegio aliqua ex parte potentiuntur causæ, quibus igitur

I. De Alimentis:

II. De Commodis Causæ pise:

III. De Dotibus:

- IV. De Exemptione :
 V. De Libertate :
 VI. De Poenis :
 VII. De Prorogatione facultatis :
 VIII. De Renunciatione .

CAP. I.

De Aliméntis .

§. LXXXIII.

Cum necesse videatur qui alimonia denegat (a), merito receptus est, ut alimenterum causa pietatem resonet (b), ac proinde favore maximo semper prosecuenda sit (c) . *

(a) *L. necesse* l. j. de agnos. et aliend. liber.

(b) *L. Mala* l. 4. §. 1. j. de alim. vel liber. legat.

(c) *P. Sord.* de aliquot tit. 8 per tot., *Rot. Roman.* in *Spolitan.* Alimenter. 8. Mart. 1753. nam §. cor. *Soderino*

§. LXXXIV.

Hunc favorem sibi copulat in interpretationis quoque negotio; ideoque in

duo pro alimentis respondendum est, sive agatur

I. De ipsis decernendis (a) :

II. De ipsorum modo et quantitate (b) :

III. De tempore, quousque prestanda (c) .

(a) Hinc I. Non tantum liberos, qui in potestate sunt, sed et emancipatos a parentibus illi, cuique alere debent, docuit Ulpianus l. si quis l. §. si impubes et l. §. de agnat. et aliment. liber.

II. Non tantum patris, ceterosque paterni generis adscendentium, sed et matris, ceterosque parentum per illam sexum contingentium, ad alendum quod attinet, desiderio perpendere Iudicem oportet. cit. l. §. si utrumq. §. cod.

III. Heredes quoque defuncti illi aspernitatem patrum alere cogendi sunt, si ipse in summa opulentia deductus est. cit. l. §. si item relictus 17. §. cod.

IV. Quaestiones prejudiciales, quibus discipatur, an quis filiorum numero habendus sit, talibus impediunt, quin interea si alimenta decernantur. cit. l. §. si nemo 9. l. si negat 7. §. cod.

V. Quamvis, re non demonstrata, nec legatum videat, nec stipulatio l. cum post divorcium

leg. §. *quar* 4. ff. de *jur. dot.*, tamen si vel armenum facit velletum deo adjunctione summa, rejecta Mole opinionem, qui nihil videri hinc adscriptum censuit, variorum Normannitatem Ulpianus sequutus est, id autem videri velletum, vel quod testator premere solitas fuerit, vel quod bene personam dignitas l. et aut 14. ff. de *usu legat.* V. tamen ante §. *XXI.* not. d. num. 6.

- (b) Cit. l. 14. ff. de *usu legat.*, l. cum alimentis 22. pr. ff. de *alim. vel. cibor. legat.*
 (c) Cit. l. *Mela* 14. pr. et §. 1. ff. de *alim. vel. cibor. legat.*, ibique. *Armen.* Interpret. per. lib. 5. cap. 10.

CAP. II.

De Commodis Causæ piæ

§ LXXXV.

Si alimentorum causa pietatem resonat, causa quæm piæm dicimus (a), et pietatem et religionem respicit (b).

- (a) Quæ variis nominibus causæ piæ fuisse indicat *Armenos. de caus. piæ* lib. 1. cap. 1. et 2.
 (b) Illas talere argumentum ab alimentis ad causam piæm, docet *Surd. de aliment. tit. 8. privel.* 1. num. 18.

§ LXXXVI.

In dubio itaque, ipsius favore actum quolibet interpretandum esse, docent Juris nostri Magistri (a).

- (a) *Tiraquell. de privileg. pte caus. privil.* 101.
Mancie. de scriptur. ultimar. voluntat. lib. 6.
 tit. 35. et *regg. P. tamen Amantur. loc.*
titul. lib. 1. cap. 4. num. 47. et regg.

CAP. III.

De Dotibus.

§ LXXXVII.

Cum Reipublice interest, dotes mulieribus conservari, dotium causam semper et ubique præcipuam esse, docuit Pomponius (a), cui congruenter monuit Paulus (b), in ambiguis pro dotibus respondere melius esse (c).

- (a) *L. 1. §. solas. matrim.*

- (b) *L. in ambiguis tit. per §. de reg. jur.*

- (c) *Uinc. I. Licet fundi non demonstrato, mulier. aut legatum vel stipulationem fundi*

consist, si tamen dos promissa fuerit arbitrato detentis, arbitrio quoque detructo, stipulationem valere placuit: cum inter medium constituendam dotis, et corpus ignotum differentia magna sit. Dotis cuius quantitas pro modo facultatum patris, et dignitate mariti considerari potest. *L. cum post divortium* 63. §. *perierit* 4. §. *de iur. dot.*

II. Si quis res alicui tradiderit, ut nuptiis accedis, dotis efficerentur, et ante nuptias decesserit, dubitari potest, an potestis iuris nuptiis, res illae dotis esse debeant? Ignorant etiam dominium iam heredis esse, a qua iure discedere non potest. Iuxta quidem dubitatio: sed benignius esse, favore dotium necessitatem imponi heredi, equanimitate et quod debitorum fuit, merito censuit Ulpianus *l. si ego* 3. §. 1. *§. de iur. dot.*

III. Si mulier dotem pro illa quilibet muliere spoponderit, dubitatum est, an *Senatusconsultum Vallejani* praesidio se defendere possit, quousque confessionem suam compellatur adimplere; sed cum favore dotum Legis severitatem mulier nuptiis oportet, maritus iustificatus, omnem *Senatusconsultum* auctoritatem in hac causa committere, constituit *l. ult. Cod. ad Sctum Vallejani*.

CAP. IV.

De Exemptione.

§. LXXXVIII.

Qui exemptione nititur, jus singulare allegat, quo de generali legē, bono publico lita, derogatur.

§. LXXXIX.

Hinc exemptionum cause odii notam iniecerunt Doctores nostri, in eaque proinde strictā interpretatione procedendum esse, uno ore docuerunt (a).

(a) *F. Brunnemann, ad l. 1. supra §. Cod. de immunitat. gentis conced.*, *Calderin. de donationib.* Cons. 6. num. 2, *Parr. cons. 3. num. 5. et supra par. 4.*, *Dot. cor. Molin. dea. ann. num. 7. Tom. 1.*, et in *Affirmatione, seu Censura, manuscripta, super bona jura sti. Jan. 1752.* num. 4. cor. *Soderino*

CAP. V.

De Libertate.

§. XX.

Quotiens dubia interpretatio libertatis est, secundum libertatem respondendum esse, tradidit Pomponius (a), et ideo in obscura voluntate inquamittentis, favendum esse libertati, docuit Paulus (b).

(a) *L. quotiens in §. de reg. jur.*

(b) *L. in obscura 179. §. cod.*

¶ *Nota* 1. Quicquid ordinario jure creditur cogi non potest, ut debili partem recipiat *L. tutor §. 1. §. de usu. et fruct.*, cum saepe solutio ex truciulo partem non minimam haberi incommode *L. pluri §. §. fam. ercisc.*, tamen libertatis veritas receptum est, ut si statu liber decem ex. gr. heredi dare jussus fuerit, capiat heres etiam per partes restituere. *L. nam, heres §. §. si aut si decem §. §. de stat. liber.*, jussit, tamen *L. tria liberi §. §. si decem §. l. si truciulo 18. §. cod.*

¶ *Ubi de obliganda quicquid, propositum est debere agi, si habemus occasionem, ad*

negandum; ubi de liberando, faciliorem ad liberandum, Arelano promissa tradidit Paulus l. Arelanus 67. ff. de oblig. et act.

III. Si facultas alicui concessa, ut aliquid in alieno faciat, ipsius factum unico respiciat, quis de jure ulla facta sit mentio, non propterea eandem perpetuamque servitutem impositam falso dicendam esse, post testem in l. Lucius Titius 37. ff. de servitut. predier. rusticar. docuit Bartholus ad eand. leg.; quem Doctores ceteri, et magis nominis Tribunalis sequuntur. *V. Brunemannus, ad dict. leg., Perh. de aqueduct. lib. 1. cap. 1. quest. 2. num. 11. et seqq., Rot. Roman. in Firmam excoct. epoch. 3. Jul. 1778. cor Priolo.*

IV. Immo et si de jure facta sit mentio, perpetuam servitutem designandam esse docuit Papinianus, si appareat, pro illud singulari effectu aliquis personam suam dedit, ut ad ceteros ejus heredes non transmitteretur l. Peter 6. ff. de servitut. legat.

CAP. VI.

De Poenis,

§. XCI.

In penalibus causis benignius interpretandum esse, idcirco interpretatione legum poenae molliendas, potiusquam asperandas, stipes animadverti (a).

(a) *F. apr. §. XXV. tit. de crim. 8.*

Hinc in penali et ubi plena Caducitas, ut apud caeteros, et leges et poenae strictissime intelligenda esse, jure receptum est. *F. Rex Roman. in Sacra Caducitas. vi. Maii 1799. cor. Straubel, in Firmana Parochialis 15. Jan. 1799. cor. Meltracio, in Mazaraten. donation. 17. April. 1801. cor. de Bayane, et in Romana Caducitas. 2. April. 1802. cor. aud., Rex. Floryntia, in Thaur. Oubus, Tom. 2. dec. 50., Tom. 9. dec. 12, Tom. 12. dec. 31, et inter Select. ann. 1799. Tom. 6. par. 1. dec. 3.*

CAP. VII.

De Prorogatione Facultatis.

§. XCII.

Sæpe contingit, ut vel testamento, vel mandato, vel qualibet alia contractus specie, facultas quedam alicui concedatur, cujus exercitio repetitis vicibus, iterum iterumque naturâ suâ expleri possit.

§. XCIII.

Hinc dubium, quousque prorogari debeat ea agendi facultas? Hinc juris regula, nisi aliter ex gestis appareat, ipsius prorogationem neque primum actum, neque primum tempus excedere (a).

(a) Hæc regula locum docuit Pomponius l. docet 83. §. 1. ff. de verb. signif. hæc sententia ut dum nuptæ erit sit primum nuptas significari.

Hæc ipsa regula docet, si inter contrahentes conveniat, ut locutione tempore expleto, utroque silentio parte, locutio ipsa in idem

tempus cunctis trimester, pactum hoc ad ultiora tempora minime protrahendum esse; nota animadvertit Rota Florentina in Theaur. Ordine, Tom. 12. dec. 18.

G & P. VIII.

De Renunciations.

§ XCIV.

Justiniano teste (a), regula quidem est jura antiqui, omnes licentiam habere, his quæ pro se introducta sunt, renunciare, quandoquidem unusquisque est rei suæ, ac proinde et jurium suorum, moderator et arbiter (b).

Attamen cum propiti jura renunciatio plerumque donationem sapiat, cui juris presumptionem obstare docuit Paulus (c); merito placuit, in renuntiationis causa stricta interpretatione utendum esse, sive de ipsa admittenda agatur, sive de adhibenda certis limitibus coercenda (d).

(a) *L. si quis re, Cod. de pact.*

(b) *Id. in re mandata. 21. Cod. mandati.*

- (c) *L. cum de indolito* 25. pr. ff. de probation.
 (d) *P. Gallus, de consuetudinibus* lib. 1. cap.
 9. et 1099. *Res. Roman. in Nullus seu For-*
for. Iovius 11. *Mart.* 1753. num. 11. not.
Mabius, Res. Florentina in Thesaur. Ordinis
Tom. 12. doc. 48.

§. XCV.

Hæc studiosæ Juventutis commode, de præcipuis hermeneuticæ legalis fundamentis scripta sufficiant; exiliore quidem, academici temporis angustia; sed ex tamen e quibus usa docente, et fori experientia juvante, uberiores fructus non timore sperare liceat.

FINIS.

INDEX RERUM.

A

Americani citandus est in omni interpretatione. §. ult.

— Hinc magis robore est argumentum ab *abstracto*.

Id. not. n.

— *Example* . *ibid.*

Aspiratio, quæ nasci ex contradiotionibus liberatur est, si de mutui obligatione agitur, alterum quique libere.

§. *Id.* n. 1.

Astrum. Cunctis huius rei, vel apud hanc, etiam necesse dandus est. §. ult. l. 1. et resp.

Aut vel *interdum* datur quidem analitici, quidem synthetici, vel quomodo? §. 13. n. 3.

— *Finem* regulamque id. caput, ut etiam ipse quod interest esse sui debet. *Id.* d. 1.

— *Totum* et in *comprehendit*, quæ vel ante vel post totum præterit, in capite totum tempore præterit ante præterit. *Id.* n. 3.

Aut dicitur conditione habetur, quæ hinc. §. ult. d. 1.

— *Quomodo* necesse? *ibid.*

Astrum dicitur per. *Id.* per *astrum*.

Astrum dicitur legem præsumitur, si testis in alio trans-

scribere non legemque inquiratur. §. *Id.* n. 4.

— *Id.*, si præteritum dicitur, quod alio præterit in *reperit* velut. *Id.* n. 3.

— Item, si iuxta legem honestus et eximius miles, vel et suspectus civitatis fuerit. Id. eum. 2.

— Goodwin, legum, queris non datur, sed adhibetur, tamen adhiberi potest. 19. a.

Adulterator, nec quia adulteratus, vivere non potest. § 34. r.

Adherentes liberi aliter debent, et vicissim ab his ali. § 34. a. 1. et seqq.

Adipiscium. Si iudex militari, ad selectionem ipsa sumptus cavere debeat, quomodo aliter ratio adhibenda? § 59. d. 1.

Adpositus, inter implicationem et sua interpositam interpretationem vel Principi licet implere. § 56. a.

— In dubio tamen benignitas preferenda est. 25. eum. 4.

Aestimatio. In damni estimatione, non tantum periculi corporis, sed et corporis corpori estimatum ratione haberi debet. § 19. a. 4.

Affectus agendi 7. Factum

Albam Praetorianam. Albam post prohibetur qui Albam corrumpat, quod propositum erat, vel cum propositum, vel ante propositum. § 12. a. 1.

Aliter rap., si legem facit, quomodo legatum valent? § 76. a. 10. § 77. a. 1.

Altera facit deinde, quoniam Lex Julia merito prohibet, ne quoniam quidem leg. § 12. a. 2.

— Si permissis Praetor, populum fundum alterat, tunc tota Lex obligat. § 12. a.

— Quod autem, si permissis, quidem, vel obligat? § 12. a. 2.

Alimenta. Necesse videtur qui alimenta dantur. § 33.

— Hinc alimentorum causa ferre maxime praesumenda est, in interpretatione quoque regitur 34.

— Item, si praetor liberos etiam et. 27. r.

Actio dicitur, si minus debetur, quibus tantum ad-
quid spectatur solvitur. *§. 1. d. 6.*

— Quod, si relictum fuerit, nulla adpote tempore,
vel usque ad probationem? *§. 1. d. 9.*

— Quod, si nulla quantitate demonstrata? *§. 1. d. 10.*

— Quando legatio procedenda extra domum heredis?
§. 1. d. 11.

Antiquum quid? *§. 1. d. 12.*

— Ubi in verbis nulla ambiguitas est, non est ad-
mittenda voluntatis questio. *Idem.*

— Antiqua voluntas quomodo declaranda? *id. et
supp.*

Anteriores qui vult, nisi potest velle quod sequitur. *§.
13. d. 1.*

Antiquum pro lege habetur. *§. 14.*

— Horum antiquitatis ignorantia impedit legum Ro-
manarum interpreti stilicem punit. *Id. 1. 1. d. 15.*

— Quomodo interpretanda? *Id.*

Appellatio. Appellandi locutus generaliter concessus, quon-
do per specialem delegationem solvitur? *§. 1. d. 16.*

Apud e repulsum. Facile casualiter ducere, intelligenda quon-
dam ut a fundo inferiori: sed hoc locutionem cum
alia commodum componitur. *§. 1. d. 17.*

Aqueductus, vel *Aqua Amatoria,* qua jura tollunt? *§. 18.
d. 1. d. 18.*

Arbitr, si filius in locum laborantium abiret jura-
ret, quid jura? *§. 19. d. 1. d. 19.*

Arbor impendens, que vim vel iter interius vel labile
faciat, illud efficit, ut sine peti, vel via claudendi pos-
sit. *§. 20. d. 1. d. 20.*

— Demones arborum, que commoda et incommoda
frequenter tribuant? *Id. d. 21.*

— Arborum huius Dephrensio, sicut non licet compari-
re, sic non licet apud. *Id. d. 22.*

Argumenta contraria ad obsecrationem, vel instigationem tollendam comparata, quot? §. 17.

Arma quae sunt Juri Romano, quae Etrusco? §. 18. h.

Armentum, quae cotumela et locumotio tractantur tribuit, adactus quod attinet? §. 19. a. 1.

Asistentia interpretum quot? §. 20.

— *Hoc aut Cod. de actionem, quando perdat officium suum? §. 19. d. 2.*

B

Baldus. Lepide ejus disputatio cum Casulo. §. 21. a.

Bardulus. Eius theoria in l. Lucius Titius §. de servit. prod. rursus probatur. §. 22. h. 2.

Benevolentia Competentia datur quidem sociis, sed non indigne non illis. §. 23. a. 2.

— *An datur sociis non omnium bonorum? 2o h.*

— *Beneficentia. Adhuc beneficentia cum beneficiis servatur, quae sunt exheredem jura adversus legatarios? 2o. c. 2.*

— *Lex quid, et quaeque? §. 24. h. in fin.*

— *Oratio, a testibus certa lege servatur, jura quod bonis, proditorum reverentia, servatur. 2o. f. 1.*

— *Principes quomodo interpretandus? 2o.*

Propositor, in datus, Apud propositum est. §. 25. 4.

— *Exempla. Ibid. d.*

Quia sola adeo prodest possessioni beneficentia, et omnia non prodest post acceptam jurisdictionem. §. 26. q. 1.

— *Nil minus prodest, ad fructus quod attinet, si miles his operibus destruitur. 2o. a. 4.*

Quoniam possessionis cotumela et locumotio beneficentia tribuit. §. 27. a. 3.

— *Quoniamque attinet, et bonis, non reverentia. Ibid. 2.*

C

- Cadaveribus*. In parochia et ubi plene subiecta sunt, et
legi et pactis strictissime intelligenda sunt. § 37. a.
- Capite liberis solentur reprehensus* § 55. a.
- Capitulum* jam totum totum capitulum non videtur, dispendi
jam. § 59. b. 1.
- Carenda dei concipiam legi potestatem* § 57. a.
- *Populani percursum reprehensus* 71. a.
- Causas*. Epi disputatio cum Rebo. § 74. a.
- Causa fortitudo non potestur a potestatem licet fide pot
acceptum potestatem* § 13. a. 1.
- *An incantatio ad causam facitiam veluti potest*
78. g.
- *Mintus non comprehenditur a Legi*, qui de dispendi
loquatur. § 9. d.
- *Causas quando supplemus in interpretanda non legi*
§ 9.
- Causamque regule ad conditionem non potest* § 79. d. 4.
- Causa*. Quotiesque contra eam de facto constituitur Potest,
de causis quocumque intelligi debet. § 39. b. 1.
- Causa Fides in et quando institutioni obnox potest* § 76.
a. b.
- *Finis*. Epi delictum contrarium videtur. 73. c. 4.
- *Fis*. In dubio, ipsius favore interpretandum est. 86.
- *Causa continetur V. Continenda causae*.
- Causa Moribus locus habet in hereditatibus et legatis* §.
76. a. 2.
- *Finis vero in contrariis* § 79. c. 1.
- Contentiones delictorum*, legibus constitutis que in delictis sunt,
legibus non continentur. §. 13. a. 1. §. 77. a. 4.
- CAUSITUS*, legibus relicto vel Causa Dicitur, vel her
editas que, quid potest § 76. a. 11.

Causa, una de lego, vel secundum legem, iudicare debet.

§ 54.

Claudio Poth. V. De iur.

Codices manuscriptori antiquiores priusque tenent in rebus legibus Romanarum iudicare solentibus. § 70. 1.

— *Inter hos tenent Papii, qui Hieronymus Pandectarum hinc.* 46. n.

Codices minus potentes, quos testamentis. § 25. 1.

— *Hinc breuiter codicillis duo non potest.* 46. 1. 1.

— *Declari tenent prius solentibus testibus.* 46. n.

— *Idem, et quidem declarent solentibus testibus?* 70. 1.

Cognatio facta testandi non facit factum. § 36. n. 3.

Culatio. Mandatoris imperium est, et consensu non quippe bonis in iudicio constituit, et appetit potius. § 30. n. 3.

Culatio V. Conductor.

Commodatum. Si res commodata subiecta sit, facti potius, non iustitiae sed commodatarii, iure cadit. § 21. n. 6.

Commodum. Mutando ut, commodum capere vel cum re quae quae sequitur commodum. § 30.

— *Exempla.* 46. n.

— *Si res iustitiae solent promitti cum commodum tenet, quid potius?* 46. n. 3.

Compendium. Periculum distinctus compendium impedit. § 34. n. 3.

— *Periculum bonis facti quae distinctus compendium tenet, cum solentibus potius?* 46. n. 4.

Compendium V. Forum.

— *Competentia beneficium V. Beneficium competentium.*

Compendium V. Arbitr.

Compendium Creditum V. Creditum.

Condemnatio, quoniam hoc potest, extra esse debet. §. 71. item 5.

— Si dictum summo condemnatur Iudice, unde respondere est. §. 71. h. 2.

— Si iuratum sit, qui legi quia dicitur sit, huius respondere est. ib. 4.

Conditio iudicialis, ut iuramentum, nullius iuramentum non, an res soluta debita sit §. 72. a. 12.

Completo dicitur ablati, ita et ablati potest §. 73. a.

— Quando habetur pro impleto, si ab iudice dicitur non impleti non potest? §. 73. a. 11, 79. a. 4.

— Diversi conditiones. ib. d. 2.

— Impossibile futurum, vel lege, vel iudice habetur pro non scripto in ultimis voluntatibus, sicut constructum. §. 73. d. 1.

— Negativa vel locum conditioni Machina in ultimis voluntatibus, non in constructis §. 73. a. 3, 79. a. 3.

— Non subendi iudicium, nisi si scriptum non impleti, tunc si diffinitio reddat. ib. a. 5, 76. a.

— Si non ablati quando iudice sublatum? ib. a. 4.

— Si scriptum est, non ad tempus sicut ablatum coheret, sed voluntate patulante, iudice producit. §. 73. a. 5.

Condemnatio, si communi officio subest, quandoque impetui potest impleti? §. 73. d. 1.

Conductor, qui conditionem pecunie minimam contineatur ab iudice? §. 73. a. 1.

Confessus non oritur a iudice officio, licet non sit, non qui testis, non iudex. §. 73. item 4.

Consequenter dicitur conditionem, ut non officio, interdum confert ad rem legem Romanam huiusmodi ablatum. §. 73. item 3.

— Exemplum ib. §. 4.

Consequenter particula hoc confertur sequenti sequenti si non sequit. §. 73. h. 2.

Contradictio. Argumenta a Contradictione sumpta deest interpretari, contrarium idem non debere iudicari. § 29.

— *Exempla*. *Id.* a.

Contradictio est contra legem interpretari. § 3.

— *Quis sit contrarius scilicet*. *Id.* *idem* a., 23.

Contradictio. Ipsi verba diligenter distinguenda sunt a verbis *Indicantibus* § 34. *idem* 7.

— *Exempla*. *Id.* g.

Contradictio casus quare loci comprehensionem statuit? § 39. a. 6.

Contradictio quomodo interpretandi? § 39. et seqq.

— *Exemplis naturalibus quare*? *Id.* a.

— *De effectibus contradictionis*, quae contradictiones iuriste facit? *Id.* *Contradictio*.

Contradictionem disciplinam argumentum probat, quo dicitur, contrarium idem non debere iudicari. § 30.

— *Exempla*. *Id.* a.

Contrarius acinus fortissimum argumentum probat in interpretationis negotio. § 30.

— *Exempla*. *Id.* a.

— *Quomodo fallit*? *Id.*

Contradictio V. Contradictio

Contradictiones illicitae ubique prohibita. § 30. a.

Correlativa quae? § 30.

— *Argumenta a correlativa deest*, correlativum idem non debere iudicari, et de uno dispositum, ad alterum trahi. *Id.*

— *Exempla*. *Id.* a.

Crucior quomodo capi possit, et comprehensionem iurum cum delectum? § 25. d. 5.

— *Quomodo jura sua percipere possit adversus negatorem*? *Id.* c. 3.

— *Ad spontanea verba sequi*, omisso in principali, vel pignori. *Id.* f. 3

— Quando ei non officiet *Arth. hoc etiam Cod. de se-
lar* §. 2.

Curator, cui quis administrat, contra non potest. §. 84. c.

D

Dephensus heres. Pater sustinebat, qui Dephensus hoc
volens vendere, vel composuit maris suam. §. 36.
a. 5.

Damus qui vivit, equum aut, vi licet capiat. §.
31. a. 5.

— Qui citat de damno vitando, ei periculis, qui
certat de lucro capiendo. §. 3. num. 2.

— Quae contra dominum, vel contra rem, compo-
nit, stabilis de furto vivit, de damno quo-
que intelligi debet. §. 4. a. 3.

— In voluntate damni quid observandum? V. *Anti-
matio*.

Declaratio sententiae, a iudice qui non vult fieri potest,
sententiae ipsius tunc permanens. §. 31. num. 3.

— Testamenti, officium et quocunque alia voluntate de-
signatione fieri potest. 1. 2. a. 2. §. 6.

Declaratio interpretis quae? §. 14.

Delegatio generalis per apud eum curatur. §. 41. d. 2.

Delegatus, super omibus quae ad eum spectant
curatur, plenius recipit potestatem. §. 33. a. 2.

Demonstratio. Si non demonstrata, neque legatum velis,
neque stipulatio, vel regula hoc parit nullum autem,
quod agitur de alienatione, vel de dote. §. 84. a. 5.
§. 87. c. 1.

Deportatio patria, vel filii, patriam potestatem solvi. §. 33.
d. 1.

Derogatio. In iure per civilem quousque per quosdam derogatur.
§ 41.

— *Exempla.* *Id.* d.

Descendentes ab eis parentibus delictis, et vicibus ab illis illi. §
84. a. 1. et c. 100.

Determinatio. Argumentum ab una determinatione
quod? §. 11.

Disciplina Constructivum V. Constructivum disciplina

Discutiva V. Discutiva locutionis

Distinctio non paragraphorum valde confert ad omnes legum
Romanorum locutiones et locutiones. §. 70. num. 1.

Discutiva locutionis (valde *Discutiva*) quod argumen-
tum probat in interpretationis arguendo? §. 11.

— *Exempla.* *Id.* d.

— *Exempla.* *Id.* a.

— *Forma vel Personarum, distinctio* videtur. §.

— *Exempla.* *Id.* d.

Discutiva. Quae conditione constituitur. §. 30. d. 2.

Discutiva interpretatio quod? §. 9.

Delicta non praesentantur. §. 10. d.

— *Delicta classica* generalia ad ea non referuntur, de quibus
locutionibus cautum est. §. 41. d. 2.

Domus. Legalis aedificatio, quae in domo erant, quae non
legis contingerent? §. 11. c., §. 77. a. 4.

— *Quae domo constructa leges?* *Id.* d. 9.

— *Domus romanae* refertur V. *Condominium*

— *De aliis domo constructis* cautum, si non legis
locutionibus. 70. a. 5.

Donatio non praesentatur. §. 98.

— *Donatio* videtur quando reputationem non habet,
sed, ob illi gratia naturam? *Id.* a. 1.

Dor. Cum hypothecae interest, domus maleficia committi,
in aedificiis pro delictis respondens videtur? §. 87.

— *Plurima* huius interpretationis exempla. *Id.* c.

— Constitutio inter dominosque vel, vel quodlibet,
quomodo tenenda? § 5. n. 3.

— Promissio, si quis uxorem duxerit, debetur, quan-
do mulier per vim incerta sit. § 3. h. 4.

— Si quis alicui promissum factum cum commodum
erit, quomodo peti possit? § 5. n. 9.

— Rerum fructus vel redditus partiantur. § 1. n. 11.

— Quomodo, soluto matrimonio, petri nullitudo sit,
vel non? § 30. h. 7. 8. §. 1.

Deiuli fundus V. Fundus deiuli.

Deiulatio. Quae debitorum tollendas eam creaturam
interdicitur, jura communia non habet, adeoque consue-
tudinibus opposita non contraria tenet. § 14. num. 4.

— Exemplum. § 1. h.

Dallum V. Antiquum

E

Edictum Praetorium V. Aftum

Edicta V. Opta

Emphyteuticorum? § 70. not. 4.

— Terrae reposita velles auctori ad rem legem Ro-
manam hactenus abstrahuntur. § 70. num. 9.

— Exemplum. § 1. h.

*Emphyteuticus fundus, si legatus facti, quid legatus cre-
duntur. § 77. n. 4.*

*Empta et natanda habet, ut venditor evictionem praestet,
quomodo non promittitur. § 40. h. 1.*

*Emptor, ut venditor commodum fruatur, quomodo ipse uti
possit. § 31. n. 4.*

— In dote, pro ipso commendandum. § 70. n. 1.

Epistolae. Quomodo per epistolam testis dari non possit, te-
stem voluntas patris et filii servari debet. § 43. n. 1.

Alitermetaphis quide argumentum producit in interpretationis negotio? §. 36.

— *Example.* ff. 2.

Article V. Expositio. <

Interpretatio. Rei sacre interpretationem spectari, neque civile, neque naturale ut. §. 34. d. 1.

Expositio licet regulam in casibus non exposita. §. 35.

— *Example.* ff. 4.

Incursio V. Tutor

Expositio rei ad rem convertitur, et hinc in ipsa causa subita interpretationis procedendum ut. §. 38. et seq.

Exhibendum non nisi exhibendum §. 45. d. 7.

Exhibendum (§. 46. ad §) 4. *Actio ad exhibendum*

Expositio. Tactis et expressis non eadem semper ut videtur. §. 51.

Extrema interpretatio qua? §. 52.

F

Factum. Quod factum sit, cum in dubio sit, ex affectione cuiusque capit interpretationem. §. 1. d.

Factus alius contentus, ut aliquid in alio factus, quando volens perpetuare iustitiam interpretet, quando non? §. 59. d. 3.

An agendi facultas, quae repetitis vicibus expleri possit, ultra primam actionem, primamque tempus preceptis illi debent? §. 59. et seq.

Falsus tutor V. Tutor

Familia, à factum facta, vel damnum debent, qui pater domum afficiat? §. 39. d. 2.

Falsitatem V. Expositio

Falsitatem, si in dubio tantum se dissiparet, quid iuris? §. 65. d. 2.

— Qui s'ajoutent les soins et les contingences, habituellement mal mesurés, etc. d. v.

— Si credincel Schizmasorum bibent, cessat schisma cum
Aeth. hoc est. Post de schisma. Ep. d. 12.

— **T. Steven Jackson, Director**

Philip Jones, and Leslie T. Howe, Johns Hopkins Univ.

Fișul gesturilor este deosebit, și evidențiază că în sfârșit, și el, și el se aștepta.

— Si pater filio, filiusque matrem dolorem, volens
 tolli, cum ei servitio perperam. (p. a. 8).

— Quem esse filho deve ser, pergunto, hoje oculto no est. d'antão, lá fora habere. — Jo. 3. 3.

Phyllocladus, quercu arborescente parvis instructa,
tomentum fere nigr. f. 30. c.

Monday, August 9, 2010

Patr. Qui vult bene, in quibus vult bene credit, quod
ad illas hereticas consequendum sunt necessarii. §. ult.
non 3.

Symptom	Percentage (%)
Headache	18
Stomach pain	12
Muscle pain	15
Joint pain	10
Fatigue	25
Difficulty breathing	8
Coughing or sneezing	15
Sore throat	12
Rash or skin irritation	5
Nausea or vomiting	3
Diarrhea	2
Loss of appetite	7
Anxiety or stress	10
Depression or sadness	8
Other	5

Polianthes reginae var. ♀. *Actis* *Stilix reginae*.

Keywords: *non-Asian*, *President-elect*, *Michelle Y. Gidycz*

Abstract 7, 10, 13, 16, 19, 22, 25, 28, 31, 34, 37, 40, 43, 46, 49, 52, 55, 58, 61, 64, 67, 70, 73, 76, 79, 82, 85, 88, 91, 94, 97, 100, 103, 106, 109, 112, 115, 118, 121, 124, 127, 130, 133, 136, 139, 142, 145, 148, 151, 154, 157, 160, 163, 166, 169, 172, 175, 178, 181, 184, 187, 190, 193, 196, 199, 202, 205, 208, 211, 214, 217, 220, 223, 226, 229, 232, 235, 238, 241, 244, 247, 250, 253, 256, 259, 262, 265, 268, 271, 274, 277, 280, 283, 286, 289, 292, 295, 298, 301, 304, 307, 310, 313, 316, 319, 322, 325, 328, 331, 334, 337, 340, 343, 346, 349, 352, 355, 358, 361, 364, 367, 370, 373, 376, 379, 382, 385, 388, 391, 394, 397, 400, 403, 406, 409, 412, 415, 418, 421, 424, 427, 430, 433, 436, 439, 442, 445, 448, 451, 454, 457, 460, 463, 466, 469, 472, 475, 478, 481, 484, 487, 490, 493, 496, 499, 502, 505, 508, 511, 514, 517, 520, 523, 526, 529, 532, 535, 538, 541, 544, 547, 550, 553, 556, 559, 562, 565, 568, 571, 574, 577, 580, 583, 586, 589, 592, 595, 598, 601, 604, 607, 610, 613, 616, 619, 622, 625, 628, 631, 634, 637, 640, 643, 646, 649, 652, 655, 658, 661, 664, 667, 670, 673, 676, 679, 682, 685, 688, 691, 694, 697, 700, 703, 706, 709, 712, 715, 718, 721, 724, 727, 730, 733, 736, 739, 742, 745, 748, 751, 754, 757, 760, 763, 766, 769, 772, 775, 778, 781, 784, 787, 790, 793, 796, 799, 802, 805, 808, 811, 814, 817, 820, 823, 826, 829, 832, 835, 838, 841, 844, 847, 850, 853, 856, 859, 862, 865, 868, 871, 874, 877, 880, 883, 886, 889, 892, 895, 898, 901, 904, 907, 910, 913, 916, 919, 922, 925, 928, 931, 934, 937, 940, 943, 946, 949, 952, 955, 958, 961, 964, 967, 970, 973, 976, 979, 982, 985, 988, 991, 994, 997, 1000, 1003, 1006, 1009, 1012, 1015, 1018, 1021, 1024, 1027, 1030, 1033, 1036, 1039, 1042, 1045, 1048, 1051, 1054, 1057, 1060, 1063, 1066, 1069, 1072, 1075, 1078, 1081, 1084, 1087, 1090, 1093, 1096, 1099, 1102, 1105, 1108, 1111, 1114, 1117, 1120, 1123, 1126, 1129, 1132, 1135, 1138, 1141, 1144, 1147, 1150, 1153, 1156, 1159, 1162, 1165, 1168, 1171, 1174, 1177, 1180, 1183, 1186, 1189, 1192, 1195, 1198, 1201, 1204, 1207, 1210, 1213, 1216, 1219, 1222, 1225, 1228, 1231, 1234, 1237, 1240, 1243, 1246, 1249, 1252, 1255, 1258, 1261, 1264, 1267, 1270, 1273, 1276, 1279, 1282, 1285, 1288, 1291, 1294, 1297, 1300, 1303, 1306, 1309, 1312, 1315, 1318, 1321, 1324, 1327, 1330, 1333, 1336, 1339, 1342, 1345, 1348, 1351, 1354, 1357, 1360, 1363, 1366, 1369, 1372, 1375, 1378, 1381, 1384, 1387, 1390, 1393, 1396, 1399, 1402, 1405, 1408, 1411, 1414, 1417, 1420, 1423, 1426, 1429, 1432, 1435, 1438, 1441, 1444, 1447, 1450, 1453, 1456, 1459, 1462, 1465, 1468, 1471, 1474, 1477, 1480, 1483, 1486, 1489, 1492, 1495, 1498, 1501, 1504, 1507, 1510, 1513, 1516, 1519, 1522, 1525, 1528, 1531, 1534, 1537, 1540, 1543, 1546, 1549, 1552, 1555, 1558, 1561, 1564, 1567, 1570, 1573, 1576, 1579, 1582, 1585, 1588, 1591, 1594, 1597, 1600, 1603, 1606, 1609, 1612, 1615, 1618, 1621, 1624, 1627, 1630, 1633, 1636, 1639, 1642, 1645, 1648, 1651, 1654, 1657, 1660, 1663, 1666, 1669, 1672, 1675, 1678, 1681, 1684, 1687, 1690, 1693, 1696, 1699, 1702, 1705, 1708, 1711, 1714, 1717, 1720, 1723, 1726, 1729, 1732, 1735, 1738, 1741, 1744, 1747, 1750, 1753, 1756, 1759, 1762, 1765, 1768, 1771, 1774, 1777, 1780, 1783, 1786, 1789, 1792, 1795, 1798, 1801, 1804, 1807, 1810, 1813, 1816, 1819, 1822, 1825, 1828, 1831, 1834, 1837, 1840, 1843, 1846, 1849, 1852, 1855, 1858, 1861, 1864, 1867, 1870, 1873, 1876, 1879, 1882, 1885, 1888, 1891, 1894, 1897, 1900, 1903, 1906, 1909, 1912, 1915, 1918, 1921, 1924, 1927, 1930, 1933, 1936, 1939, 1942, 1945, 1948, 1951, 1954, 1957, 1960, 1963, 1966, 1969, 1972, 1975, 1978, 1981, 1984, 1987, 1990, 1993, 1996, 1999, 2002, 2005, 2008, 2011, 2014, 2017, 2020, 2023, 2026, 2029, 2032, 2035, 2038, 2041, 2044, 2047, 2050, 2053, 2056, 2059, 2062, 2065, 2068, 2071, 2074, 2077, 2080, 2083, 2086, 2089, 2092, 2095, 2098, 2101, 2104, 2107, 2110, 2113, 2116, 2119, 2122, 2125, 2128, 2131, 2134, 2137, 2140, 2143, 2146, 2149, 2152, 2155, 2158, 2161, 2164, 2167, 2170, 2173, 2176, 2179, 2182, 2185, 2188, 2191, 2194, 2197, 2200, 2203, 2206, 2209, 2212, 2215, 2218, 2221, 2224, 2227, 2230

Foram complete effettis a conduttore assai. § 109. a. 5

From the publisher: 9 99 4.

— Long, smooth, brown, slender, 55.

Author's Note: I thank the following people for their helpful comments on earlier drafts of this article: David G. Gaeremynck, David A. Reardon, and two anonymous reviewers.

Fructus a bonis filiis passivare proprii, quomodo comprari debent cum reformatione pretii? §. 13. n. 4.

Procuratorul va alina spori craciunilor , cape alif 5 m. c. 4

*Finches. Instruments kept by me, and used in the
course of the work.* § 56. b. 4. 56. d. 1. 77.

—Fundo non documentato, trattenuto al legittimo, sulla
 stipulazione. 87. a. 1.

— *Deiſſe*, neque a multis neque a ſpecie diſtingui, vel colligi poſſunt. 12. a. 2.

Partem quare de dictum? §. 26. a. 3.

— *Sola cogitata ſunt ſuſtinentem ſibi ſerem.* *Ibid.*

Quocumque de ſententia, quae Partem ſentit, vel contra Partem, nequeque, et aliterque conſtituta ſunt, de dictum quoque intelligi debent. §. 27. b. a. 3.

— *Si res conſuetudine uſitata ſit, ſunt perſone conſuetudinis recte.* 30. a. 6.

Partes, jure Romano uſitatae armorum uſitatio, actus jure Romano. §. 31. 4.

G

Generalia Etiamque neque conſent ad rem legem Romanam ſententiam adhibendum. §. 30. a. 2.

— *Exempla.* 31. b.

Genus, ſemper ſpecialia generalibus inquit. §. 31. a.

— *In tota ſere generali per ſpeciem diſtinguitur.* 31.

— *Exempla.* 31. d.

Grati negotiorum quare inſtitutionem non conſequitur? §. 31. b. 3. §. 32. d. 1.

Gladius, per metaphoram, merum imperium ſignificat; ad hoc res anteaſſi uſitata, propriam ſignificationem retinet. §. 31. a.

— *Hinc Populiſti perſonae a Curia ſepeliebantur.* *Ibid.*

Glomerata quare? §. 30. a. 2. b.

— *Etiam reſpectu uſitae conſent ad rem legem Romanam ſententiam adhibendum.* 30. a. 2. b.

— *Exempla.* *Ibid.* not. 4.

Grati legum V. Legum.

Grati uſitatio V. Perſonae.

Grati V. Legum.

H

Habitu. In legato iurisdictionis licetiam habet per aduocatum
de, etiam per questionem canonizantem. § 35. not. 1.

Haustus aquae V. *Aqueductus*

Haustus. Qui nullum suum testamentum, de iustitate pasci-
det hereditatem, legem et sollicitudinem praeferunt co-
piae. § 3a. d. 1.

— Qui ex testamento nulli, quod potest referre, non vi-
detur impellere legitimum hereditatem. not. a. 2.

Hares. Non licet heredi partem comprehendat portionem de-
ficienti, partem uertit. § 18. d. 4.

— Ille aut ille heredi impeditio, quod patet? § 5. a. 11

— Hares defuncti sui equum esse potest alio expe-
ditur. § 1. a. 1.

— Si contractus profertur, in quo nulla erat heredi
mentis, quod patet? § 1. a. 1. § 2. d. 4.

Hieronymus (*Darus*) quod dicitur fecerat de Periti Saryis ?
§ 17. d.

Hypococha, non *Hypococha* legendum in l. m. § 1. qui per
in sign. hab. § 18. d. 1.

Hypococha generis in non comprehendit, quae testamento
ut, quoniam specialiter obligatur non dicit. §
4a. a. 6.

— Anterior, licet gentilis, postea potest
quoniam special. § 1. d. m. § 1a.

— Quando conuenit iudicium a credens, qui iudicium
alio obnoxium tunc patet in? § 1. d. m. § 1a.

Illatio non fit a diversis §. 24.

— *Exempla* . *Id.* . *u.*

Impensae in rem alienam factae V. *Compensatio* . *Procurator* .

Implicationes partiales V. *Partialis*

Impunitio appellantis V. *Solutio*

Incontinentem in sua culpa leri possit §. 79. p.

Indebitum V. *Constitutio* *Indebiti*

Indignitas locutio quoniam §. 27.

— *Acquisitio uxoris* . *Idem*

— *Exempla* . *Id.* . *d.*

In ius vocatio V. *Pecunia in ius*

Inscriptionem legum eisdem conferunt ad eorum interpretationem . §. 68.

— *Exempla* . *Id.* . *u.*

Instituta heredes adpascendi ut §. 25. d. 71.

— *Alia aut alia heredes instituta* , quid possit *Id.* . *u.* . *u.*

— *Conditio institutio adposita* , loci non solus, sed adiectus, unum aditus potest . *Id.* . *u.*

Instructum . Datus instructus legatus, si testatur aliquid verum sit, de ceteris omnibus quae in eo continet, sententia relictur . §. 26. u. p.

Instrumentum fuerit V. *Pecunia*

Interpretatio quid §. 4. et seqq.

— *Locum interpretatio generalis regular* . *Id.* . et seqq.

— *De quibus diversarum actionum interpretatione* . *Id.* . et seqq.

— *De proculi causam querendum privilegio in interpretatione regular* . *Id.* . et seqq.

Interpretationes . Antiqui manuscripti Codicum nullae interpretationes praeservant . §. 79. d.

— Hanc ergo iurisdictionem commendatur, ad regem legum Romanarum iurisdictionem referendam. *Ibid.*

Praetorium V. Beneficium Praetoris.

Sic. Qui iter habet per alienum fundum, non tantum iure potest, ut id tollatur, quod aliud nunquam tolli debita sciat, sed et alii referre et ostendere licet. §. ult. l. 2.

— Aequum haec est collatum, iter quoque ad beneficium potestati debet. *Ibid.* num. 1.

Indes, non de lege, sed antiquam legem iudicare debet: §. 55.

— Quamvis potestatem actionum daret, Index in ea, cum non debet, interrogatorum verbo declarare, tamen non actionem proferre, non ut ei prohibetur. §. 1. num. 3.

— Cum Praetor cum in plebis potestate erat, crederetur ad eam rem vellet. *Id.* l. 2.

De Deputatus V. Deputatus.

— In causa V. Sententia.

Indicatio sine modis indicationis nulla est, idcirco mandatum jurisdictionis, ut imperium mandari videtur. §. ult. l. 1. §. 29. et 1.

— Aliudque non, quoniam mandatum jurisdictionis, quoniam ipse non habet. *Id.* l. 2. §. 2.

— Extraordinaria mandata non potest de h. l.

— Per quosdam litteras attributa, per quosdam non videtur. §. 1. l. 2.

Indes adferendi licentia habet in legum institutionibus, etiam post quosdam mandamentum §. 35. 2.

— Qui post adferendi institutionem perierit, licet, cum illi ad eam mandatum non potest. *Id.* l. 2.

— *Figura* quando indicatur remissionem et crederetur, qui potest est, non institutionem videtur. *Id.* l. 2. §. 2.

— *Quoniam* tunc, non potest adferri scripto Principis institutione. *Id.* num. 2.

156.

— *Singulari quod?* *Ep. d.*

— *Exempla, ibid.*

Inventarium Societatis *Y. Societatis* *Y.*

I.

Legidit, jure Romano videtur amicum comiti: necesse pro
Barro. §. 8. d.

Legis legem Y. Legem

Legis legem Romanorum quando deprensit, quid possit?
§. 6p.

— *Quibus modis accipitur?* *Y.*

Legitimus non potest pariter compulsi judicium defuncti,
pariter evocari. §. 28. d. 4.

— *Si in dies certum imperium est legatus ut al-*
quid heredi vellet, neque ullum tempore adscri-
ptum, quid parat? *Id. non. 1.*

— *Si contra legatum, et contra pariter, de-*
functi evocari oportuerit, legatum adhibere cogi-
tur. Id. c. 1.

Legatum dualiter velatum, non tantum communiter prostan-
dam est. §. 42. d. 5.

— *Idem aut. Idem defuncti, utique prostan-*
dam. Id. c. 11.

— *Velatum dualiter contra Idem Communi, vel Sanctis,*
quid, quando velandum? *Id. non. 12.*

— *Idem, vel fundo non communi, quando velle non*
possit? *Id. c. 4. Id. c. 1.*

— *Communi velatum non compulsi non oportet,*
quod alii legem dicit. Id. d. 5.

— *Idem alium quando velat?* *Id. c. 11. Id. c. 1.*

— *Idem proprium legatum quando?* *Id. d. 4.*

— Si incertum sit, de qua fundo, vel de qua rebus
testatur scriptura, minus accipienda est. §. 1. 2.

— Si legatum fuerit quicquid in fundo, vel in herede,
vel in domo erat, quae res legata constituitur? 18.
a. 2., 77. a. 4.

— Quae, si vel res legata quicquid ejus res per-
tinet erat? 76. a. 3.

— Fundi censum, vicigali, vel amphitruas lega-
to, quid legatum praestantur? 77. a. 5. 6.

— Eiusdem individuum legatis, quibus debeatur? 18.
a. 2., 75. b. 3., 45. a. 1.

— Si fundus constructus, vel cum instrumentis lega-
tus sit, quae res legata constituitur? V. *Constructum*,
Instrumentum.

— Cautio legatis adposita, fieri non debet vel adhi-
benda, tamen adiri potest. 19. a.

— Qui nullum esse testamentum, et intestate periret
hereditatem, legata praestare cogitur. 30. a. 1.

— Si illius emancipatus constructus iudicis pars per con-
tra tabulas honorum pensionem, quibus et quomodo
legata praestare cogitur? 18. b. 6.

— In testis V. *Alimenta*, *Alimenta*, *Res adveniens*,
di, *Optio*, *Pecunia*, *Uxor*, *Emancipatus*.

Lex de his fieri oportet, quae plerumque accidunt. §. 50. a.

— Cum in praetextibus quid indulget, in *Sanctum* vo-
cat. 30. b. 4.

— Quod Principi placuit, legis habet vigorem. 56.

— Scire legem non est merum iuris iudicium, sed viam ad
placitum. 1.

— Incerta est, nisi tota lege peracta, iudicare vel
respondere. 18.

— Si alius obicit sit, et nullus pacto intelligi possit,
Principis ore iudicium considerandum. §. 50. a. 1.

— Legum praetextibus quomodo diffusi a rebus? 50. a.

— De Interpretatione legum quatuordecim §i. et app.

— De Interpretatione legum Romanarum. ibi. et app.

— Legis Augustini V. Beneficium

Libertas. In dubio, pro libertate respondendum, postea
quod pro obsequio. §. 25. d. 2. q. 1. §. 1. d. 2.

— V. *disciplinatio*

Libert. Quod sine libertate dicitur non potest esse, bene utrum
ut sit dicitur, liberum habere. §. 30. d. 2.

Libertas. Quoties debet interpretari libertatis est, secun-
dum libertatem respondendum. §. 30.

— *Exempla*. ff. 1.

Lingua. Graecae et Latinae linguae sicut exacte cognitae
impedit legum Romanarum interpreti negligiam po-
tuit. §. 65.

— Quibus scribis respondet? 66.

— Quoties Latina (sive ut graeca) plures etiam
dixerunt numero contenta ut, utrumque tamen et
ita comprehendit. §. 2. d. 4.

Locus V. *Conductor*, *Locus*, *Relatus*

Locus. Obsequium vel antiquum potius locutus est, in
quo potestate sub legum scriptis continetur. §. 19.
d. 1.

— Qui conditionem potestatem revisionem saltem con-
cedere tenetur, ut constituitur? §. 2. d. 1.

Locus V. *Diocletianus*, *Indulgentia*, *Particularis*, *Univer-*
salis.

Locus de eae debet, ubi ea dicitur vel potestatem. §.
31. d.

— In dubio, qui eorum de loco respondendo dicitur
constituitur ut, quoniam in qui eorum de dante videri
de non. 2.

Locus Dependentis V. *Dependentis locus*.

Locus. Servitus ad locumque officium et potestatem; et
locum locum comprehendit. §. 27. d. 4.

M

Magistratus, non de lege, sed secundum legem iudicare debet. § 14.

Mala fides, hoc sapienter, possessioni avari, et fructus quasi afficit. § 12. n. 4.

— *Procurator* avari, et avari quoque potest potestatem iudicare. ib. n. 1.

Mandata, vel delegata Iudicibus V. Iudicibus

Mandatum vel in periculum, hoc non expressis, sine quibus in remotione vel actione periculum non potest. § 13. n. 4.

— Sed potius tunc expulsum, aliter non precepit § 1.

— Ut plene ostendatur, et illud comprehendit, ut innotet. ib. n.

— *Tacitas*, a scientia et potestate auferitur. ib. d. 1.

V. *Procurator*.

Manuscripti Codices V. Codices

M. Pompeius Marcellus Capiteum Titius adhibetur in premissis. § 15. n.

Maritus deinde iudicium neque aliter, neque aliter potest. § 14. n. 1.

— *Coniunctio matrimonii*, deinde fructus ipse facit. ib. n. 1.

— Si autem aliquis quidquam ex ipso avari periculum avari, quod res legatis commendatur? § 15. n. 2.

— Si videtur legem quoniamque aliter deditur, non est veridicum, de his illis videtur, qui in alio, et alio accepit ibi. ib. n. 3.

— Si vero ipse habet commendandi per alios alios, avari quoque per alios prestatatur. § 15. n. 2.

Mater filio alio debet, et virginitas ab illa. § 14. n. 1. n.

— Si autem filio alio non potest, mater tunc ab illa datus confiteri alio. ib. n. 2.

Mat. incensum V. *Pythae*

Meliorationes V. *Comprobatio*, *Fructus*

Militare Testamentum V. *Testamentum*

Milium. Semper in alacris, quod minime ut accepit
not. §. 44.

— *Exempla*. *Ibid.* b.

Mixta V. *Plus*

Mixtae res. Les loques de une dispoit non est tendu
coute et moute rictum §. 59. not. d.

— *Exempla*. *Ibid.* not. d.

Moriana Cautio V. *Cautio Maritima*

Mulier, non solvere, nisi in pectus non potest. §. 30. p. 8

— In dote per, per quilibet muliere respondet, Se-
mencendi Volleposi pectus et defendere regit. 87.
a. 3.

Mutuum ab eo dictum est, quod de tuo tunc sit. §. 36. a. 2.

— Hoc pupillus utino dare non potest. *Ibid.*

— Si tibi delictorum meum pectus dare possideris,
per singulos, et meum obligans vili, quanto man-
tus meo cap accepit. §. 3. b. 4.

N

Naturalis constructio quod §. 30. d.

— *Exempla*. *Ibid.* b.

Natis pectus, si deditur ab, et tunc solum tabula
compas, sine tabula dedit est, qui adlegatur ob-
ligatio. §. 24. d. 1.

Nata V. *Domum*

Negotiorum gestor V. *Gestor negotiorum*

Necesse a tunc memis accepit, et a tunc obligatio, idem
que pupillus dare tabula naturalis notat non po-
test. §. 36. a. 3.

Summi legum V. Legatum

Legatus inter Seniores, et quosdam deterioris conditionis personarum inhabilitatur §. 12. a. 3.

— *Consules, qui auxilio locum obire quosque modo agerent, si non nobis, sententia saltem legum Julii et Papii prebentur*. *Ibid.* §. 15. b.

()

Obligatio in dubio, potius pro libertate, quam pro obligatione interpretandum §. 15. d. 1. §. 20. b. 1.

— *Tutor, cui pecunia populi sacra alienata, nequit non obligari*. 23. a.

— *Pater, dum obligatio neque marito, neque uxori pecunia est*. 12. a. 1.

— *Qui ex obligationibus correlativis per acceptationem soluta, altera quoque solvitur*. 12. a. 1.

— *Refutatio, quando reinterpatur, vel non?* 34. d. 1.

Uterque optat §. 4. b.

— *Stipulatio in obscuris quod respiciam ut sequitur* §. 44.

— *Exempla*. *Ibid.* not. b.

— *Si nulli cedit interpretatio indigni, quid agendum?* 42.

Chrysanthi filium ut utique humanitatem interpreti §. 15. a. 38.

Oratorum casus V. Caput orationis

Quae verborum, si legas ut, intelligi possunt §. 36. a. 4.

Oratio V. Diversae locutiones, Indefinita, Particularis, Universalis.

Oratio benevola V. Benevolae Oratio

Partes quibus personae dei dicuntur? §. 36. h. 3.

Plaudite Pater, in Plaudite V. Confite

Paragaphus. Nova paragraphorum distinctio ralde confert
ad veram legum Romanarum doctrinam adstruendam. §.
76. num. 3.

— *Paragaphus.* *Inst.* not. c.

Partes rationis organicae probat in interpretationis con-
ceptu. §. 39.

— *Exempla.* *Inst.* not. b.

Pars in toto continetur. §. 58. n.

Particula concessiva V. Concessivae?

— *Impliciter* quae? §. 36. num. 3.

— *Ostendit argumenta a contrario sensu.* *Inst.*

Particularis locutio quae? §. 37.

Pater filius esse debet, et vicinior ab ipso est. §. 84. n. 1.

— *Veritas quoque deficiat illi quoniam potest aliq-
uando pati.* *Inst.* 3.

Patria potestas videtur deputationis potes. vel *filii.* §. 59.
h. 1.

Præsum V. Assumptio

Praes. si cui legata sit prae sumis, acris prae legata

videtur, cuiusque pica. §. 36. h. 10.

— *Si prae legata sit in, qui videtur cui fructus non
videtur, quid legata videtur?* 77. n. 3.

Periculum non est, sed et commensum esse debet. §. 31. h.
4. 6.

Peritus? Quid de ipso Sisypho dicitur dicitur S. Hieronymus? §.
47. h.

Personae partes V. Partes

Prae caeteris V. Caetera pra

Pignus. Quibus pignori, quatenus *Appellatio*, quatenus pignori utrius et utrius, conditiones licet, tamen indicantur hanc conditionem per tota Institutionum imperatorem in actionem hanc. § 30. f. 3.

— In ceteris *V. Hypotheca*, *Jus pignoris*

Pluribus elucatur, pignori latius, utitur de pignori pignori, dicitur utitur ceteris, ut. § 76. a. 4.

— Quando tota imperatorem? *Idem*.

Plus qui voluit, eadem omnia voluit dicitur ut. § 75. cum. 1.

— *Emphyteus*. *Idem*, aut. a.

Patria mittere patria, ut interpretationem, quae aspernanda. § 25. a. 8. 54. 54.

— *Appellatio* dicitur pignori, quatenus ceteris lege imperatorem. 41. a. 1.

— *Alia* corrupta *V. Alia*

— *Compositio* *V. Arbitrat*

— *Facti* *V. Commendatio*, *Penalis*

— *Tenere* in pignori *V. Potestas* in pignori

— In ceteris *V. Commendatio*

Pignori a pignori appellatio est, quae pignori, utitur utitur utitur utitur. § 76. a. 4.

— *Jus* mittere tamen pignori, quatenus licet, per tota imperatorem. 30. a. 2.

— *Emphyteus* *V. Emphyteus pignori*

Potestas mittere pignori, utitur utitur. § 18. a. 1.

Potestas patria *V. Patria* pignori

Prohibitiones. Quae prohibitiones continentur, pignori utitur utitur utitur utitur. § 18.

Presumptio. Contra dicitur utitur utitur utitur. § 34.

— *Non* contra dicitur utitur utitur. 30. a.

— *Legatum*, cui utitur utitur utitur utitur, utitur utitur utitur, dicitur utitur. 30. a. 2. et seq.

Preteritus legis V. Ape

Preteritus Felicitas V. Ailone

Principi caput ut Censui §. 55.

— Hoc preteritur, et propter veterum dignificationem delictorum videtur. *Idem*

— Quod Principi placuit, legis habet vigorem, non ipse placuit an rebusque rebus testatur. *Idem*

— Inter capitula et jura interpretatur interpretationem vel Principi sunt imperium. *Idem* *not. c.*

— *V. Rescriptum Principis. Rescriptum*

Privilegium ut V. Fla

Privilegium quid? §. 59. h. de fin.

— Quomodo interpretandum? *Idem* *not. c.*

Procurator nullum jurisdictionem habet, qui voluntaria non ut, placuit in Provinciam venit, ac proinde non ubi mandata non potest. §. 28. h. de j.

Procurator dominum diligit, ut hinc a contrariis et adipsam adipsam. §. 30. h. de j.

— Hoc, qui admittitur, error non potest. *Idem* *not. c.*

— In ceteris *V. Mandatum*

Procurator. In dubio, secundum programmatum interpretari debemus. §. 79. not. c.

— *Exemplum. Idem not. c.*

Publio ut V. Fla

— *Officium V. Rescriptum*

Populus, sine tanta utilitate non restitui dare, non restitui potest. §. 35. h. de j.

— In ceteris *V. Titus*

Q

Quantum jura V. Jura quantum

Quantum interest. In computatione ejus tantum quantum nobis est, quantumque interest potest. §. 70. h. de j.

— Hinc et causae corpori substantiae in respectu sunt, et non solum principi corporis animatio habenda est, sed et ipsa ratio haberi debet, quae causae corpori dependenti sunt. 29. a. 4.

— In hisce hinc regardoram etiam ipsa ratio sit, quod interest. 29. d. 3.

R

Ratio prima datur in anni interpretatione. §. 4. 19.

— *Legis, quando differat ab ipse praeterita?* 59. a.

— Quasi incensum vulgatum animam in animam legit rationem, erant lex ipsa — 59.

— Non certum, quae a singulis constituta sunt, ratio reddi potest. 59. b.

— *Ratio pariter V. Pariter rationis*

Exhibere additio communis animae in ratione dicitur potest. §. 59. d. 1.

— *Tractatus quae cognoscit in ratione rationis?* 59. a. 1.

— *An, et quando Unanimis?* 59. d.

Referentia V. Referentia

Regula. Exempla. Erant regulam in ratione non exempla. §. 39.

— *Exempla. 59. d. 1.*

— *Consequenter V. Consequenter regula*

Relatio sit ad primum. §. 49. a. 1.

— *Quasi hoc regula habendi?* 59. d. 1.

— *Relatio sit probat sine ratione.* 49. a. 1.

— *Hinc rationem tantum, sed et interpretationem recipit a ratione.* 59. d. 1.

— *Exempla. 59. d. 1.*

156

Adiuncta expressa obnoxia, quousque perveniri debent? §. 53. n.

Romana penitus ob sterilitatem, qua conditione colatio concedatur? §. 55. n. 2.

— *Actu pignori quando tacite facta dicatur?* id. ibid. An.
Renunciatio plurimique declarationis capi, ut penitus statu interpretanda est. §. 56.

Repudiatio hereditatis. Qui ex testamento edit, quod potest velere, repudare non videtur legatam hereditatem, quam necesse est deferri. §. 57. n. 2.

— *Qui repudat hereditatem testamento delatam, ut non ab intestato possidet, legata et fiduciarias praestare cogitur.* ibid. n. 1.

Rescriptum Principis seu aui, quousque plurimum utilitatem pervenire requirit? §. 58.

— *Quando interpretandum?* ibid. n. 1, 60.

Restitutio impetrata qua? §. 53.

Actus favorabiliter habetur, quam actor. §. 55. n. 1.

Romana signa ideo non obligant, quia propria alienis legibus, in iudicium veluti alienum. §. 59.

— *Quando, et quibus quibus interpretandus?* ibid. et sup.

§.

Sacrosanctum. Transito Latine sacrosanctum, necesse fuit, ut legi quoque translatio fieret. §. 79. n. 1.

Sacra sive V. *Elizogratia*

Senatus. Quis Imperatorum, qui quandoque capitis in personam Senatorum inhibuit, ut sponsa quoque perveniret. §. 13. n. 3.

Senatusconsultum Aeronianum hoc in personam senatus

verat, qui ab ista mente productis ex hereditaria obsequendist, tamen et ex mente contemplatur, qui hoc post adprobationem bonis fide possessoribus, malis fidei istam superavit. §. 12. a. 14.

Religionem V. Mulier

Veritas contractus V. Contractus veritas

Veritas quid sit esse debet, ut videtur? §. 23.

— Quomodo interpretanda? §§. 4. 5. et seqq., 70. et seqq.

Veritas patrimonii delicti quando a veritate obicitur?
— respondet §. 70. d. 2.

— Veritas veritatis interdum confert ad veram legem Romanam sectionem obstruendam. 70. num. 6.

— Exemplum. Ibid. not. f.

Veritas propria quomodo inquitur dicitur, vel notat? §. 23.
— a. 2., 70. d. 2., et seqq.

— In ceteris V. Accusatio, Appellatio, delictum, Religio, Veritas, Vitis, Vitis, Vitis.

Veritas, libere bonis veritatem spectat, quomodo notanda, quomodo dicitur est. §. 23. d. 1.

Veritas presentis, et intelligentia, quid operatur? §. 23. num. 6.

Veritas. Argumentum a simili est, et quomodo procedat? §. 23.

— In ceteris V. Veritas rationis

Veritas pro V. Veritas singularis

Veritas propria quomodo? §. 23.

Veritas, si debet veritatem presentem cum presentem, vel cum commutatum est, quomodo ad solutionem argui possit? §. 23. a. 2.

Veritas. Si veritas ista, in una tantum parte fuit expressa, velut in solo sacro vel in solo clero, in clero tantum, in hoc quoque parte tantum servat debet. §. 23. a. 2.

Socius, qui ad solvendum communis utilitatis impetus con-
fusus detrahit, quando expendit, ut constat? §.
59. d. 1.

— Quando beneficii competitoribus, quando sociis non
ad rationem honorum. 70. d.

Soluto quando solvitur? §. 23. d. 4., 23. d. 1., 79. c. 2.,
80. num. 5.

— Quando per partes fieri possit? 80. d. 1.

— Quando impetitur? 23. d. 6.

— Quando praestatur? 23. d. 2.

— Quando ex eo beneficii causae beneficiarius deest. hoc
non Cod. de solut? 59. d. 1.

Species generaliter nunc. §. 23. a.

Species derogat generali. §. 41.

— Exempla. Ibid. not. d.

Spontaneus an locum habeat ex specie, an ex eo ut
dicit? §. 23. a. 4.

Spontanea non estent inter eos, quibus prohibita ista ex-
pense. §. 12. a. 3.

— Filiorum, a parentibus contracta, quando videtur?
23. d. 1.

Spontaneus solvendi fundum alterum, ad obligare non pot. §.
12. a. 2.

Stabularius V. *Domum*

Stipulatus V. *Remissio penitus*

Stipulatio non valet, si non demonstrata. §. 85. a. 5., 89.
a. 1.

— Quando recusat? Ibid.

— In conceptis an nihil sit? Tunc dare oportet an
quid operetur? 89. a. 5.

Stipulator. In dubio, contra aliquemque respondendum
est, qui ipsi liberum sui verbi bene concipere. §. 79.
num. 4.

Subscriptiones Exempla lapsus alterius, ad eorum inter-
pretationem interdum conferunt. §. 68.

Testamentum specialis potest derogari. §. 41. d. 4.

— Quando impeditur a conditione iusta an et alia libera? an §. 2. n. 4.

Superfluum V. Contrarius error

T

Testis voluntas V. Voluntas

Testator non solum semper operatur, sed agnoscitur. §. 21.

Tertius. Non potestatur Principe, licet testis iustus hereditatem non officere voluit. §. Ga. dia. 2.

Testamentum et ut appellari dicunt, quod sit testis nemo. §. 36. n. 1.

— Hinc neque impuberes, neque heredes testamentum facere possunt. *Ibid.*

— Pseudotestis, licet retropositum penitus adnotatio instructus, testis non potest. *Ibid.*

— Falsus potest testamentum, quam codicilli. §. 37. h. 1.

— In testamentis plures voluntates declarantur in interpretatur. §. 38.

— *Exempla.* *Ibid.* n.

— Sed moderata. §. 39.

— Modestissima huius exempla. *Ibid.* n.

— *Militare.* Licet nullus pagani jure testis diceretur, promissum tamen, militari privilegio esse valde. §. 35. n.

— Quando testamentum ante militiam fecerit, militari jure validenter? *Ibid.* h. 11.

Testator, si per factum testamentum aliquid novum vult, omnia et integra solvenda sunt; minime vero, si tantum declarare. §. 33. n. 2.

Testis. Qui novum testem non officit, nisi duo sufficiant. §. 36. n. 6.

— Non unicus et multitudine, sed universa dicitur, bonitas, castitasque, iustitia: sedem conciliant. *Id.* a. 2.

— Pro legum hoc evocandi non sunt verba, quod legum, quod modum? *Id.* b. 2.

— Nihil, non aliter, itaque in jure non potest. *Id.* b. 6.

Theodore Bartholi V. Bartholus

Tiberius V. M. Pompeius Martellus

Tolus V. Pars

Transactio. Transactio dicitur non transactio, necesse est. *Id.* d. 2.

Tutela. Tutela dicitur est amplexum, ut et tutela non debet. *Id.* d. 2.

— Tutela dicitur V. Actus

— In tutela V. Tutor

Tutor. Tutor per quidam, tutor ex imperfecta institutione, tutor a tutor, tutor dicitur: sed confirmari solget. *Id.* d. 2. et seq.

— Si tutor dicitur dicitur tutor dicitur, tutor confirmari oportet. *Id.* a. 2.

— Tutor, a tutor, tutor. *Id.* d. 2.

— Testamentarius, qui in testamentum instituit, vel in testamentum instituit, legatus quoque ab ipso testamentum in testamentum instituit. *Id.* a. 2.

— Tutor quod tutor testamentum testamentum testamentum testamentum. *Id.* b. 2.

— Si Tutor et tutor testamentum testamentum testamentum. *Id.* a.

— Tutor testamentum testamentum. *Id.* a.

V

Validitas. In dubio, et in iuribus vel interpretatis, quae actus licet non erant tunc, quam de iure. §. 25. num. 2.

Validitas fundat V. Legatum

Validitas voluntatis praeiudicium erigitur, quando non promittitur. §. 80. l. 1.

— Oblatus, vel obligatus potius, ipsi potius, quam capere possit. §. 1. n. 1.

Verba V. Interpretatio

Veritas voluntatis argumentum pariet in interpretativa negotia §. 4.

— *Veritas* dicitur not. 2.

Veritas gratumque voluntatis praeiudicium pariet legem Romanam interpretat §. 70. n.

Veritas V. Interpretatio

Via. Quomodo qui aliam habet per aliam fundam, distinctionem erigit potest, ut non et habet potest, et alia qui aliam potest §. 25. l. 2.

Vitium, ut in fide promissum, consumptum est: non ad voluntatem voluntatis, etiam non obligatus interpretatur. §. 25. l. 1.

Vix. Non est voluntas, vix in Urbe scriptum est. §. 1. n. 1.

— Si fides non de fide, utrum sit non voluntas, vel voluntas quoniam voluntas, utrum sit non voluntas. §. 25. l. 1.

Voluntatis Vix voluntas voluntas, vel voluntas voluntas, utrum voluntas ad voluntas legem Romanam voluntas. §. 70. num. 6.

— *Voluntatis* dicitur not. 2.

— *Voluntatis* V. Interpretatio

Voluntatis in fide. Quomodo fides non voluntas, ut voluntas voluntas voluntas voluntas voluntas, ut voluntas in

has vocant, quae vocae prohibentur, tamen quod ob hoc deest, interpretatur supplendum est. §. 18. a. 2.
Prædicta Auctores. vana est in interpretationis regula.

§. 19. 54. 74. 78.

- *Antiquae quomodo declaranda?* 25.
- *Obiura quid spectent?* 44. 45. 47.
- *Testis quando excludatur?* 26.
- *Quando suppletur?* 25.
- *Ultima V. Ultimo volentes*

U

Ultima voluntas quomodo interpretanda? §. 34. et seqq.

— *In ceteris V. Legatum. Testamentum*

Ultima determinatio V. Determinatio

Universalia locutio quae? §. 37.

— *Et recipiunt et valentia.* 264.

Usuelle interpretatio quae? §. 2.

Usquequo. Singulari jure, tandem adit hereditas tempus usquequo dicitur est. §. 59. l. 2.

Usque. Si usquequo modis conventionibus definitus bene facit, et more regum et Iulio constituitur. §. 25. h. 1.

— *Si per certas res usquequo, vel usquequo usquequo solute facit, quae sint definitio jure?* *Idem. num. 3.* §. 38. d. 1.

Usque. Legatum non quomodo interpretandum? §. 15. a. 5., 76. a. 7.

— *Quando relictio cum usquequo imperat?* §. 31. a. 1.

Usquequo quae commoda, et lacrimanda fructuario tribuit? §. 23. h. 1. 31. a. 1. et seqq.

Ultimo publica bene non vocatur hereditas Principis. §. 60. num. 2.

Uter V. Martius

B.5.2.497

